

PRAWO WŁASNOŚCI INTELEKTUALNEJ

Teoria i praktyka

redakcja naukowa Joanna Sieńczyło-Chlabicz

PRAWO WŁASNOŚCI INTELEKTUALNEJ

Teoria i praktyka

redakcja naukowa Joanna Sieńczyło-Chlabicz

Monika Nowikowska, Magdalena Rutkowska-Sowa
Joanna Sieńczyło-Chlabicz, Zofia Zawadzka

Stan prawny na 10 września 2021 r.

Recenzent

Prof. dr hab. Andrzej Matlak

Wydawca

Monika Pawłowska

Redaktor prowadzący

Joanna Tchorek

Opracowanie redakcyjne

Joanna Ośka

Projekt okładek serii

Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

Poszczególne fragmenty opracowały:

Monika Nowikowska – cz. I rozdz. I, II, IX, XI, XIII; cz. II rozdz. VI pkt 2–4, VII

Magdalena Rutkowska-Sowa – cz. II rozdz. I, II, III, V, VI pkt 1, 5–13; VIII, IX;

cz. III rozdz. I

Joanna Sieńczyło-Chlabicz – cz. I rozdz. III, IV, VI, VIII pkt 5, 9, X;

cz. II rozdz. IV; cz. III rozdz. II, III pkt 1–4, 7, 8

Zofia Zawadzka – cz. I rozdz. V, VII, VIII pkt 1–5.10, z wyjątkiem pkt 5.9, XII,

XIV, XV; cz. III rozdz. III pkt 5, 6

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy prawo i własność

Więcej na www.legalnakultura.pl

Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2021

ISBN 978-83-8246-520-4

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19; e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	31
---------------------	----

Część I

PRAWO AUTORSKIE I PRAWA POKREWNE

Rozdział I

Pojęcie i źródła prawa autorskiego. Rola Trybunału Sprawiedliwości UE w kształtowaniu wykładni norm prawa autorskiego

1. Prawo autorskie w Polsce	41
1.1. Pojęcie prawa autorskiego	41
1.2. Systemy prawa autorskiego	44
1.3. Modele prawa autorskiego	45
2. Zasady prawa autorskiego	46
3. Prawo autorskie w ujęciu międzynarodowym	49
3.1. Konwencja berneńska	49
3.2. Konwencja rzymska	52
3.3. Porozumienie TRIPS	54
3.4. Traktat WIPO o prawie autorskim	55
3.5. Traktat WIPO o artystycznych wykonaniach i fonogramach	56
4. Prawo autorskie w Unii Europejskiej	58
4.1. Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej	58
4.2. Karta praw podstawowych Unii Europejskiej	62
4.3. Dyrektywy jako instrument harmonizacji prawa autorskiego	63
4.4. Rola Trybunału Sprawiedliwości w kształtowaniu wykładni norm prawa autorskiego	67

Rozdział II

Utwór jako przedmiot prawa autorskiego

1. Pojęcie utworu w prawie polskim	73
2. Przesłanka oryginalności utworu. Własna twórczość intelektualna jako przesłanka uznania wytworu za utwór w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości	75

2.1. Przesłanka oryginalności utworu	75
2.2. Własna intelektualna twórczość jako przesłanka uznania wytworu za utwór w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości	76
3. Przesłanki uznania wytworu intelektualnego za utwór w polskim prawie autorskim	77
3.1. Działalność twórcza	78
3.2. Indywidualny charakter	81
3.3. Utwór jako rezultat pracy człowieka	84
3.4. Ustalenie utworu	85
3.5. Ustalenie a utrwalenie utworu	86
3.6. Inne przesłanki uznania wytworu intelektualnego za utwór	88
3.6.1. Subiektywna nowość	88
3.6.2. Doniosłość kulturowa	89
4. Wytwory sztucznej inteligencji a utwór w rozumieniu prawa autorskiego ...	90
5. Okoliczności niemające znaczenia dla kwalifikacji danego wytworu jako utworu	91
6. Brak ochrony idei, procedur i metod	94
7. Katalog utworów	95

Rozdział III

Wyłączenia z ochrony prawa autorskiego	102
1. Wyłączenia z ochrony prawa autorskiego	102
1.1. Katalog wyłączeń z art. 4 pr. aut. Wyłączenia w ujęciu historycznym ...	102
1.2. Wykładnia art. 4 pr. aut. w zakresie wyłączeń z ochrony prawa autorskiego	104
2. Akty normatywne lub ich urzędowe projekty	105
3. Urzędowe dokumenty, materiały, znaki i symbole	106
4. Opisy patentowe i ochronne	110
5. Proste informacje prasowe	112

Rozdział IV

Podmiot praw autorskich. Inne niż twórca podmioty. Rodzaje utworów	115
1. Twórca jako podmiot praw autorskich	115
1.1. Zasada przysługiwania w sposób pierwotny praw autorskich na rzecz twórcy	115
1.2. Status twórcy	116
1.3. Problem autorstwa utworów stworzonych przez sztuczną inteligencję	117
1.4. Rezolucje Parlamentu Europejskiego dotyczące sztucznej inteligencji i robotyki	118
1.5. Domniemanie autorstwa	119
2. Inne niż twórca podmioty praw autorskich	120
2.1. Podmioty autorskich praw majątkowych inne niż twórca – uwagi ogólne	120

2.1.1. Producent lub wydawca jako podmioty pierwotnie uprawnione z tytułu autorskich praw majątkowych do utworu zbiorowego ...	121
2.1.2. Pracodawca jako podmiot pierwotnie uprawniony w zakresie autorskich praw majątkowych do programu komputerowego stworzonego w ramach stosunku pracy	122
3. Utwory samoistne i niesamoistne – uwagi ogólne	123
4. Utwory zależne	124
4.1. Pojęcie i istota utworu zależnego	124
4.2. Opracowanie cudzego utworu jako przedmiot prawa autorskiego	126
4.3. Rozporządzanie i korzystanie z opracowania	126
4.4. Charakter zezwolenia na wykonywanie zależnych praw autorskich	127
5. Utwory inspirowane	128
6. Utwory współautorskie	129
6.1. Pojęcie utworu współautorskiego i status współtwórcy	129
6.2. Twórczy i nietwórczy charakter wkładów a powstanie utworu współautorskiego	130
6.3. Przesłanki powstania utworu współautorskiego	131
6.4. Rodzaje utworów współautorskich	132
6.5. Prawa autorskie do utworu współautorskiego	133
6.6. Wykonywanie prawa autorskiego do całości utworu współautorskiego	134
7. Utwory połączone	135
7.1. Pojęcie utworu połączonego i jego powstanie	135
7.2. Wykonywanie prawa autorskiego do utworu połączonego jako całości	136
8. Utwory zbiorowe	137
8.1. Pojęcie i istota utworu zbiorowego	137
8.2. Producent lub wydawca jako podmiot pierwotnie uprawniony z tytułu autorskich praw majątkowych do utworu zbiorowego	138
8.3. Argumenty uzasadniające nabycie w sposób pierwotny autorskich praw majątkowych do utworu zbiorowego przez wydawcę lub producenta ...	139
8.4. Prawo do tytułu utworu zbiorowego	140
9. Utwory pracownicze	141
9.1. Pojęcie i przesłanki stwierdzenia pracowniczego charakteru utworu	141
9.2. Nabycie autorskich praw majątkowych do utworów pracowniczych – uwagi ogólne	142
9.3. Nabycie autorskich praw majątkowych do utworu pracowniczego przez pracodawcę z chwilą przyjęcia utworu	143
9.4. Zakres nabycia autorskich praw majątkowych przez pracodawcę	144
9.5. Skutki prawne przyjęcia utworu przez pracodawcę	145
9.6. Skutki niewywiązania się przez pracodawcę z obowiązku rozpowszechnienia utworu	145

10. Podmiot praw autorskich do twórczości studentów i doktorantów	146
10.1. Uwagi ogólne	146
10.2. Uprawnienia uczelni w zakresie pierwszeństwa publikacji pracy dyplomowej studenta	147
10.3. Uprawnienia uczelni oraz innych podmiotów w zakresie korzystania z utworów stworzonych przez studentów i doktorantów	148
10.4. Uprawnienia ministra właściwego ds. szkolnictwa wyższego i nauki jako organu nadzorującego szkolnictwo wyższe w odniesieniu do prac dyplomowych i rozpraw doktorskich	149

Rozdział V

Autorskie prawa osobiste	151
1. Pojęcie i cechy autorskich praw osobistych	151
1.1. Uwagi ogólne	151
1.2. Cechy autorskich praw osobistych	152
2. Autorskie prawa osobiste a prawa do dóbr osobistych prawa cywilnego	154
3. Autorskie prawa osobiste z art. 16 pr. aut. Treść i naruszenie	155
3.1. Katalog autorskich praw osobistych z art. 16 pr. aut.	155
3.2. Prawo do autorstwa utworu	156
3.3. Prawo do oznaczenia utworu nazwiskiem lub pseudonimem albo udostępniania go anonimowo	157
3.4. Prawo do integralności utworu	157
3.4.1. Istota prawa do integralności utworu	157
3.4.2. Prawo do nienaruszalności treści i formy utworu	158
3.4.3. Zmiany spowodowane oczywistą koniecznością, którym twórca nie miałby słusznej podstawy się sprzeciwić	160
3.4.4. Prawo do rzetelnego wykorzystania utworu	162
3.5. Prawo do decydowania o pierwszym udostępnieniu utworu publiczności	163
3.6. Prawo do nadzoru nad sposobem korzystania z utworu	164
4. Autorskie prawa osobiste wynikające z innych przepisów ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych	167
4.1. Uwagi ogólne	167
4.2. Prawo dostępu do dzieła	168
4.3. Prawa twórcy w przypadku podjęcia decyzji o zniszczeniu oryginalnego egzemplarza utworu plastycznego	169
4.4. Prawo odstąpienia od umowy lub jej wypowiedzenia ze względu na istotne interesy twórcy	170
5. Ghostwriting a prawo do autorstwa utworu	172
5.1. Pojęcie i istota ghostwritingu	172
5.2. Przykłady ghostwritingu	172
5.3. Dopuszczalność ghostwritingu	173

Rozdział VI

Plagiat w uczelniach wyższych	174
1. Pojęcie plagiatu	174
2. Istota plagiatu	176
3. Rodzaje plagiatu	176
3.1. Plagiat jawny i ukryty	176
3.2. Rodzaje plagiatu ukrytego	178
4. Plagiat w uczelniach wyższych	179
5. Autoplgiat	181
6. Odpowiedzialność dyscyplinarna nauczycieli akademickich, doktorantów i studentów w ustawie – Prawo o szkolnictwie wyższym i przepisach innych ustaw	183
6.1. Odpowiedzialność dyscyplinarna nauczycieli akademickich	183
6.2. Odpowiedzialność dyscyplinarna studentów i doktorantów	187
7. Odpowiedzialność karna z tytułu popełnienia plagiatu	189
7.1. Uwagi ogólne dotyczące odpowiedzialności karnej na podstawie art. 115 ust. 1 pr. aut.	189
7.2. Obligatoryjne przesłanki stwierdzenia przestępstwa plagiatu polegającego na przywłaszczeniu autorstwa utworu	191
8. Odpowiedzialność cywilna z tytułu plagiatu	192

Rozdział VII

Autorskie prawa majątkowe	195
1. Pojęcie i charakter autorskich praw majątkowych	195
2. Treść autorskich praw majątkowych	196
2.1. Katalog autorskich praw majątkowych	196
2.2. Prawo do korzystania z utworu	197
2.3. Prawo do rozporządzania utworem	197
2.4. Prawo do wynagrodzenia za korzystanie z utworu	198
3. Pola eksploatacji	198
3.1. Pojęcie i katalog pól eksploatacji	198
3.2. Kryteria wyodrębniania pól eksploatacji	200
4. Prawo do publicznego udostępnienia utworów w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości	201
5. <i>Droit de suite</i> i opłaty renumeracyjne	203
5.1. <i>Droit de suite</i>	203
5.2. Opłaty renumeracyjne	205
6. Czas trwania autorskich praw majątkowych	209
7. Dziedziczenie autorskich praw majątkowych do utworu	211

Rozdział VIII

Ograniczenia treści autorskich praw majątkowych	215
1. Dozwolony użytek chronionych utworów – pojęcie, istota i rodzaje	215

2. Trzystopniowy test z art. 35 pr. aut.	216
3. Obowiązki w zakresie korzystania z utworów w ramach dozwolonego użytku	217
4. Dozwolony użytek osobisty	218
4.1. Dozwolony użytek osobisty – pojęcie	218
4.2. Przesłanki dopuszczalności korzystania z utworu w ramach dozwolonego użytku osobistego	219
4.3. Wyłączenia z dozwolonego użytku osobistego	221
5. Dozwolony użytek publiczny	222
5.1. Uwagi ogólne	222
5.2. Prawo cytatu	222
5.2.1. Pojęcie cytatu	222
5.2.2. Przesłanki i cele dozwolonego cytatu	223
5.2.3. Korzystanie z utworu na potrzeby parodii, pastiszu i karykatury	226
5.2.4. Niezamierzone włączenie utworu do innego utworu	227
5.3. Memy internetowe a prawo cytatu	228
5.3.1. Memy internetowe – pojęcie i istota	228
5.3.2. Prawnoautorska kwalifikacja memu internetowego	228
5.3.3. Memy internetowe a prawo cytatu	229
5.4. Licencje dla celów naukowych i dydaktycznych	230
5.4.1. Licencja na potrzeby zilustrowania treści przekazywanych w celach dydaktycznych lub w celu prowadzenia działalności naukowej (art. 27 pr. aut.)	230
5.4.2. Licencja na wykorzystanie cudzych utworów w podręcznikach, wypisach i antologiach (art. 27 ¹ pr. aut.)	233
5.5. Licencja na rzecz bibliotek, uczelni, instytucji oświatowych, badawczych i naukowych, muzeów i archiwów	234
5.6. Publiczne odtwarzanie programu radiowego lub telewizyjnego	236
5.6.1. Uwagi ogólne	236
5.6.2. Publiczne odtwarzanie utworu w orzecznictwie unijnym	236
5.6.3. Publiczny odbiór nadawanych utworów w orzecznictwie sądów polskich	238
5.7. Przedruk	240
5.8. Dozwolony użytek utworów osieroconych	242
5.8.1. Uwagi ogólne	242
5.8.2. Pojęcie utworu osieroconego	243
5.8.3. Konstytucyjne cechy utworów osieroconych	245
5.8.4. Instytucje upoważnione do korzystania z utworów osieroconych	246
5.8.5. Zakres dozwolonego korzystania z utworów osieroconych	246
5.8.6. Staranne poszukiwanie	247
5.8.7. Wygaśnięcie statusu utworu osieroconego	248

5.9.	Utworky niedostępne w handlu	248
5.10.	Inne formy dozwolonego użytku publicznego	250
5.10.1.	Katalog innych form dozwolonego użytku publicznego	250
5.10.2.	Tymczasowe zwielokrotnianie utworu	251
5.10.3.	Utrwalanie utworów przez organizacje radiowe i telewizyjne (nagrania efemeryczne i archiwalne)	252
5.10.4.	Dozwolony użytek utworów podczas ceremonii religijnych i oficjalnych uroczystości	253
5.10.5.	Dozwolony użytek utworów plastycznych	253
5.10.6.	Dozwolony użytek w zakresie rozpowszechniania utworu ...	255
5.10.7.	Korzystanie z utworów dla dobra osób niepełnosprawnych ...	256
5.10.8.	Korzystanie z utworów dla celów bezpieczeństwa publicznego i na potrzeby postępowań	257
5.10.9.	Korzystanie z utworów w celu reklamy wystawy lub publicznej sprzedaży	259
5.10.10.	Korzystanie z utworów w związku z prezentacją lub naprawą sprzętu	259

Rozdział IX

Regulacje szczególne dotyczące programów komputerowych i utworów audiowizualnych

1.	Pojęcie i elementy programu komputerowego	260
1.1.	Pojęcie programu komputerowego	260
1.2.	Elementy programu komputerowego	261
1.2.1.	Algorytmy	262
1.2.2.	Kody	262
1.2.3.	Interfejsy	262
1.3.	Struktura programu komputerowego	264
1.3.1.	Elementy twórcze programu komputerowego	265
1.3.2.	Elementy nietwórcze programu komputerowego	265
2.	Zasady autorskoprawnej ochrony programów komputerowych	267
3.	Podmiot praw autorskich do programu komputerowego	267
4.	Autorskie prawa osobiste twórcy programu komputerowego	269
5.	Treść autorskich praw majątkowych do programu komputerowego	270
6.	Ograniczenia autorskich praw majątkowych do programu komputerowego. Uprawnienia legalnego dysponenta programu komputerowego	272
6.1.	Zwielokrotnianie i modyfikacja programu komputerowego	273
6.2.	Sporządzanie kopii zapasowej	274
6.3.	Obserwowanie, badanie i testowanie funkcjonowania programu komputerowego	275
6.4.	Dekompilacja programu komputerowego	276
7.	Wyłączenia dozwolonego użytku w odniesieniu do programów komputerowych	278

8. Usuwanie lub obchodzenie technicznych zabezpieczeń programu	279
9. Umowy licencyjne na korzystanie z programów komputerowych	280
10. Pojęcie utworu audiowizualnego	282
11. Rodzaje utworów audiowizualnych	284
12. Współtwórcy utworu audiowizualnego	285
13. Uprawnienia producenta utworu audiowizualnego	287
14. Czas trwania autorskich praw majątkowych do utworu audiowizualnego	290
15. Prawa współtwórców i artystów wykonawców wynikające z rozpowszechniania utworu audiowizualnego	291

Rozdział X

Umowy autorskoprawne	294
1. Umowy autorskoprawne – uwagi ogólne	294
2. Zasada wolności kontraktowej i jej ograniczenia w prawie autorskim	295
2.1. Zasada swobody umów w prawie autorskim – uwagi ogólne	295
2.2. Zasada specyfikacji w umowie pól eksploatacji utworu	296
2.2.1. Obowiązek wskazania pól eksploatacji	298
2.2.2. Wykładnia na korzyść twórcy utworu wątpliwości w zakresie uprawnień przysługujących stronom umowy	298
2.2.3. Prawo do wynagrodzenia za korzystanie z utworu na każdym polu eksploatacji	299
2.3. Zakaz obejmowania umową nieznanym w chwili jej zawierania pól eksploatacji utworu	299
2.4. Zakaz zawierania umów w części dotyczącej wszystkich utworów lub wszystkich utworów określonego rodzaju tego samego twórcy mających powstać w przyszłości	300
2.5. Zakaz zbycia i zrzeczenia się prawa do wynagrodzenia	300
2.6. Nakaz zawierania umów przenoszących autorskie prawa majątkowe i umów licencyjnych wyłącznych w formie pisemnej pod rygorem nieważności	300
3. Umowa o przeniesienie autorskich praw majątkowych	301
3.1. Pojęcie i charakter umowy	301
3.2. Forma i treść umowy	301
3.3. Przejście autorskich praw majątkowych a pola eksploatacji	302
4. Umowa wydawnicza	303
5. Umowa licencyjna	306
5.1. Pojęcie umowy licencyjnej	306
5.2. Umowa licencyjna a umowy uregulowane w Kodeksie cywilnym	307
5.3. Charakter prawny umowy licencyjnej	307
5.4. Strony umowy licencyjnej	308
5.5. Treść umowy licencyjnej oraz jej zakres terytorialny i czasowy	309
5.6. Wypowiedzenie i wygaśnięcie umowy licencyjnej	309
5.7. Rodzaje licencji. Licencja niewyłączna i wyłączna	310

5.7.1. Licencja niewyłączna	310
5.7.2. Licencja wyłączna	312
5.8. Sublicencja	314

Rozdział XI

Prawo do wizerunku i prawo adresata korespondencji	315
1. Prawo do wizerunku	315
1.1. Pojęcie wizerunku	315
1.2. Treść prawa do wizerunku	317
1.3. Różne postaci wizerunku	320
2. Zasady rozpowszechniania wizerunku	322
3. Rozpowszechnianie wizerunku bez zgody portretowanego	324
3.1. Rozpowszechnianie wizerunku pozowanego	325
3.2. Rozpowszechnianie wizerunku osób stanowiących element większej całości	326
3.3. Rozpowszechnianie wizerunku osób powszechnie znanych	328
3.3.1. Osoba powszechnie znana	329
3.3.2. Kryterium związku wykonania wizerunku z pełnioną funkcją	331
3.3.3. Cel rozpowszechniania wizerunku	333
4. Prawo adresata korespondencji	334
5. Postanowienia wspólne dotyczące wizerunku i korespondencji	337
6. Roszczenia cywilnoprawne z tytułu naruszenia prawa do wizerunku i prawa adresata korespondencji	337
6.1. Roszczenia niemajątkowe	339
6.2. Roszczenia majątkowe	340

Rozdział XII

Cywilnoprawna ochrona praw autorskich i praw pokrewnych	342
1. Ochrona autorskich praw osobistych za życia i po śmierci twórcy	342
2. Roszczenia niemajątkowe	343
2.1. Katalog roszczeń	343
2.2. Roszczenie o zaniechanie działania	343
2.3. Roszczenie o dopełnienie czynności potrzebnych do usunięcia skutków naruszenia	344
3. Roszczenia majątkowe	345
3.1. Katalog roszczeń	345
3.2. Roszczenie o zadośćuczynienie za doznaną krzywdę	346
3.3. Roszczenie o zapłatę odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany przez twórcę cel społeczny	348
3.4. Roszczenie o zapłatę odszkodowania	349
4. Legitymacja czynna i bierna w sprawach o ochronę autorskich praw osobistych	349

4.1. Legitymacja czynna	349
4.2. Legitymacja bierna	350
5. Ochrona i wykonywanie autorskich praw osobistych po śmierci twórcy	350
6. Ochrona autorskich praw majątkowych	353
6.1. Uwagi ogólne	353
6.2. Roszczenia niemajątkowe	353
6.3. Roszczenia majątkowe	356
6.3.1. Katalog roszczeń majątkowych	356
6.3.2. Roszczenie o naprawienie wyrządzonej szkody na zasadach ogólnych	357
6.3.3. Roszczenie o zapłatę sumy pieniężnej	357
6.3.4. Roszczenie o wydanie uzyskanych korzyści	360
6.4. Roszczenia uzupełniające	362
6.5. Legitymacja czynna i bierna w sprawach o ochronę autorskich praw majątkowych	364
6.5.1. Legitymacja czynna	364
6.5.2. Legitymacja bierna	365
6.6. Roszczenia w związku z usuwaniem zabezpieczeń technicznych i elektronicznych informacji	366
6.7. Zabezpieczenie, wyjawienie lub wydanie środka dowodowego oraz roszczenia informacyjne	369
7. Odpowiedzialność cywilna za naruszenie praw autorskich w dobie rozwoju sztucznej inteligencji	370

Rozdział XIII

Prawo autorskie w Internecie	372
1. Prawo autorskie w Internecie – zagadnienia ogólne	372
2. Przeglądanie zawartości stron internetowych	373
3. Zamieszczanie utworów w Internecie	373
4. Udostępnianie odesłań (linków) do cudzych stron internetowych	376
5. Pobieranie utworów za pośrednictwem programów <i>peer-to-peer</i>	377
6. <i>Streaming</i>	380
7. Odpowiedzialność cywilnoprawna za naruszenie prawa autorskiego w Internecie w ustawie o świadczeniu usług drogą elektroniczną	382
8. Odpowiedzialność dostawcy usług internetowych za <i>mere conduit</i>	385
9. Odpowiedzialność dostawcy usługi cachingu	388
10. Odpowiedzialność podmiotu świadczącego usługę przechowywania danych (<i>host providera</i>)	389
10.1. Wyłączenie odpowiedzialności deliktowej	391
10.2. Wyłączenie odpowiedzialności kontraktowej	394
11. Brak obowiązku monitorowania sieci	395
12. Odpowiedzialność dostawców usług udostępniania treści online w dyrektywie 2019/790	397

12.1. Uwagi ogólne dotyczące dyrektywy 2019/790	397
12.2. Korzystanie przez dostawców usług udostępniania treści online z treści chronionych	398
12.3. Odpowiedzialność dostawców usług udostępniania treści online	400

Rozdział XIV

Prawa pokrewne	402
1. Pojęcie, cechy i katalog praw pokrewnych	402
2. Prawo do artystycznych wykonań	404
2.1. Uwagi wprowadzające	404
2.2. Pojęcie i przesłanki ochrony artystycznego wykonania	404
2.3. Uprawnienia artysty wykonawcy	409
2.3.1. Prawa osobiste artysty wykonawcy	409
2.3.2. Prawa majątkowe artysty wykonawcy	412
2.4. Czas trwania majątkowych praw artysty wykonawcy	414
3. Prawa do fonogramów i wideogramów	415
3.1. Pojęcie fonogramu i wideogramu	415
3.2. Uprawnienia producenta fonogramu i wideogramu	417
3.2.1. Producent fonogramu lub wideogramu	417
3.2.2. Treść praw producenta fonogramu i wideogramu	419
3.3. Czas trwania prawa do fonogramu i wideogramu	421
3.4. Uprawnienia artysty wykonawcy w odniesieniu do fonogramu	422
4. Prawo do nadań programów	425
4.1. Przedmiot ochrony	425
4.2. Treść prawa do nadań programów	426
4.2.1. Podmioty prawa do nadań	426
4.2.2. Treść prawa do nadań	427
5. Prawo do pierwszych wydań	428
5.1. Przedmiot prawa do pierwszych wydań	428
5.2. Podmiot prawa do pierwszych wydań	429
5.3. Treść prawa do pierwszych wydań	429
6. Prawo do wydań naukowych i krytycznych	430
7. Prawo pokrewne wydawców prasy w dyrektywie 2019/790	433
7.1. Uwagi wprowadzające	433
7.2. Podmiot i przedmiot prawa pokrewnego wydawców prasy	433
7.3. Treść prawa pokrewnego wydawców prasy	435
7.4. Wyłączenia	436
8. Dozwolony użytek w zakresie korzystania z praw pokrewnych	436

Rozdział XV

Sui generis ochrona baz danych	440
1. Pojęcie bazy danych w ustawie o ochronie baz danych i w dyrektywie nr 96/9/WE	440

2. Przesłanki ochrony bazy danych	442
3. Producent jako podmiot prawa <i>sui generis</i> do bazy danych	446
4. Charakter i treść prawa <i>sui generis</i> do bazy danych	447
4.1. Charakter prawa <i>sui generis</i> do bazy danych	447
4.2. Treść prawa <i>sui generis</i> do bazy danych	448
5. Ograniczenia prawa producenta bazy danych	450
5.1. Ograniczenia na rzecz użytkownika korzystającego zgodnie z prawem z bazy danych	450
5.2. Ograniczenia z uwagi na działanie w granicach dozwolonego użytku ...	452
6. Czas trwania ochrony <i>sui generis</i> bazy danych	455
7. Cywilnoprawna ochrona <i>sui generis</i> bazy danych	456
7.1. Roszczenia niemajątkowe	456
7.2. Roszczenia majątkowe	457
8. Baza danych jako przedmiot prawa autorskiego	459
9. Podmiot praw autorskich do bazy danych spełniającej cechy utworu	462
10. Autorskie prawa osobiste i majątkowe do twórczej bazy danych	463
10.1. Treść autorskich praw osobistych i majątkowych do twórczej bazy danych	463
10.2. Uprawnienia legalnego użytkownika do opracowania i zwielokrotnienia bazy danych	464
11. Dozwolony użytek bazy danych w ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych	465
12. Kumulatywna ochrona bazy danych	467

Część II

PRAWO WŁASNOŚCI PRZEMYSŁOWEJ

Rozdział I

Pojęcie i źródła prawa własności przemysłowej	471
1. Pojęcie własności przemysłowej	471
2. Dziedziny prawa własności przemysłowej	472
3. Źródła prawa własności przemysłowej	474
3.1. Akty prawa międzynarodowego	474
3.2. Akty prawa unijnego	476
3.3. Akty prawa polskiego	478
4. Charakter norm prawa własności przemysłowej	480
5. Charakterystyka praw podmiotowych własności przemysłowej	480
6. Ogólna charakterystyka ustawy z 30.06.2000 r. – Prawo własności przemysłowej	482
7. Dobra własności przemysłowej – uwagi ogólne	483
7.1. Wynalazki i inne rozwiązania techniczne	483
7.2. Znaki towarowe oraz inne oznaczenia przedsiębiorstwa	484
7.3. Wzory przemysłowe	485

Rozdział II

Wynalazki i patenty	487
1. Źródła prawa	487
1.1. Ochrona wynalazków w prawie międzynarodowym	487
1.2. Ochrona wynalazków w prawie unijnym, tzw. pakiet patentowy	489
1.3. Ochrona wynalazków w prawie polskim	490
2. Istota wynalazku	491
2.1. Pojęcie wynalazku	491
2.2. Techniczny charakter wynalazku	493
3. Kategorie wynalazków	494
4. Wynalazek biotechnologiczny	497
5. Wynalazki implementowane przy użyciu programu komputerowego	498
5.1. Rodzaje wynalazków w obszarze informatyki	498
5.2. Wynalazki implementowane przy użyciu programu komputerowego w praktyce orzeczniczej EUP i w orzecznictwie NSA	499
5.3. Wynalazki implementowane przy użyciu programu komputerowego w Ogólnych wytycznych Prezesa UPRP	501
6. Rozwiązania wyłączone z patentowania	502
7. Przesłanki zdolności patentowej	506
7.1. Nowość wynalazku	506
7.1.1. Udostępnienie rozwiązania do wiadomości publicznej	507
7.1.2. Ulga w nowości	509
7.1.3. Pierwszeństwo – pierwszeństwo zwykłe, pierwszeństwo z uprzedniego zgłoszenia, pierwszeństwo wystawowe	509
7.2. Poziom wynalazczy	511
7.2.1. Uwagi ogólne	511
7.2.2. Ocena poziomu wynalazczego	512
7.3. Przemysłowa stosowalność	514
8. Podmioty praw do wynalazku	515
8.1. Twórca wynalazku	515
8.2. Współtwórcy wynalazku	517
8.3. Pracodawca lub zamawiający jako uprawniony z patentu	519
8.4. Przedsiębiorca lub inny podmiot uprawniony z patentu	520
9. Postępowanie w sprawie udzielania patentu na wynalazek	520
9.1. Dokumentacja zgłoszeniowa	520
9.2. Zgłoszenie wynalazku	528
9.3. Rejestracja i wstępne badanie zgłoszenia	530
9.4. Ogłoszenie o zgłoszeniu wynalazku	531
10. Decyzje Urzędu Patentowego RP w przedmiocie udzielenia patentu	532
10.1. Decyzja o udzieleniu patentu	532
10.2. Decyzja o odmowie udzielenia patentu	533
11. Opłaty rejestracyjne i okresowe	534
12. Treść patentu	538

13. Zakres patentu	538
14. Naruszenia patentu	540
15. Ograniczenia patentu	541
15.1. Dozwolone określone sposoby wkroczenia w cudzą wyłączność	541
15.2. Instytucja wyczerpania prawa	544
15.3. Prawo użytkownika	545
16. Ograniczenie patentu przez zmianę zastrzeżeń patentowych	546
17. Ustanie patentu	548
17.1. Unieważnienie patentu	548
17.1.1. Legitymacja czynna w sprawach o unieważnienie patentu ...	548
17.1.2. Podstawy unieważnienia patentu	548
17.1.3. Postępowanie o unieważnienie patentu	552
17.1.4. Skutki unieważnienia patentu	553
17.2. Wygaśnięcie patentu	553
17.2.1. Upływ ochrony patentowej	554
17.2.2. Zrzeczenie się patentu	554
17.2.3. Nieuiszczenie opłaty okresowej w terminie	554
17.2.4. Trwała utrata możliwości korzystania z wynalazku z powodu braku potrzebnego do tego materiału biologicznego	555
17.3. Uchylenie decyzji o udzieleniu patentu w postępowaniu sprzeciwowym	556
18. Patent europejski	557
18.1. Uwagi ogólne dotyczące uzyskiwania patentu europejskiego	557
18.2. Konwencja o patencie europejskim	558
18.3. Postępowanie w sprawie udzielenia patentu europejskiego	559
18.4. Istota patentu europejskiego	563
18.5. Unieważnienie patentu europejskiego	566
19. Patent europejski o jednolitym skutku	567
19.1. Uwagi ogólne dotyczące patentu europejskiego o jednolitym skutku ...	567
19.2. Postępowanie w sprawie udzielenia patentu europejskiego o jednolitym skutku	569
19.3. Istota i charakter patentu europejskiego o jednolitym skutku	570
19.4. Treść patentu europejskiego o jednolitym skutku	572

Rozdział III

Wzory użytkowe	574
1. Źródła prawa	574
1.1. Wzory użytkowe w prawie międzynarodowym	574
1.2. Wzory użytkowe w prawie unijnym	575
1.3. Wzory użytkowe w prawie polskim	576
2. Definicja wzoru użytkowego	576
3. Przesłanki zdolności ochronnej	578
3.1. Zdolność ochronna wzoru użytkowego – uwagi ogólne	578

3.2. Nowość rozwiązania	579
3.3. Przemysłowa stosowalność	580
3.4. Techniczny charakter rozwiązania	580
3.5. Trwała postać wytworu lub związanych ze sobą funkcjonalnie części tworzących przedmiot	581
4. Wzór użytkowy a wynalazek	583
5. Przeszkody rejestracji	585
6. Postępowanie w sprawie udzielenia prawa ochronnego na wzór użytkowy	586
6.1. Zgłoszenie wzoru użytkowego	586
6.2. Opłaty rejestracyjne	593
7. Decyzje w sprawie udzielenia prawa ochronnego na wzór użytkowy	593
8. Prawo ochronne na wzór użytkowy	596
9. Ustanie prawa ochronnego na wzór użytkowy	597
9.1. Unieważnienie prawa ochronnego na wzór użytkowy	597
9.2. Wygaśnięcie prawa ochronnego na wzór użytkowy	598

Rozdział IV

Wzory przemysłowe	600
1. Źródła prawa	600
1.1. Ochrona wzorów przemysłowych w prawie międzynarodowym	600
1.2. Ochrona wzorów przemysłowych w prawie unijnym	602
1.3. Ochrona wzorów przemysłowych w prawie polskim	603
2. Prawo wzorów przemysłowych	604
3. Pojęcie wzoru przemysłowego. Przedmiot ochrony	605
3.1. Definicja wzoru przemysłowego	605
3.2. Pojęcie wytworu (produktu) i części składowych	607
3.3. Postać wytworu. Kryterium wizualności oraz inne kryteria dotyczące sposobów percepcji wzoru	608
4. Przesłanki zdolności rejestrowej wzoru przemysłowego	610
4.1. Uwagi ogólne	610
4.2. Nowość wzoru przemysłowego	611
4.2.1. Ocena nowości. Uznanie wzoru przemysłowego za nowy	612
4.2.2. Ujawnienia wzoru nieszkodzące nowości	614
4.3. Indywidualny charakter	615
5. Model zorientowanego użytkownika jako wzorzec normatywny oceny indywidualnego charakteru wzoru przemysłowego	617
6. Wzory niepodlegające ochronie	618
7. Krajowa procedura rejestracji wzorów przemysłowych	621
7.1. Uwagi wprowadzające	621
7.2. Zgłoszenie wzoru przemysłowego w celu uzyskania prawa z rejestracji	623
8. Opłaty jednorazowe i okresowe za udzielenie i utrzymanie ochrony	629
9. Decyzje Urzędu Patentowego RP	630

9.1.	Decyzje podejmowane przez Urząd Patentowy RP	630
9.1.1.	Decyzja o udzieleniu prawa z rejestracji	630
9.1.2.	Decyzja o odmowie udzielenia prawa z rejestracji	632
10.	Prawo z rejestracji wzoru przemysłowego, jego zakres i ograniczenia	632
10.1.	Treść prawa z rejestracji	632
10.2.	Zakres prawa z rejestracji wzoru przemysłowego	633
10.3.	Ograniczenia prawa z rejestracji wzoru przemysłowego	634
11.	Unieważnienie prawa z rejestracji wzoru przemysłowego	635
11.1.	Uwagi ogólne dotyczące ustania prawa z rejestracji wzoru przemysłowego	635
11.2.	Podstawy unieważnienia prawa z rejestracji wzoru przemysłowego	636
11.3.	Podział przyczyn unieważnienia prawa z rejestracji wzoru przemysłowego	636
11.3.1.	Utrata nowości jako przyczyna unieważnienia prawa z rejestracji	637
11.3.2.	Niespełnienie przesłanki indywidualnego charakteru jako przyczyna unieważnienia prawa z rejestracji	638
11.4.	Unieważnienie podmiotowe	640
11.5.	Skutki unieważnienia prawa	640
12.	Wygaśnięcie prawa z rejestracji wzoru przemysłowego	641
12.1.	Przyczyny wygaśnięcia prawa z rejestracji wzoru przemysłowego	641
12.1.1.	Upływ okresu ochrony	641
12.1.2.	Zrzeczenie się prawa z rejestracji	642
12.1.3.	Nieuiszczenie opłaty okresowej	642
12.2.	Skutki wygaśnięcia prawa z rejestracji	643
13.	Europejskie prawo wzorów przemysłowych	643
13.1.	Źródła i zasady ochrony wzorów wspólnotowych	643
13.2.	Pojęcie wzoru wspólnotowego. Wyłączenia spod ochrony	644
13.3.	Dwoistość form ochrony wzorów wspólnotowych	645
13.3.1.	Wspólnotowy wzór zarejestrowany	646
13.3.2.	Wspólnotowy wzór niezarejestrowany	647
13.4.	Przesłanki zdolności rejestrowej wzoru wspólnotowego	648
13.4.1.	Nowość wzoru wspólnotowego	648
13.4.2.	Indywidualny charakter wzoru wspólnotowego	649
13.5.	Procedura rejestracji wzoru wspólnotowego	650
13.5.1.	Zgłoszenie wzoru wspólnotowego	650
13.5.2.	Decyzje EUIPO	657
13.6.	Prawo do zarejestrowanego i niezarejestrowanego wzoru wspólnotowego i jego zakres	657
13.7.	Ustanie ochrony wzoru wspólnotowego	659
13.7.1.	Wygaśnięcie ochrony wzoru wspólnotowego	659

13.7.2. Unieważnienie zarejestrowanego i niezarejestrowanego wzoru wspólnotowego	660
--	-----

Rozdział V

Znaki towarowe	663
1. Źródła prawa	663
1.1. Ochrona znaków towarowych w prawie międzynarodowym	663
1.2. Ochrona znaków towarowych w prawie unijnym	664
1.3. Ochrona znaków towarowych w prawie polskim	666
2. Definicja znaku towarowego	667
3. Abstrakcyjna zdolność odróżniająca	667
4. Wymagania w zakresie sposobu przedstawienia oznaczenia na potrzeby rejestracji	669
5. Funkcje znaków towarowych	675
6. Kategorie normatywne znaków towarowych	676
6.1. Podział znaków towarowych według kryterium przedmiotu identyfikacji	676
6.2. Podział znaków towarowych według kryterium stopnia powszechnej znajomości znaku	677
6.3. Podział znaków towarowych według kryterium podmiotu używającego	678
7. Rodzaje znaków towarowych ze względu na formę przedstawieniową	682
7.1. Konwencjonalne znaki towarowe	682
7.2. Niekonwencjonalne znaki towarowe	684
7.2.1. Znaki przestrzenne	684
7.2.2. Kolor i kombinacja kolorów	685
7.2.3. Znaki dźwiękowe	686
7.2.4. Znaki zapachowe	687
7.2.5. Znaki smakowe	688
7.2.6. Inne znaki nietypowe	688
8. Przeszkody udzielenia prawa ochronnego	691
8.1. Przeszkody bezwzględne	691
8.2. Przeszkody względne	701
9. Postępowanie o udzielenie prawa ochronnego na znak towarowy	704
9.1. Procedura rejestracji znaku towarowego – uwagi ogólne	704
9.2. Zgłoszenie znaku towarowego do Urzędu Patentowego RP	705
9.3. Badanie formalnoprawne zgłoszenia znaku towarowego	710
9.4. Badanie merytoryczne zgłoszenia znaku towarowego	710
9.5. Uwagi osób trzecich	712
9.6. Sprzeciw wobec zgłoszenia znaku towarowego	713
9.7. Decyzje Urzędu Patentowego RP	719

9.8. Czynności Urzędu Patentowego RP po wydaniu decyzji o udzieleniu prawa ochronnego	720
9.9. Opłaty rejestracyjne	722
10. Treść i zakres prawa ochronnego na znak towarowy	724
11. Obowiązek używania znaku towarowego	725
12. Naruszenie prawa ochronnego na znak towarowy	728
13. Ustanie prawa ochronnego na znak towarowy	733
13.1. Unieważnienie prawa ochronnego na znak towarowy	733
13.2. Wygaśnięcie prawa ochronnego na znak towarowy	737
14. Znak towarowy Unii Europejskiej	742
14.1. Pojęcie unijnego znaku towarowego	742
14.2. Podstawowe zasady unijnego prawa znaków towarowych	743
14.3. Postępowanie w sprawie udzielenia prawa do unijnego znaku towarowego	743
14.4. Przeszkody bezwzględne udzielenia prawa ochronnego na znak towarowy Unii Europejskiej	745
14.5. Przeszkody względne udzielenia prawa ochronnego na znak towarowy Unii Europejskiej	749
14.6. Opłaty	752
15. Treść prawa do unijnego znaku towarowego	752
16. Ograniczenia prawa do unijnego znaku towarowego	755
17. Ustanie prawa do unijnego znaku towarowego	755
17.1. Unieważnienie prawa do unijnego znaku towarowego	755
17.2. Wygaśnięcie prawa do unijnego znaku towarowego	757

Rozdział VI

Oznaczenia geograficzne	760
1. Źródła	760
1.1. Ochrona oznaczeń geograficznych w prawie międzynarodowym	760
1.2. Ochrona oznaczeń geograficznych w prawie unijnym	763
1.3. Ochrona oznaczeń geograficznych w prawie polskim	763
2. Pojęcie, rodzaje i funkcje oznaczeń geograficznych	764
2.1. Pojęcie oznaczeń geograficznych	764
2.2. Rodzaje oznaczeń geograficznych	767
2.3. Funkcje oznaczeń geograficznych	770
2.4. Oznaczenia geograficzne a znaki towarowe	771
3. Procedura rejestracji oznaczeń geograficznych w Polsce przed Urzędem Patentowym RP	772
3.1. Postępowanie o udzielenie prawa z rejestracji przed Urzędem Patentowym RP	772
3.1.1. Podmiot zgłaszający	777
3.1.2. Przeszkody rejestracji	779
3.1.3. Opłaty rejestracyjne	781

3.1.4. Decyzje Urzędu Patentowego RP w sprawie rejestracji oznaczenia geograficznego	782
4. Prawo z rejestracji oznaczenia geograficznego	784
4.1. Charakter i treść prawa z rejestracji oznaczenia geograficznego	784
4.2. Ograniczenia prawa z rejestracji	787
4.3. Unieważnienie prawa z rejestracji oznaczenia geograficznego	788
4.4. Wygaśnięcie prawa z rejestracji oznaczenia geograficznego	790
5. Ochrona geograficznych oznaczeń pochodzenia w prawie unijnym	790
5.1. Pojęcie nazw pochodzenia i oznaczeń geograficznych	790
5.2. Pojęcie produktów rolnych i środków spożywczych	794
6. Procedura rejestracji geograficznych oznaczeń pochodzenia	795
6.1. Procedura rejestracji geograficznych oznaczeń pochodzenia – uwagi ogólne	795
6.2. Etap krajowy	795
6.2.1. Tymczasowa ochrona krajowa	797
6.2.2. Postępowanie w przypadku zgłoszenia zastrzeżeń	798
6.3. Etap unijny	799
6.3.1. Postępowanie w przypadku sprzeciwu	800
6.3.2. Decyzje Komisji w sprawie rejestracji geograficznych oznaczeń pochodzenia	802
7. Podmiot zgłaszający	803
8. Treść wniosku o rejestrację	804
9. Przeszkody rejestracji	805
10. Opłaty	808
11. Prawo z rejestracji i jego ochrona	808
12. Cofnięcie rejestracji	810
13. Stosunek ochrony krajowej oznaczeń geograficznych do unijnej ochrony geograficznych oznaczeń pochodzenia	810

Rozdział VII

Topografie układów scalonych	812
1. Źródła prawa	812
1.1. Ochrona topografii układów scalonych w prawie unijnym	812
1.2. Ochrona topografii układów scalonych w prawie polskim	812
2. Ochrona TUS w prawie polskim	813
2.1. Pojęcie topografii układów scalonych	813
2.2. Przesłanki zdolności rejestrowej topografii układów scalonych	815
2.2.1. Przesłanka oryginalności topografii układu scalonego	816
2.2.2. Przesłanka nieoczywistości	817
2.3. Przeszkody rejestracji	817
2.4. Postępowanie o udzielenie prawa z rejestracji topografii układów scalonych	818
2.4.1. Uwagi ogólne	818

2.4.2. Opłaty rejestracyjne	820
2.5. Decyzje Urzędu Patentowego RP w sprawie rejestracji topografii układu scalonego	821
2.5.1. Uwagi ogólne	821
2.5.2. Treść prawa z rejestracji topografii układów scalonych	823
2.6. Naruszenie prawa z rejestracji topografii układu scalonego	823
2.7. Ograniczenie prawa z rejestracji topografii układu scalonego	824
3. Unieważnienie prawa z rejestracji topografii układu scalonego	826
4. Wygaśnięcie prawa z rejestracji topografii układu scalonego	827
5. Ochrona topografii układów scalonych w prawie unijnym	828

Rozdział VIII

Obrót prawami własności przemysłowej	830
1. Prawa własności przemysłowej jako przedmiot obrotu	830
2. Umowy o przeniesienie praw własności przemysłowej	831
2.1. Pojęcie i charakter umowy o przeniesienie praw własności przemysłowej	831
2.2. Forma umowy o przeniesienie praw własności przemysłowej	832
2.3. Wpis przeniesienia praw własności przemysłowej do rejestrów Urzędu Patentowego RP	833
2.4. Umowa zbycia prawa do uzyskania prawa wyłącznego	835
2.5. Umowa zbycia uprzedniego pierwszeństwa	837
3. Ustanowienie ograniczonych praw rzeczowych	837
3.1. Użytkowanie	837
3.2. Zastaw	839
3.3. Zastaw rejestrowy	840
4. Dziedziczenie praw własności przemysłowej	841
5. Licencje na korzystanie z dóbr własności przemysłowej	841
5.1. Pojęcie i charakter umowy licencyjnej	841
5.2. Forma umowy licencyjnej	844
6. Rodzaje licencji	844
6.1. Licencje wyłączne i niewyłączne	844
6.2. Licencje pełne i ograniczone	847
6.3. Licencje aktywne i pasywne	848
6.4. Licencje przymusowe	849
6.5. Licencje otwarte	857
6.6. Licencje dorozumiane	860
6.7. Sublicencje	862
7. Wpis licencji do rejestrów Urzędu Patentowego RP	864

Rozdział IX

Cywilnoprawna ochrona praw własności przemysłowej	866
1. Roszczenia z tytułu naruszenia praw własności przemysłowej	866

1.1. Uwagi ogólne	866
1.2. Roszczenie o zaniechanie	867
1.3. Roszczenie o wydanie bezpodstawnie uzyskanych korzyści	869
1.4. Roszczenie o naprawienie szkody	871
2. Roszczenia dotyczące wynalazków, wzorów użytkowych, wzorów przemysłowych i topografii układów scalonych	875
3. Roszczenia względem nieuprawnionego z patentu	879
4. Zakres czasowy dochodzenia roszczeń z tytułu naruszenia patentu	880
5. Roszczenia dotyczące znaków towarowych i oznaczeń geograficznych	882
5.1. Roszczenia dotyczące znaków towarowych	882
5.2. Roszczenia dotyczące oznaczeń geograficznych	894
6. Legitymacja materialna do dochodzenia roszczeń z tytułu naruszenia praw własności przemysłowej	894
7. Przedawnienie roszczeń z tytułu naruszenia praw własności przemysłowej ...	897

Część III POSTĘPOWANIA

Rozdział I

Właściwość organów w sprawach z zakresu prawa własności przemysłowej.

Pełnomocnicy w postępowaniach przed Urzędem Patentowym RP i EUIPO ...	903
1. Urząd Patentowy Rzeczypospolitej Polskiej (UPRP)	903
1.1. Utworzenie UPRP	903
1.2. Struktura UPRP	904
1.3. Zadania UPRP w sprawach własności przemysłowej	907
1.4. Rejestry prowadzone przez UPRP	910
1.5. Opłaty w postępowaniach przed UPRP	912
1.6. Terminy w postępowaniach przed UPRP	914
2. Europejski Urząd Patentowy (EUP)	916
2.1. Utworzenie, siedziba i struktura EUP	916
2.2. Zadania EUP	917
3. Urząd Unii Europejskiej ds. Własności Intelektualnej (EUIPO)	917
3.1. Utworzenie, siedziba i struktura EUIPO	917
3.2. Zadania EUIPO	919
4. Pełnomocnicy w postępowaniach w sprawach z zakresu własności przemysłowej przed Urzędem Patentowym RP i EUIPO	920
4.1. Pełnomocnicy przed Urzędem Patentowym RP w postępowaniach w sprawach z zakresu własności przemysłowej	920
4.1.1. Pełnomocnicy w sprawach wynalazków, produktów leczniczych oraz produktów ochrony roślin, wzorów użytkowych i topografii układów scalonych	920
4.1.2. Pełnomocnicy w sprawach znaków towarowych, wzorów przemysłowych oraz oznaczeń geograficznych	921

4.2. Pełnomocnicy przed Urzędem Unii Europejskiej ds. Własności Intelektualnej	922
5. Światowa Organizacja Własności Intelektualnej (WIPO)	924

Rozdział II

Postępowania przed Urzędem Patentowym RP w sprawach z zakresu prawa własności przemysłowej i kontrola sprawowana przez sądy administracyjne

1. Postępowania przed Urzędem Patentowym – zagadnienia wspólne	926
1.1. Uwagi ogólne	926
1.2. Terminy w postępowaniach przez Urzędem Patentowym	926
1.2.1. Długość terminów wyznaczanych przez UPRP	927
1.2.2. Przedłużenie terminu przez Urząd Patentowy	928
1.3. Koszty postępowania przed Urzędem Patentowym	929
2. Postępowanie w przedmiocie udzielenia ochrony (postępowanie zgłoszeniowe i rejestrowe)	929
2.1. Pojęcie i cele postępowań zgłoszeniowego i rejestrowego	929
2.2. Strona postępowania w sprawie uzyskania patentu, prawa ochronnego albo prawa z rejestracji	930
2.3. Przebieg postępowania oraz decyzje UPRP w postępowaniu o udzielenie ochrony	931
2.4. Wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy. Decyzje wydawane przez Urząd Patentowy w wyniku ponownego rozpatrzenia sprawy	931
2.5. Zaskarżanie rozstrzygnięć Urzędu Patentowego do sądu administracyjnego	933
3. Postępowanie w sprawie sprzeciwu wobec zgłoszenia znaku towarowego ...	934
3.1. Uwagi ogólne	934
3.2. Podmioty legitymowane do wniesienia sprzeciwu i podstawy materialnoprawne sprzeciwu	934
3.3. Strony postępowania w sprawie sprzeciwu. Termin na wniesienie sprzeciwu	935
3.4. Możliwość ugodowego rozstrzygnięcia sporu	936
3.5. Decyzje Urzędu Patentowego wydawane po rozpatrzeniu sprzeciwu. Wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy	937
3.6. Zaskarżanie rozstrzygnięć Urzędu Patentowego do sądu administracyjnego	938
4. Postępowanie w sprawie sprzeciwu wobec prawomocnej decyzji o udzieleniu patentu, prawa ochronnego na wzór użytkowy lub prawa z rejestracji	939
4.1. Sprzeciw wobec prawomocnej decyzji Urzędu Patentowego – uwagi ogólne	939
4.2. Forma wniesienia i podstawy sprzeciwu	939
4.3. Termin do wniesienia sprzeciwu	940
4.4. Legitymacja czynna do wniesienia sprzeciwu	940

4.5. Specyfika i przebieg postępowania	941
4.6. Decyzje Urzędu Patentowego	942
5. Postępowanie sporne	943
5.1. Postępowanie sporne – uwagi ogólne	943
5.2. Sprawy rozpoznawane w trybie postępowania spornego	944
5.3. Postępowanie sporne jako szczególne postępowanie administracyjne	946
5.4. Rola Urzędu Patentowego w postępowaniu spornym	946
5.5. Ciężar dowodu w postępowaniu spornym	947
5.6. Zaskarżanie rozstrzygnięć Urzędu Patentowego do sądu administracyjnego	947
6. Postępowanie sporne o unieważnienie prawa na wniosek	948
6.1. Wniosek o unieważnienie prawa	948
6.2. Zniesienie wymogu posiadania przez wnioskodawcę interesu prawnego w żądaniu unieważnienia prawa	949
6.3. Decyzje Urzędu Patentowego w postępowaniu spornym w przedmiocie unieważnienia prawa	951
6.4. Charakter prawny decyzji o unieważnieniu prawa	951
7. Postępowanie w przedmiocie wygaśnięcia prawa	952
7.1. Uwagi ogólne dotyczące wygaśnięcia praw własności przemysłowej	952
7.2. Przyczyny i skutki wygaśnięcia praw własności przemysłowej	952
8. Inne postępowania	953
8.1. Postępowanie wpisowe	953
8.1.1. Kompetencje Urzędu Patentowego w postępowaniu o dokonanie wpisu w rejestrze	955
8.1.2. Charakter prawny wpisów i rejestrów Urzędu Patentowego	955
9. Kontrola zgodności z prawem rozstrzygnięć Urzędu Patentowego RP sprawowana przez WSA w Warszawie i NSA	956
9.1. Kognicja sądów administracyjnych w sprawach z zakresu prawa własności przemysłowej	956
9.2. Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie jako sąd pierwszej instancji	957
9.3. Naczelny Sąd Administracyjny jako sąd drugiej instancji	958

Rozdział III

Postępowanie w sprawach własności intelektualnej	960
1. Postępowanie w sprawach własności intelektualnej – uwagi ogólne	960
2. Sądy cywilne rozpoznające sprawy własności intelektualnej	962
2.1. Uwagi ogólne	962
2.2. Sądy pierwszej instancji w sprawach własności intelektualnej – wyodrębnione wydziały w pięciu sądach okręgowych	962
2.3. Sąd Okręgowy w Warszawie jako tzw. sąd techniczny	964

2.4. Sądy drugiej instancji w sprawach własności intelektualnej – wyodrębnione wydziały w dwóch sądach apelacyjnych	965
3. Sprawy własności intelektualnej	966
3.1. Pojęcie spraw własności intelektualnej	966
3.2. Katalog spraw własności intelektualnej	967
3.3. Niezwiązanie sądu własności intelektualnej postanowieniem innego sądu o przekazaniu sprawy	969
4. Dualizm rozpoznawania przez sądy spraw z zakresu prawa własności przemysłowej	970
4.1. Dualizm rozpoznawania spraw dotyczących praw własności przemysłowej	970
4.2. Sprawy z zakresu prawa własności przemysłowej rozpoznawane przez sądy cywilne (sądy IP)	971
4.3. Rozpoznawanie spraw z zakresu prawa własności przemysłowej przez sądy administracyjne	973
5. Tymczasowe środki ochrony w postępowaniu w sprawach własności intelektualnej	973
5.1. Uwagi ogólne	973
5.2. Zabezpieczenie środka dowodowego	974
5.2.1. Uzyskanie zgody sądu na zabezpieczenie środka dowodowego	974
5.2.2. Przesłanki udzielenia zabezpieczenia środka dowodowego	975
5.2.3. Wykonanie postanowienia sądu o zabezpieczeniu środka dowodowego	979
5.2.4. Zapoznanie się z zabezpieczonymi środkami dowodowymi	981
5.2.5. Upadek zabezpieczenia	981
5.3. Wyjawienie lub wydanie środka dowodowego	982
5.4. Wezwanie do udzielenia informacji	984
5.5. Środki dowodzenia w sprawach własności intelektualnej a tajemnica przedsiębiorstwa obowiązanego	987
6. Pełnomocnicy w postępowaniu w sprawach własności intelektualnej	989
6.1. Pełnomocnicy procesowi w postępowaniu cywilnym w sprawach własności intelektualnej – uwagi ogólne	989
6.2. Obowiązkowe zastępstwo stron w postępowaniu w sprawach własności intelektualnej	990
6.3. Wyłączenia spod przymusu adwokacko-radcowsko-rzecznikowskiego ...	991
6.4. Przymus adwokacko-radcowsko-rzecznikowski w postępowaniu przed Sądem Najwyższym w sprawach własności intelektualnej	992
7. Powództwo wzajemne w postępowaniu w sprawach własności intelektualnej ...	993
7.1. Powództwo wzajemne – uwagi ogólne	993
7.2. Dopuszczalność wniesienia powództwa wzajemnego	994
7.3. Termin wniesienia powództwa wzajemnego	996
7.4. Wymogi formalne dla pozwu wzajemnego	996
7.5. Przebieg postępowania w razie wniesienia powództwa wzajemnego	997

8. Powództwo o ustalenie w postępowaniu w sprawach własności intelektualnej	999
8.1. Powództwo o ustalenie – uwagi ogólne	999
8.2. Interes prawny w wytoczeniu powództwa o ustalenie	1000
8.3. Termin należycie wyznaczony przez powoda	1001

ANEKS

Przepisy regulujące postępowania przed Urzędem Patentowym RP	1005
1. Postępowanie w przedmiocie udzielenia ochrony (art. 235–254 p.w.p.) ...	1005
2. Postępowanie w sprawie sprzeciwu wobec zgłoszenia znaku towarowego (art. 152 ¹⁷ –152 ²³ p.w.p.)	1013
3. Postępowanie w sprawie sprzeciwu wobec prawomocnej decyzji o udzieleniu prawa (art. 246–247 p.w.p.)	1015
4. Postępowanie sporne (art. 255–258 p.w.p.)	1017
5. Postępowanie wpisowe, tj. postępowanie w sprawie wpisu do rejestrów prowadzonych przez Urząd Patentowy RP (art. 228–231 ¹ p.w.p.)	1022
Postępowanie w sprawach własności intelektualnej	1025
1. Postępowanie w sprawach własności intelektualnej przed sądami IP (art. 479 ⁸⁹ –479 ¹²⁹ k.p.c.)	1025
O Autorkach	1036

WYKAZ SKRÓTÓW

Źródła prawa

- akt rewidujący konwencję o patencie europejskim** – Akt z 29.11.2000 r. rewidujący Konwencję o udzielaniu patentów europejskich, sporządzoną w Monachium 5.10.1973 r. (Dz.U. z 2007 r. Nr 236, poz. 1736)
- dyrektywa 2015/2436** – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/2436 z 16.12.2015 r. mająca na celu zbliżenie ustawodawstw państw członkowskich odnoszących się do znaków towarowych (wersja przekształcona) (Dz.Urz. UE L 336, s. 1, ze zm.)
- dyrektywa 87/54/EWG** – dyrektywa Rady 87/54/EWG z 16.12.1986 r. w sprawie ochrony prawnej topografii produktów półprzewodnikowych (Dz.Urz. WE L 24 z 1987 r., s. 36)
- dyrektywa 98/71/WE** – dyrektywa 98/71/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 13.10.1998 r. w sprawie prawnej ochrony wzorów (Dz.Urz. WE L 289, s. 28)
- dyrektywa 2001/29/WE** – dyrektywa 2001/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 22.05.2001 r. w sprawie harmonizacji niektórych aspektów praw autorskich i pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym (Dz.Urz. WE L 167, s. 10, ze zm.)
- dyrektywa 2004/48/WE** – dyrektywa 2004/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 29.04.2004 r. w sprawie egzekwowania praw własności intelektualnej (Dz.Urz. UE L 157, s. 45)
- dyrektywa 96/9/WE** – dyrektywa 96/9/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 11.03.1996 r. w sprawie ochrony prawnej baz danych (Dz.Urz. WE L 77, s. 20, ze zm.)
- dyrektywa 2009/24/WE** – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/24/WE z 23.04.2009 r. w sprawie ochrony prawnej programów komputerowych (wersja skodyfikowana) (Dz.Urz. UE L 111, s. 16)
- dyrektywa 2012/28/UE** – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/28/UE z 25.10.2012 r. w sprawie niektórych dozwolonych sposobów korzystania z utworów osieroconych (Dz.Urz. UE L 299, s. 5)

- dyrektywa 2019/790** – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2019/790 z 17.04.2019 r. w sprawie prawa autorskiego i praw pokrewnych na jednolitym rynku cyfrowym oraz zmiany dyrektyw 96/9/WE i 2001/29/WE (Dz.Urz. UE L 130, s. 92)
- k.c.** – ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2020 r. poz. 1740 ze zm.)
- k.p.** – ustawa z 26.06.1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. z 2020 r. poz. 1320 ze zm.)
- k.p.a.** – ustawa z 14.06.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2021 r. poz. 735 ze zm.)
- k.p.c.** – ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2021 r. poz. 1805)
- Karta praw podstawowych Unii Europejskiej** – Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 389)
- Konstytucja RP** – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
- konwencja berneńska** – Akt paryski Konwencji berneńskiej o ochronie dzieł literackich i artystycznych z 9.09.1886 r., uzupełnionej w Paryżu 4.05.1896 r., zrewidowanej w Berlinie 13.11.1908 r., uzupełnionej w Bernie 20.03.1914 r., zrewidowanej w Rzymie 2.06.1928 r., w Brukseli 26.06.1948 r., w Sztokholmie 14.07.1967 r. oraz poprawionej 2.10.1979 r.:
- * **redakcja paryska:** Akt paryski Konwencji berneńskiej o ochronie dzieł literackich i artystycznych, sporządzony w Paryżu 24.07.1971 r. (Dz.U. z 1990 r. Nr 82, poz. 474)
- konwencja o patencie europejskim lub KPE** – Konwencja o udzielaniu patentów europejskich, sporządzona w Monachium 5.10.1973 r., zmieniona aktem zmieniającym artykuł 63 Konwencji z 17.12.1991 r. oraz decyzjami Rady Administracyjnej Europejskiej Organizacji Patentowej z 21.12.1978 r., 13.12.1994 r., 20.10.1995 r., 5.12.1996 r. oraz 10.12.1998 r., wraz z protokołami stanowiącymi jej integralną część (Dz.U. z 2004 r. Nr 79, poz. 737 ze zm.)
- konwencja paryska** – Akt sztokholmski zmieniający Konwencję paryską o ochronie własności przemysłowej z 20.03.1883 r., zmienioną w Brukseli 14.12.1900 r., w Waszyngtonie 2.06.1911 r., w Hadze 6.11.1925 r., w Londynie 2.06.1934 r., w Lizbonie 31.10.1958 r., sporządzony w Sztokholmie 14.07.1967 r. (Dz.U. z 1975 r. Nr 9, poz. 51)
- konwencja rzymska** – Międzynarodowa konwencja o ochronie wykonawców, producentów fonogramów oraz organizacji nadawczych, sporządzona w Rzymie 26.10.1961 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 125, poz. 800)
- konwencja WIPO** – Konwencja o ustanowieniu Światowej Organizacji Własności Intelektualnej, sporządzona w Sztokholmie 14.07.1967 r. (Dz.U. z 1975 r. Nr 9, poz. 49 ze zm.)
- nowelizacja p.w.p. z 20.02.2019 r.** – ustawa z 20.02.2019 r. o zmianie ustawy – Prawo własności przemysłowej (Dz.U. poz. 501)

- nowelizacja p.w.p. z 16.10.2019 r.**
nowelizacja k.p.c. z 13.02.2020 r.
PCT
- ustawa z 16.10.2019 r. o zmianie ustawy – Prawo własności przemysłowej (Dz.U. poz. 2309)
 - ustawa z 13.02.2020 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. poz. 288)
 - Układ o współpracy patentowej sporządzony w Waszyngtonie 19.06.1970 r., poprawiony 2.10.1979 r. i zmieniony 3.02.1984 r. (Dz.U. z 1991 r. Nr 70, poz. 303)
- porozumienie haskie**
- Akt genewski Porozumienia haskiego w sprawie międzynarodowej rejestracji wzorów przemysłowych, przyjęty w Genewie 2.07.1999 r. (Dz.U. z 2009 r. Nr 198, poz. 1522)
- porozumienie JSP**
- Porozumienie w sprawie Jednolitego Sądu Patentowego podpisane w Brukseli 19.02.2013 r. (Dz.Urz. UE C 175, s. 1)
- porozumienie madryckie**
- Porozumienie madryckie o międzynarodowej rejestracji znaków z 14.04.1891 r., zrewidowane w Brukseli 14.12.1900 r., w Waszyngtonie 2.06.1911 r., w Hadze 6.11.1925 r., w Londynie 2.06.1934 r., w Nicei 15.06.1957 r. i w Sztokholmie 14.07.1967 r. oraz zmienione 2.10.1979 r. (Dz.U. z 1993 r. Nr 116, poz. 514 ze zm.)
- porozumienie nicejskie**
- Porozumienie nicejskie dotyczące międzynarodowej klasyfikacji towarów i usług dla celów rejestracji znaków, podpisane w Nicei 15.06.1957 r., zrewidowane w Sztokholmie 14.07.1967 r. i w Genewie 13.05.1977 r. oraz zmienione 28.09.1979 r. (Dz.U. z 2003 r. Nr 63, poz. 583)
- porozumienie o ochronie prawnej wynalazków, wzorów przemysłowych, wzorów użytkowych i znaków towarowych**
- Porozumienie o ochronie prawnej wynalazków, wzorów przemysłowych, wzorów użytkowych i znaków towarowych przy realizacji współpracy gospodarczej i naukowo-technicznej, sporządzone w Moskwie 12.04.1973 r. (Dz.U. z 1974 r. Nr 25, poz. 143)
- porozumienie strasburskie**
- Porozumienie strasburskie dotyczące międzynarodowej klasyfikacji patentowej, sporządzone w Strasburgu 24.03.1971 r., zmienione następnie 28.09.1979 r. (Dz.U. z 2003 r. Nr 63, poz. 579)
- porozumienie TRIPS lub TRIPS**
- Porozumienie w sprawie handlowych aspektów praw własności intelektualnej, stanowiące załącznik 1C do Porozumienia ustanawiającego Światową Organizację Handlu (WTO), sporządzonego w Marrakeszu 15.04.1994 r. (Dz.U. z 1996 r. Nr 32, poz. 143)
- porozumienie wiedeńskie**
- Porozumienie wiedeńskie ustanawiające międzynarodową klasyfikację elementów graficznych znaków, sporządzone w Wiedniu 12.06.1973 r. i zmienione 1.10.1985 r. (Dz.U. z 2003 r. Nr 172, poz. 1669)
- porozumienie w sprawie Jednolitego Sądu Patentowego p.p.s.a.**
- Porozumienie w sprawie Jednolitego Sądu Patentowego z 19.02.2013 r. (Dz.Urz. UE C 175, s. 1)
 - ustawa z 30.08.2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz.U. z 2019 r. poz. 2325 ze zm.)

- pr. aut.** – ustawa z 4.02.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. z 2021 r. poz. 1062)
- protokół do porozumienia madryckiego** – Protokół do Porozumienia madryckiego o międzynarodowej rejestracji znaków, sporządzony w Madrycie 27.06.1989 r. (Dz.U. z 2003 r. Nr 13, poz. 129)
- pr. pras.** – ustawa z 26.01.1984 r. – Prawo prasowe (Dz.U. z 2018 r. poz. 1914 ze zm.)
- p.s.w.n.** – ustawa z 20.07.2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2021 r. poz. 478 ze zm.)
- p.u.s.p.** – ustawa z 27.07.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2020 r. poz. 2072 ze zm.)
- p.w.p.** – ustawa z 30.06.2000 r. – Prawo własności przemysłowej (Dz.U. z 2021 r. poz. 324)
- regulamin wykonawczy do KPE** – Regulamin wykonawczy do konwencji o udzielaniu patentów europejskich z 5.10.1973 r., po raz ostatni zmieniony decyzją Rady Administracyjnej Europejskiej Organizacji Patentowej z 13.10.1999 r. (Dz.U. z 2004 r. Nr 79, poz. 737 ze zm.)
- rozporz. nr 1151/2012** – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1151/2012 z 21.11.2012 r. w sprawie systemów jakości produktów rolnych i środków spożywczych (Dz.Urz. UE L 343, s. 1, ze zm.)
- rozporz. nr 6/2002** – rozporządzenie Rady (WE) nr 6/2002 z 12.12.2001 r. w sprawie wzorów wspólnotowych (Dz.Urz. WE L 3 z 2002 r., s. 1, ze zm.)
- rozporz. nr 2245/2002** – rozporządzenie Komisji (WE) nr 2245/2002 z 21.10.2002 r. wykonujące rozporządzenie Rady (WE) nr 6/2002 w sprawie wzorów wspólnotowych (Dz.Urz. WE L 341, s. 28, ze zm.)
- rozporz. nr 2246/2002** – rozporządzenie Komisji (WE) nr 2246/2002 z 16.12.2002 r. w sprawie opłat na rzecz Urzędu Harmonizacji w ramach Rynku Wewnętrznego (znaki towarowe i wzory) w odniesieniu do rejestracji wzorów wspólnotowych (Dz.Urz. WE L 341, s. 54, ze zm.)
- rozporz. nr 386/2012** – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 386/2012 z 19.04.2012 r. w sprawie powierzenia Urzędowi Harmonizacji Rynku Wewnętrznego (znaki towarowe i wzory) zadań związanych z egzekwowaniem praw własności intelektualnej, w tym zwoływania posiedzeń przedstawicieli sektora publicznego i prywatnego w charakterze europejskiego obserwatorium do spraw naruszeń praw własności intelektualnej (Dz.Urz. UE L 129, s. 1)
- rozporz. nr 668/2014** – rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) nr 668/2014 z 13.06.2014 r. ustanawiające zasady stosowania rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1151/2012 w sprawie systemów jakości produktów rolnych i środków spożywczych (Dz.Urz. UE L 179, s. 36, ze zm.)

- rozporz. nr 877/2007** – rozporządzenie Komisji (WE) nr 877/2007 z 24.07.2007 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 2246/2002 w sprawie opłat na rzecz Urzędu Harmonizacji w ramach Rynku Wewnętrznego (znaki towarowe i wzory) w następstwie przystąpienia Wspólnoty Europejskiej do Aktu genewskiego Porozumienia haskiego w sprawie międzynarodowej rejestracji wzorów przemysłowych (Dz.Urz. UE L 193, s. 16)
- rozporz. o postępowaniu dyscyplinarnym wobec nauczycieli akademickich** – rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 25.09.2018 r. w sprawie szczegółowego trybu prowadzenia mediacji, postępowania wyjaśniającego i postępowania dyscyplinarnego w sprawach odpowiedzialności dyscyplinarnej nauczycieli akademickich, a także sposobu wykonywania kar dyscyplinarnych i ich zatarcia (Dz.U. poz. 1843)
- rozporz. o postępowaniu dyscyplinarnym wobec studentów** – rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 28.09.2018 r. w sprawie szczegółowego trybu postępowania wyjaśniającego i dyscyplinarnego w sprawach studentów, a także sposobu wykonywania kar dyscyplinarnych i ich zatarcia (Dz.U. poz. 1882)
- rozporz. w sprawie dokonywania i rozpatrywania zgłoszeń wynalazków i wzorów użytkowych** – rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z 17.09.2001 r. w sprawie dokonywania i rozpatrywania zgłoszeń wynalazków i wzorów użytkowych (Dz.U. Nr 102, poz. 1119 ze zm.)
- rozporz. w sprawie jednolitego patentu europejskiego** – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1257/2012 z 17.12.2012 r. wprowadzające wzmocnioną współpracę w dziedzinie tworzenia jednolitego systemu ochrony patentowej (Dz.Urz. UE L 361, s. 1)
- rozporz. w sprawie opłat** – rozporządzenie Rady Ministrów z 29.08.2001 r. w sprawie opłat związanych z ochroną wynalazków, wzorów użytkowych, wzorów przemysłowych, znaków towarowych, oznaczeń geograficznych i topografii układów scalonych (Dz.U. Nr 90, poz. 1000 ze zm.)
- rozporz. w sprawie oznaczeń geograficznych** – rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z 25.04.2002 r. w sprawie dokonywania i rozpatrywania zgłoszeń oznaczeń geograficznych (Dz.U. Nr 63, poz. 570)
- rozporz. w sprawie rejestrów** – rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z 12.01.2017 r. w sprawie rejestrów prowadzonych przez Urząd Patentowy Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. poz. 115)
- rozporz. w sprawie topografii układów scalonych** – rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z 19.10.2001 r. w sprawie dokonywania i rozpatrywania zgłoszeń topografii układów scalonych (Dz.U. Nr 128, poz. 1413)
- rozporz. w sprawie wzorów przemysłowych** – rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z 30.01.2002 r. w sprawie dokonywania i rozpatrywania zgłoszeń wzorów przemysłowych (Dz.U. Nr 40, poz. 358 ze zm.)
- rozporz. w sprawie znaków towarowych** – rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z 8.12.2016 r. w sprawie dokonywania i rozpatrywania zgłoszeń znaków towarowych (Dz.U. poz. 2053)

- rozporz. w sprawie znaku towarowego Unii Europejskiej – rozporz. nr 2017/1001 rozporz. zmieniające w sprawie opłat z 2016 r.** – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/1001 z 14.06.2017 r. w sprawie znaku towarowego Unii Europejskiej (tekst jednolity) (Dz.Urz. UE L 154, s. 1)
– rozporządzenie Rady Ministrów z 8.09.2016 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie opłat związanych z ochroną wynalazków, wzorów użytkowych, wzorów przemysłowych, znaków towarowych, oznaczeń geograficznych i topografii układów scalonych (Dz.U. poz. 1623)
- TFUE** – Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 47)
- Traktat singapurski** – Traktat singapurski o prawie znaków towarowych i regulamin do Traktatu singapurskiego o prawie znaków towarowych, przyjęty w Singapurze 27.03.2006 r. (Dz.U. z 2009 r. poz. 838 ze zm.)
- Traktat WIPO o artystycznych wykonaniach i fonogramach** – Traktat WIPO o artystycznych wykonaniach i fonogramach, sporządzony w Genewie 20.12.1996 r. (Dz.U. z 2004 r. Nr 41, poz. 375)
- Traktat WIPO o prawie autorskim traktat z Nairobi** – Traktat WIPO o prawie autorskim, sporządzony w Genewie 20.12.1996 r. (Dz.U. z 2005 r. Nr 3, poz. 12)
– Traktat z Nairobi w sprawie ochrony symbolu olimpijskiego przyjęty w Nairobi 26.09.1981 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 34, poz. 201)
- u.i.d.p.** – ustawa z 17.02.2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne (Dz.U. z 2021 r. poz. 670 ze zm.)
- układ o współpracy patentowej** – Układ o współpracy patentowej, sporządzony w Waszyngtonie 19.06.1970 r., poprawiony 2.10.1979 r. i zmieniony 3.02.1984 r. (Dz.U. z 1991 r. Nr 70, poz. 303)
- u.o.b.d.** – ustawa z 27.07.2001 r. o ochronie baz danych (Dz.U. z 2021 r. poz. 386)
- u.o.p.o.r.** – ustawa z 26.06.2003 r. o ochronie prawnej odmian roślin (Dz.U. z 2021 r. poz. 213)
- u.r.p.** – ustawa z 11.04.2001 r. o rzecznikach patentowych (Dz.U. z 2021 r. poz. 944 ze zm.)
- ustawa o rejestracji** – ustawa z 17.12.2004 r. o rejestracji i ochronie nazw i oznaczeń produktów rolnych i środków spożywczych oraz o produktach tradycyjnych (Dz.U. z 2021 r. poz. 224)
- u.ś.u.e.** – ustawa z 18.07.2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną (Dz.U. z 2020 r. poz. 344)
- u.z.n.k.** – ustawa z 16.04.1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz.U. z 2020 r. poz. 1913 ze zm.)
- założenia zmian p.w.p.** – założenia do projektu zmiany ustawy – Prawo własności przemysłowej, nr projektu UD263, BIP Kancelarii Prezesa Rady Ministrów. Wykaz prac legislacyjnych i programowych Rady Ministrów, <https://archiwum.bip.kprm.gov.pl>.

Czasopisma i publikatory

Apel.-W-wa	– Apelacja. Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Warszawie
Biul. SN	– Biuletyn Sądu Najwyższego
BUP	– Biuletyn Urzędu Patentowego
CBOSA	– Centralna Baza Orzeczeń Sądów Administracyjnych, orzeczenia.nsa.gov.pl
Dz.U.	– Dziennik Ustaw
Dz.Urz. UE	– Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej
Dz.Urz. WE	– Dziennik Urzędowy Wspólnot Europejskich
EPS	– Europejski Przegląd Sądowy
GSP	– Gdańskie Studia Prawnicze
GSP-Prz.Orz.	– Gdańskie Studia Prawnicze – Przegląd Orzecznictwa
KPP	– Kwartalnik Prawa Prywatnego
KZS	– Krakowskie Zeszyty Sądowe
MoP	– Monitor Prawniczy
MP	– Monitor Polski
NP	– Nowe Prawo
ONSA	– Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego
ONSAiWSA	– Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego i Wojewódzkich Sądów Administracyjnych
OSA	– Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSAB	– Orzecznictwo Sądów Apelacji Białostockiej
OSN	– Zbiór Orzeczeń Sądu Najwyższego
OSNAPiUS	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNC	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
OSNCP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNC-ZD	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna – Zbiór Dodatkowy
OSNK	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych
OSNKW	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa
OSNP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych
OSP	– Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPiKA	– Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
OTK	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
OTK-A	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Zbiór Urzędowy, Seria A
PiP	– Państwo i Prawo
POP	– Przegląd Orzecznictwa Podatkowego
POSAG	– Przegląd Orzecznictwa Sądu Apelacyjnego w Gdańsku
PPE	– Przegląd Prawa Egzekucyjnego
PPH	– Przegląd Prawa Handlowego
Prok. i Pr.	– Prokuratura i Prawo
Przeg.Leg.	– Przegląd Legislacyjny

Prz.Pod.	– Przegląd Podatkowy
PS	– Przegląd Sądowy
PUG	– Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
RPEiS	– Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
SPP	– Studia Prawa Prywatnego
St.Praw.	– Studia Prawnicze
TPP	– Transformacje Prawa Prywatnego
WUP	– Wiadomości Urzędu Patentowego”
ZNSA	– Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego
ZNUJ	– Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego
ZNUJ PWiOWI	– Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Wynalazczości i Ochrony Własności Intelektualnej (do nr 100 z 2008 r.)
ZNUJ PPWI	– Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Prawa Własności Intelektualnej (od nr 101 z 2008 r.)
ZNUR	– Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego

Organy orzekające i inne instytucje

EOG	– Europejski Obszar Gospodarczy
EUIPO	– Urząd Unii Europejskiej ds. Własności Intelektualnej (<i>European Union Intellectual Property Office</i>)
EUP	– Europejski Urząd Patentowy
EWG	– Europejska Wspólnota Gospodarcza
KIO	– Krajowa Izba Odwoławcza
KRS	– Krajowy Rejestr Sądowy
NSA	– Naczelny Sąd Administracyjny
SA	– Sąd Apelacyjny
SN	– Sąd Najwyższy
SO	– Sąd Okręgowy
TK	– Trybunał Konstytucyjny
TS	– Trybunał Sprawiedliwości (dawniej ETS; nazwa uległa zmianie 1.12.2009 r. w związku z wejściem w życie Traktatu lizbońskiego)
TUS	– topografia układów scalonych
UPRP lub UP	– Urząd Patentowy Rzeczypospolitej Polskiej
WIPO	– Światowa Organizacja Własności Intelektualnej (<i>World Intellectual Property Organization</i>)
WSA	– Wojewódzki Sąd Administracyjny
WTO	– Światowa Organizacja Handlu

Część I

**PRAWO AUTORSKIE
I PRAWA POKREWNE**

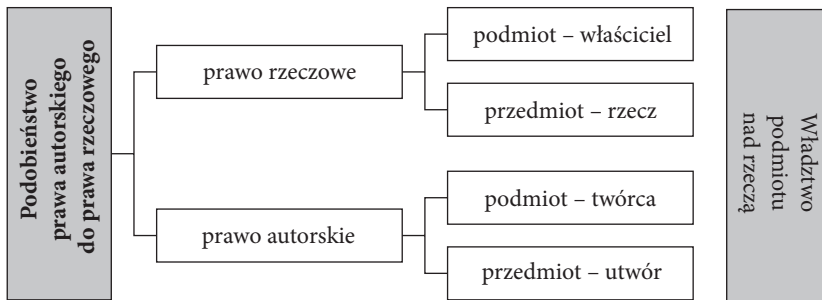
Rozdział I

POJĘCIE I ŹRÓDŁA PRAWA AUTORSKIEGO. ROLA TRYBUNAŁU SPRAWIEDLIWOŚCI UE W KSZTAŁTOWANIU WYKŁADNI NORM PRAWA AUTORSKIEGO

1. Prawo autorskie w Polsce

1.1. Pojęcie prawa autorskiego

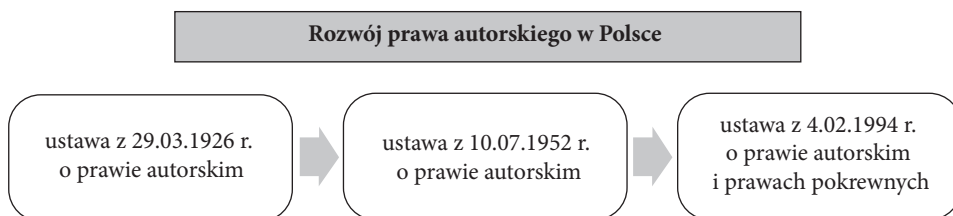
Autor i jego dzieło to dwa podstawowe pojęcia, wokół których zbudowana jest koncepcja prawa autorskiego. Ochrona stosunków wynikających ze stworzenia dzieła występowała we wszystkich czasach i we wszystkich kulturach, choć w różnych formach i w różnym zakresie. Prawo autorskie w obecnym kształcie jest stosunkowo nowym osiągnięciem, mającym swój początek na przełomie XIX i XX w. Do tego okresu idea ochrony praw autorskich rozwijała się stosunkowo powoli. Powstanie prawa autorskiego w Polsce, rozumianego jako „pewna szczególna samoistna część porządku prawnego, z wyodrębnionym systemem norm prawnych, regulujących stosunki powstające w związku z dokonaniem już stworzeniem dzieła lub nawet jego tworzeniem”, datuje się na początek XX w. **Pierwszym aktem prawnym regulującym zagadnienie praw autorskich była ustawa z 29.03.1926 r. o prawie autorskim, która obowiązywała w Polsce do 1952 r.** W doktrynie podkreśla się, że ustawa była dziełem oryginalnym, wyrażającym w pełni najnowsze tendencje. Jeden z twórców pierwszej polskiej ustawy autorskiej, F. Zoll, zbudował ją na wzór instytucji własności, która wyposaża właściciela we wszelką władzę nad przedmiotem. Autor uważał, że prawo autorskie ma cechy prawa rzeczowego, a różni się od niego tylko rodzajem przedmiotu, dlatego może być uważane za prawo do rzeczowych podobne, a w szczególności za prawo podobne do własności. W prawie autorskim, podobnie jak w prawie rzeczowym, znalazła odzwierciedlenie ta sama myśl przewodnia, tj. pełnia praw twórcy „na przedmiocie”. Ustawodawca wyodrębnił w niej podmiot uprawniony – twórcę, przedmiot prawa – utwór, jak również uregulował zagadnienie praw przyznanych twórcy „na przedmiocie”.

Zasadniczy dla sformułowania istoty prawa autorskiego art. 12 ust. 1 pr. aut. z 1926 r. stanowił, że: „Twórca rozporządza swym dziełem wyłącznie i pod każdym względem: w szczególności rozstrzyga, czy dzieło ma się ukazać, czy ma być odtworzone, rozpowszechnione i w jaki sposób”. Ustawa odstępowała w tym zakresie od utrwalonej tradycji wylizywania uprawnień przysługujących autorowi zgodnie z zasadą, że treść własności nie wyczerpuje się w poszczególnych uprawnieniach, a autor powinien rozporządzać dziełem w sposób dowolny. Polska ustawa stanowiła w tym zakresie swoiste *novum*, wychodziła w przyszłość, przewidując możliwość pojawiania się nowych technik w zakresie sposobów korzystania z dzieła i jego rozpowszechniania. Zabezpieczała ponadto interesy twórcy lepiej niż metoda wylizywania uprawnień. W zakresie ochrony osobistej twórcy polska ustawa autorska z 1926 r. była najlepszą z obowiązujących ustaw w Europie.

Ze względu na zmianę ustroju ustawa pr. aut. z 1926 r. została zastąpiona **ustawą z 10.07.1952 r. o prawie autorskim**. Przepisy nowej ustawy podporządkowane były koncepcjom radzieckim, co przejawiało się m.in. w ograniczeniu praw podmiotowych twórców przez czynnik administracyjny oraz w uprzywilejowaniu sektora uspołecznionego. Nowa ustawa oceniana była przez przedstawicieli doktryny negatywnie ze względu na zbytnią fragmentaryczność uregulowań, niedostosowaną do potrzeb obrotu prawnego.

W związku z transformacją ustrojową ustawodawca zdecydował się na kompleksową zmianę dotychczas obowiązujących przepisów autorskich. **Ustawą z 4.02.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych w sposób całościowy uregulowano problematykę przedmiotu i podmiotu prawa autorskiego, precyzując znaczenie podstawowych pojęć takich jak: utwór, opracowanie, rozpowszechnianie, autorstwo**. Ustawa uregulowała pozycję autora, zarząd jego prawami autorskimi i ochronę jego interesów oraz zakres dozwolonego użytku chronionych utworów. W odróżnieniu od poprzedniej ustawy o prawie autorskim z 1952 r., ustawa zawiera także zbiór przepisów dotyczących praw pokrewnych – prawa do artystycznych wykonań, do fonogramów i wideogramów, prawa do nadań, a także prawa do pierwszych wydań oraz wydań naukowych i krytycznych. Ważną część ustawy stanowią przepisy regulujące kwestie ochrony wizerunku i adresata korespondencji, które to zagadnienia *de facto* wykraczają poza zakres faktycznego prawa autorskiego.

W literaturze przedmiotu można wskazać następujące definicje prawa autorskiego.

Prawo autorskie	„stanowi część praw własności intelektualnej i oznacza w węższym znaczeniu zbiór przepisów wydanych z myślą o ochronie interesów twórców oraz stosunków prawnych związanych z tworzeniem utworów, korzystaniem z nich i ich ochroną; w szerszym znaczeniu pojęcie to obejmuje także regulacje odnoszące się do tzw. praw pokrewnych, a więc praw wyłącznych przyznanych m.in. artystom wykonawcom, producentom fonogramów, nadawcom radiowym i telewizyjnym” ¹ ;
	„o prawie autorskim, pojmowanym jako pewna szczególna samoistna część porządku prawnego, można mówić zasadnie dopiero wówczas, gdy w tym porządku da się wyodrębnić, zarówno myślą, jak i w rzeczywistości, określony system norm prawnych, regulujących stosunki powstające w związku z dokonaniem już stworzeniem „dzieła” lub aktualnym właśnie jego tworzeniem, czy nawet antycypowanym stosownym zamiarem” ² ;
	w znaczeniu przedmiotowym to „zespół norm prawnych regulujących stosunki związane z dokonywaniem, eksploatacją i ochroną utworów oraz tzw. prawami pokrewnymi”; w znaczeniu podmiotowym to „zespół osobistych i majątkowych uprawnień związanych z utworem” ³ ;
	„dział prawa cywilnego, obejmujący przede wszystkim normy zamieszczone w ustawie z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych oraz normy zamieszczone w umowach międzynarodowych” ⁴ .

Uzasadnienie ustanowienia praw autorskich znajduje wyraz w teoriach odwołujących się do:

¹ J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie*, 2016, s. 21.

² S. Grzybowski, *Geneza i miejsce prawa autorskiego w systemie prawa [w:] Prawo autorskie. System prawa prywatnego. Tom 13*, red. J. Barta, Warszawa 2017, s. 3.

³ A. Szewc [w:] *Leksykon własności przemysłowej i intelektualnej*, red. A. Szewc, Kraków 2003, s. 18.

⁴ J. Błęszyński [w:] *Wielka encyklopedia prawa*, red. B. Hołyst, Warszawa 2005, s. 726.

- **względów utylitarnych** – ujęcie to zakłada, że zapewnienie przyznania twórcy praw wyłącznych w odniesieniu do rezultatów jego pracy w ustawie stanowi mechanizm stymulujący podmiot do działalności twórczej;
- **włożonej przez twórcę pracy** – teoria ta nawiązuje do koncepcji prawa natury, zgodnie z którą praca uzasadnia przyznanie temu, kto ją świadczył, prawa wyłącznego do jej rezultatu, a tym samym – wyłączenie określonego dobra z powszechnej dostępności, o ile nie narusza to interesu powszechnego;
- **osobowości twórcy** – teoria ta uzasadnia przyznanie prawa autorskiego twórcy potrzebą rozwoju jego osobowości, jak również wynika z faktu, że dzieło jest uzewnętrznieniem indywidualnej osobowości twórcy i z tego tytułu zasługuje na szczególną ochronę;
- **względów ekonomicznych** – celem prawa autorskiego jest ustanowienie mechanizmów zabezpieczających interesy ekonomiczne twórcy⁵.

1.2. Systemy prawa autorskiego

Uzasadnienie ustanowienia praw autorskich wynika m.in. z przyznania twórcy praw do stworzonego utworu, wyłączenia określonego dobra z powszechnej dostępności oraz podkreśleni, że dzieło jest uzewnętrznieniem indywidualnej osobowości twórcy. Elementy znajdują wyraz w dwóch podstawowych systemach: romańskim systemie *droit moral* oraz anglosaskim systemie *copyright*.

- W systemie *droit moral* – ochrona ustanowiona jest przede wszystkim ze względu na majątkowe i osobiste interesy twórców. Prawo autorskie kształtowane było głównie jako instytucja prawa majątkowego. Idea *droit moral* zwraca uwagę na ochronę wyższych, niemajątkowych interesów autorów, które miały źródło w więzi duchowej łączącej twórcę z jego dziełem, tzw. *vinculum spirituale* lub *droit moral*⁶. W koncepcji tej, wyraźne wyodrębnia się dwie grupy interesów twórcy: tj. interesów majątkowych oraz **interesów związanych ze sferą osobistych odczuć**. Trudno jest obecnie wskazać, w którym kraju po raz pierwszy użyto tego terminu. W literaturze przedmiotu wskazuje się zarówno na niemiecki, jak i francuski rodowód S. Strömholm w procesie rozwoju *droit moral* wyróżnia trzy okresy: 1800–1880, kiedy pojęcie to pojawia się w orzecznictwie sądów francuskich, które akcentowały potrzebę ochrony moralnych interesów autora. Drugi etap przypada na lata 1880–1928, kiedy ustalono treść *droit moral* jako prawa osobiste twórcy. Trzeci okres obejmuje XX w., gdzie pojęcie *droit*

⁵ J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie*, 2016, s. 22–23.

⁶ L. Górnicki, *Rozwój idei praw autorskich...*, s. 217–218.

moral było już powszechnie znane zarówno w nauce, jak i w orzecznictwie⁷. Polska znalazła się wśród pierwszych krajów Europy, które wprowadziły do ustawy o prawie autorskim wyraźną regulację praw osobistych twórcy.

- **Anglosaski model *copyright*** – traktuje prawo autorskie jako zespół uprawnień majątkowych, które służą ochronie interesów uprawnionego twórcy – podmiotu, który stworzył dzieło i jest słabszą stroną w obrocie prawami autorskimi.

1.3. Modele prawa autorskiego

Określenie treści prawa autorskiego obejmuje zespół wszystkich uprawnień, które powstają ze względu na utwór. W nawiązaniu do konstrukcji treści prawa autorskiego wyróżnia się dwa modele prawa autorskiego: **monistyczny i dualistyczny**.

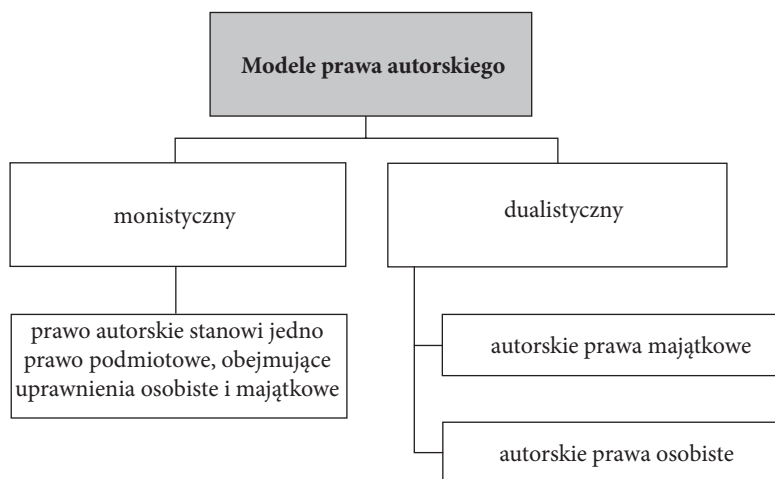
- **Model monistyczny** – zakłada, że prawo autorskie stanowi jedno prawo podmiotowe, obejmujące uprawnienia zarówno osobiste, jak i majątkowe. Ze względu na obecność elementu prawa osobistego prawo autorskie nie może być przeniesione na inne osoby. Konstrukcja monistyczna przyjmuje, że twórczość tworzy podstawy dla uprawnień o charakterze osobistym, jak również majątkowym. W związku z tym dopuszcza się stosowanie terminu „prawo autorskie” na oznaczenie prawa podmiotowego bezwzględnego, łączącego elementy o charakterze osobistym i majątkowym⁸. Model ten powszechnie kojarzony jest z osobą E. Ulmera, który porównał prawo autorskie z drzewem. Autor ten wskazał, że obydwie grupy interesów (osobiste i majątkowe), stanowią, tak jak w przypadku drzewa, korzenie prawa autorskiego. Tworzą one jednolity pień. Poszczególne uprawnienia służące autorowi można natomiast przyrównać do wyrastających z owego pnia gałęzi. Przedstawiona obrazowo przez E. Ulmera konstrukcja prawa autorskiego nie oznacza, że nie był mu znany podział na uprawnienia majątkowe oraz osobiste autora. Kwestionowane było jedynie istnienie wyraźnej linii granicznej pomiędzy tymi kategoriami.
- **Model dualistyczny** – charakteryzuje się wydzieleniem dwóch autonomicznych praw autorskich, tj. autorskich praw osobistych i autorskich praw majątkowych. Odrębność tych praw wynika z ich natury. Prawa majątkowe mogą być przeno-

⁷ B. Giesen, E. Wojnicka, *Autorskie prawa osobiste [w:] System prawa prywatnego*, t. 13, *Prawo autorskie*, red. J. Barta, Warszawa 2017, s. 304.

⁸ Zob. E. Traple, *Autorskie prawa majątkowe [w:] System Prawa Prywatnego*, t. 13, *Prawo autorskie*, red. J. Barta, Warszawa 2007, s. 141–142; E. Wojnicka, *Ochrona autorskich dóbr osobistych*, Łódź 1997, s. 17; W. Serda, *Droit moral po śmierci twórcy*, ZNUJ PWiOWI 1978/17, s. 75; L. Górnicki, *Rozwój idei praw autorskich...*, s. 220.

szone i są ograniczone w czasie, natomiast prawa osobiste są nieprzenoszalne i nieograniczone w czasie⁹.

Punktem wyjścia dla sformułowania modelu dualistycznego były tezy sformułowane przez J. Kohlera, który po raz pierwszy w sposób wyraźny przeciwstawił interesy osobiste twórcy jego interesom majątkowym, stając się prekursorem tzw. dualistycznego ujęcia prawa autorskiego¹⁰. Zanegował on czysto osobisty charakter praw służących twórcy, dokonując pojęciowego rozróżnienia pomiędzy autorskimi prawami osobistymi a autorskimi prawami majątkowymi. Obecnie obowiązująca ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych przyjęła dualistyczną koncepcję prawa autorskiego, wprowadzając *expressis verbis* w art. 16 i 17 pr. aut. dwie grupy praw autorskich – autorskie prawa osobiste i majątkowe, poddając je osobnym reżimom prawnym w obrocie autorskim¹¹.

2. Zasady prawa autorskiego

Ustawa z 4.02.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych¹² została oparta na poniżej wskazanych zasadach.

- **Przedmiotami ochrony prawa autorskiego są utwory i przedmioty praw pokrewnych**

⁹ J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie*, 2016, s. 22–23; E. Traple, *Autorskie prawa...*, s. 142.

¹⁰ B. Giesen, E. Wojnicka, *Autorskie prawa...*, s. 306.

¹¹ T. Grzeszak, *Ustawa o prawie autorskim*, PPH 1994/5, s. 3.

¹² Dz.U. z 2021 r. poz. 1062.

Ochrona prawnoautorska ma zastosowanie do dóbr niematerialnych, istniejących niezależnie od przedmiotu materialnego (tzw. *corpus mechanicum*), na którym dane dobro zostało utrwalone (np. książka, płyta). W odróżnieniu od przedmiotu prawa rzeczowego ochrona prawnoautorska dotyczy nie rzeczy, ale dóbr niematerialnych. Podobieństwo praw rzeczowych do praw na dobrach niematerialnych przejawia się w bezwzględny charakterze obu tych praw. Prawa pokrewne obejmują natomiast: prawa artystów wykonawców, prawa do fonogramów, prawa do wideogramów, prawa do nadań programów, prawa do pierwszych wydań oraz wydań naukowych i krytycznych¹³.

- **Ustalenie utworu jest jednym z warunków powstania ochrony**

Korzystanie z praw autorskich i ich wykonywanie nie wymaga spełnienia żadnych formalności (np. oznaczeń na egzemplarzu utworu, umieszczenia noty o prawach autorskich, rejestracji). Wystarczy ustalenie utworu, które polega na jego uzewnętrznieniu, tj. zapoznaniu się z utworem osób trzecich, innych niż twórca. Dla prawa autorskiego fizyczne ustalenie utworu pozostaje bez znaczenia. Materialna postać utworu nie jest potrzebna do istnienia samego utworu i nie jest elementem pojęcia utworu. Ochrona prawnoautorska nie obejmuje przedmiotu – nośnika – na którym utwór został ustalony (wyrok SN z 15.11.2012 r., V CSK 545/11, LEX nr 1276237). Ochrona prawa autorskiego jest zatem zależna od „ustalenia utworu”, a także powstaje z chwilą ustalenia utworu. Ustalenie należy przy tym rozumieć jako tego rodzaju uzewnętrznienie utworu, które umożliwia jego percepcję przez osoby trzecie, chociażby utwór miał jeszcze postać nieukończoną. Możliwość percepcji nie oznacza ustalenia utworu w trwałej postaci. Przez ustalenie rozumie się świadomą działalność twórcy dzieła, wyrażoną w określonej postaci i umożliwiającą w danych warunkach percypowanie dzieła przez co najmniej jedną osobę poza twórcą dzieła¹⁴.

- **Prawo autorskie obejmuje prawa osobiste**

Autorskie prawa osobiste są to prawa niezbywalne, zaliczane do praw o charakterze niemajątkowym oraz bezwzględny, tzn. są skuteczne *erga omnes*. Są ściśle związane z osobą twórcy – nieprzenoszalne, niezbywalne i niepodlegające zrzeczeniu się. W zakresie autorskich praw osobistych twórca przysługuje w szczególności prawo do autorstwa utworu, oznaczenia utworu swoim nazwiskiem, integralności, decydowania o pierwszym udostępnieniu utworu publiczności (art. 16 pr. aut.). Pojęcie autorskich praw osobistych jest wynikiem trwającego kilkaset lat procesu. Zgodnie z obowiązującą w Polsce ustawą o prawie autorskim i prawach pokrewnych pozy-

¹³ M. Poźniak-Niedzielska, *Treść prawa autorskiego* [w:] *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Zarys wykładu*, red. M. Poźniak-Niedzielska, Bydgoszcz–Warszawa–Lublin 2007, s. 16.

¹⁴ M. Poźniak-Niedzielska, A. Niewęglowski, *Wprowadzenie. Pojęcie utworu* [w:] *System prawa prywatnego*, t. 13, *Prawo autorskie*, red. J. Barta, Warszawa 2017, s. 26.

cję prawną autora wyznaczają dwie kategorie uprawnień, a mianowicie uprawnienia majątkowe oraz uprawnienia osobiste. Podczas gdy pierwsze z nich gwarantują realizację interesów majątkowych twórcy, celem drugich jest ochrona sfery osobistej autora.

- **Prawo autorskie obejmuje autorskie prawa majątkowe**

Autorskie prawa majątkowe są to uprawnienia, których realizacja ma na celu zaspokojenie ekonomicznych interesów twórcy. Z reguły obejmuje prawo do korzystania z utworu, rozporządzania utworem na wszystkich polach eksploatacji, wynagrodzenia za korzystanie z utworu (art. 17 pr. aut.). Korzystanie z utworu bez skutecznego uprawnienia do tego wobec twórcy jest źródłem korzyści (wzbogacenia) naruszcyciela uzyskanej kosztem (zubożenia) uprawnionego twórcy, gdyż korzystanie z utworu prowadzi do zaoszczędzenia wydatku na należne twórcy wynagrodzenie¹⁵. Naruszenie autorskich praw majątkowych nie musi polegać na „przejęciu” całości utworu, skorzystanie tylko z fragmentów cudzego utworu bez zgody uprawnionego jest również naruszeniem autorskich praw majątkowych¹⁶.

- **Zakres ochrony autorskich praw majątkowych jest zróżnicowany**

Najszersza ochrona dotyczy utworów, gdyż przepisy ustawy zakazują wkroczenia w prawa autorskie bez zezwolenia. Ochrona praw autorskich służy twórcy w stosunku do każdego, kto prawa te narusza. Wykorzystanie dzieła bez zgody autora stanowi naruszenie jego autorskich praw majątkowych. Węższa ochrona dotyczy przedmiotów praw pokrewnych i odnosi się wyłącznie do określonych pól eksploatacji wskazanych w ustawie.

- **Autorskie prawa majątkowe nie dają uprawnionemu pełnej wyłączności prawnej w zakresie korzystania z utworu**

Ograniczenia autorskich praw majątkowych dotyczą przede wszystkim instytucji dozwolonego użytku publicznego i prywatnego. Ograniczenia praw autorskich i pokrewnych powinny być stosowane w określonych, szczególnych przypadkach i nie mogą naruszać normalnego wykorzystania dzieła, jak również powodować nieuzasadnionej szkody dla uzasadnionych interesów podmiotów praw autorskich. Dozwolony użytek publiczny jest zatem ograniczeniem treści autorskiego prawa majątkowego i obejmuje publiczne wykorzystywanie utworów przez różne podmioty – osoby fizyczne, prawne, wybrane kategorie instytucji. Regulacja dotycząca dozwolonego użytku publicznego ma charakter kazuistyczny. Konkretnie postaci dozwolonego użytku określają podmiot uprawniony do korzystania, jego cel i zakres. Instytu-

¹⁵ Wyrok SN z 6.11.2013 r., IV CSK 134/13, LEX nr 1441193.

¹⁶ Wyrok SA w Łodzi z 17.07.2013 r., I ACa 200/13, LEX nr 1349957.

cja dozwolonego użytku dotyczy jedynie tej kategorii utworów, co do której autorskie prawa majątkowe istniały i jeszcze nie wygasły¹⁷.

- **Naruszenie praw autorskich wiąże się zarówno z odpowiedzialnością cywilną, jak i karną**

Z tytułu naruszenia wyłącznych praw do utworu wynika odpowiedzialność karna, jak również uprawnionemu przysługują roszczenia cywilnoprawne, mające na celu ochronę jego praw.

- **Ochrona praw autorskich i praw pokrewnych ma charakter terytorialny**

Ochrona praw autorskich i praw pokrewnych ma zastosowanie wyłącznie na terytorium Polski. Oznacza to, że ochrona polskich utworów za granicą unormowana jest w ustawodawstwach poszczególnych państw, co wynika m.in. z zapisów konwencji berneńskiej oraz zawartych przez Polskę umów międzynarodowych.

3. Prawo autorskie w ujęciu międzynarodowym

3.1. Konwencja berneńska

Konwencja berneńska o ochronie dzieł literackich i artystycznych została przyjęta 9.09.1886 r. w Bernie, jako wielostronna międzynarodowa umowa dotycząca respektowania praw autorskich pomiędzy suwerennymi krajami. Określa się ją skrótowo jako konwencję berneńską. Polskę obowiązuje tekst z 1971 r., tzw. akt paryski. Celem zawartej konwencji było stworzenie podstawy do ochrony autorskiej pomiędzy państwami sygnatariuszami, a w dalszej kolejności stworzenie załączka ustawodawstwa ponadkrajowego¹⁸. Konwencja berneńska nie zawiera definicji utworu. W art. 2 zawarto szereg elementów tego pojęcia, nadając im bezwzględny charakter na gruncie stosunków konwencyjnych. Pojęcie utworu obejmuje:

- wszelkie utwory literackie, naukowe i artystyczne, bez względu na sposób lub formę ich wyrażenia, jak książki, broszury i inne pisma;
- odczyty, przemówienia, kazania i inne dzieła tego samego rodzaju;
- dzieła dramatyczne lub dramatyczno-muzyczne;
- dzieła choreograficzne i pantomimy, których układ sceniczny został ustalony na piśmie lub w inny sposób;
- utwory muzyczne ze słowami lub bez słów;
- utwory rysunkowe, malarskie, architektoniczne, rzeźby, utwory rytownicze i litograficzne;

¹⁷ W. Machała, *Dozwolony użytek prywatny w polskim prawie autorskim*, Warszawa 2003, s. 52–53.

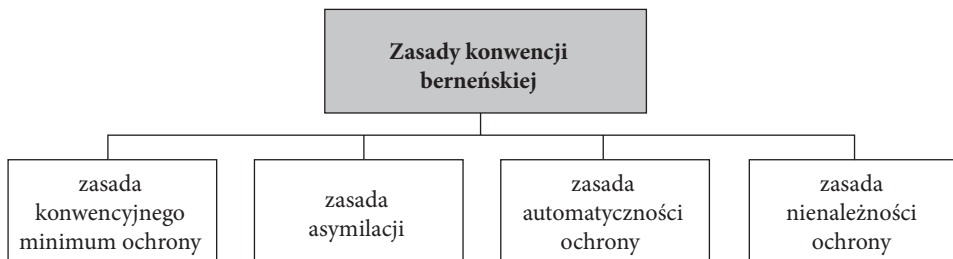
¹⁸ J. Błęszyński, *Konwencja berneńska a polskie prawo autorskie*, Warszawa 1979, s. 17.

- ilustracje, mapy geograficzne;
- plany, szkice i wyroby plastyczne, dotyczące geografii, topografii, architektury lub nauk;
- utwory fotograficzne i utwory otrzymane w sposób podobny do fotografii (art. 2 ust. 1 i 3 konwencji berneńskiej).

W konwencji berneńskiej zawarto postanowienia merytoryczne kształtujące minimum konwencyjne w zakresie treści prawa autorskiego. Obejmuje ona ochronę autorskich praw osobistych i majątkowych. Zasadnicze z tzw. fundamentalnych uprawnień wprowadza art. 6 bis konwencji berneńskiej, statuujący bezwzględną ochronę osobistą. Minimum konwencyjnym z art. 6 bis nie została objęta całość autorskich uprawnień osobistych, ale jedynie prawo do autorstwa dzieła, prawo sprzeciwiania się wszelkim zniekształceniom, okaleczaniu lub działaniu na szkodę dzieła, które mogłyby przynieść ujmę jego czci lub dobremu imieniu. W konwencji nie sprecyzowano środków służących ochronie autorskich uprawnień osobistych ani czasu, przez jaki ochrona ma służyć. Zagadnienia te pozostawiono regulacjom krajowym państwa, w którym dochodzi się ochrony¹⁹.

W konwencji berneńskiej określono czas trwania ochrony dzieł literackich i artystycznych. Okres ten obejmuje życie autora i 50 lat po jego śmierci (art. 7 i 7 bis konwencji berneńskiej). Konwencja berneńska zawiera także przepisy wyznaczające obszar dozwolonych ograniczeń prawa autorskiego. Zgodnie z postanowieniami konwencji dozwolone jest: przytaczanie cytatów z dzieła (art. 10 konwencji berneńskiej), odtwarzanie w środkach masowego przekazu artykułów na aktualne tematy (art. 10 bis konwencji berneńskiej), pod warunkiem wyraźnego wskazania źródła.

Konwencja berneńska oparta jest na czterech podstawowych zasadach: konwencyjnego minimum ochrony, asymilacji, automatyczności ochrony, niezależności ochrony²⁰.

¹⁹ J. Błeszyński, *Prawo autorskie*, Warszawa 1983, s. 16.

²⁰ S. Ricketstone, J. Ginsburg, *The Berne Convention: Historical and institutional aspects* [w:] *International Intellectual Property. A Handbook of Contemporary Research*, red. D.J. Gervais, Northampton 2015, s. 3–4; A. Bogisch, *The Law of Copyright Under The Universal Convention*, New York 1972, s. 5–6.

- **Zasada konwencyjnego minimum ochrony**

Zakłada zagwarantowanie wszystkim autorom objętym działaniem konwencji minimum ochrony ich interesów i praw. Ze względu na ochronę autorskich praw osobistych, postanowienia konwencji zapewniają twórcom: prawo do autorstwa dzieła, prawo sprzeciwiania się wszelkim zniekształceniom, okaleczaniu lub działaniu na szkodę dzieła, które mogłyby przynieść ujmę jego czci lub dobremu imieniu (art. 6 bis ust. 1 konwencji berneńskiej). Ze względu na ochronę autorskich praw majątkowych, zasada ta wyraża się w zapewnieniu autorom wyłącznego prawa zwielokrotniania dzieła (art. 9 ust. 1 konwencji berneńskiej), udzielania zezwoleń na adaptację, aranżację i inne przeróbki (art. 12 konwencji berneńskiej). Ponadto, zgodnie z tą zasadą, sygnatariusze muszą zapewnić w krajowym prawie wewnętrznym przynajmniej taką ochronę praw autorskich, jaką przewidują postanowienia konwencji. Artykuł 19 konwencji berneńskiej zakłada, że jej postanowienia nie stoją na przeszkodzie żądaniu szerszej ochrony, jeżeli przewiduje ją ustawodawstwo państwa sygnatariusza. Oznacza to, że konwencja berneńska nie wyznacza zasady dopuszczalnego maksymalnego zakresu ochrony. Gdy poziom ochrony krajowej jest niższy niż przewidziany w konwencji, żądający ochrony może domagać się minimum ochrony konwencyjnej²¹.

- **Zasada asymilacji**

Oznacza, że każdy autor utworu, do którego znajduje zastosowanie konwencja, powinien w państwie dochodzenia ochrony być traktowany jak obywatel tego kraju²².

- **Zasada automatyczności ochrony**

Zakłada brak jakichkolwiek formalności przy uzyskaniu ochrony konwencyjnej, wystarcza sam fakt stworzenia dzieła. Zgodnie z tą zasadą korzystanie z praw autorskich i ich wykonywanie nie wymaga spełnienia żadnej formalności, jak również nie jest uzależnione od istnienia ochrony w państwie pochodzenia dzieła. Zakres ochrony oraz środki jej dochodzenia normuje ustawodawstwo państwa, w którym żąda się ochrony.

- **Zasada niezależności ochrony**

Została wyrażona w art. 4 ust. 2 konwencji berneńskiej i zakłada istnienie ochrony dzieła także wówczas, gdy w kraju pochodzenia dane dzieło nie korzysta z ochrony z powodu niespełniania przesłanek uznania danego wytworu intelektu za dzieło²³.

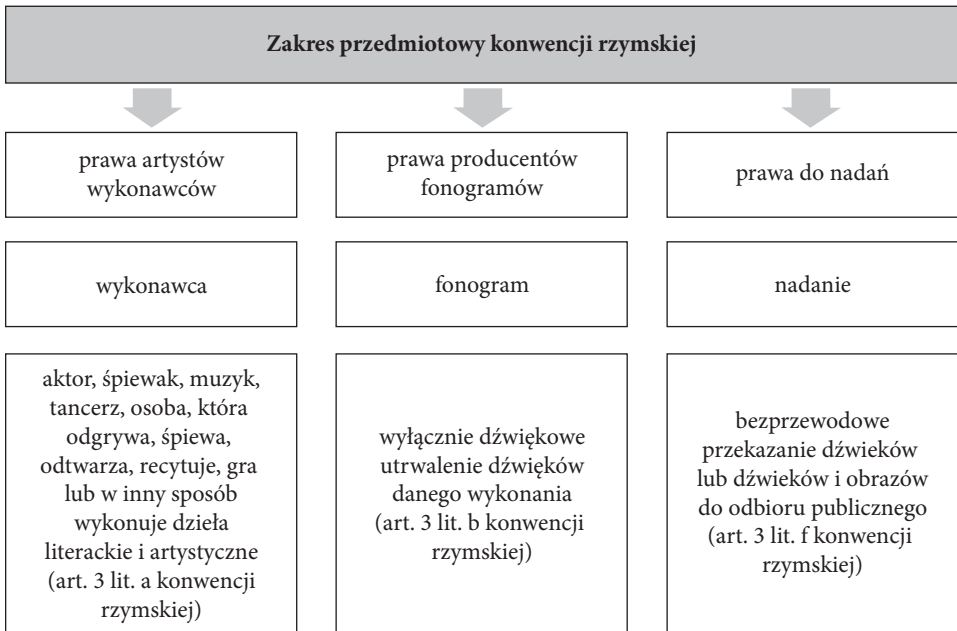
²¹ J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie*, Warszawa 2016, s. 568.

²² D. Czajka, *Ochrona praw twórców i producentów. Prawo autorskie i prawa pokrewne*, Warszawa 2010, s. 7.

²³ M. Jankowska, *Czy w świetle konwencji berneńskiej autorem może być tylko osoba fizyczna?*, ZNUJ PPWI 2010/107, s. 16.

3.2. Konwencja rzymska

Międzynarodowa konwencja o ochronie wykonawców, producentów fonogramów oraz organizacji nadawczych, sporządzona 26.10.1961 r. w Rzymie, zwana konwencją rzymską, zgodnie z tytułem reguluje swym zakresem trzy rodzaje praw pokrewnych: prawa artystów wykonawców, prawa producentów fonogramów oraz prawa do nadań.

Na podstawie przepisów konwencji rzymskiej:

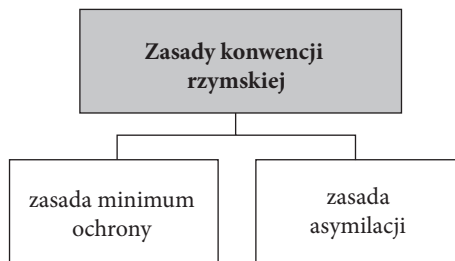
- przyznanie ochrony **artystom wykonawcom** uzależnione jest od spełnienia jednego z warunków:
 - wykonanie ma miejsce na terytorium jednego z państw sygnatariuszy;
 - wykonanie jest zarejestrowane na fonogramie chronionym na mocy konwencji rzymskiej;
 - wykonanie jest przekazywane w nadaniu, które jest chronione na mocy konwencji rzymskiej (art. 4 konwencji rzymskiej);
- przyznanie ochrony **producentom fonogramów** uzależnione jest od spełnienia jednego z warunków:
 - producent fonogramu jest obywatelem jednego z państw sygnatariuszy (kryterium obywatelstwa);
 - pierwsze utwalenie dźwięku zostało dokonane w jednym z państw sygnatariuszy (kryterium utwalenia);
 - fonogram został po raz pierwszy opublikowany w jednym z państw sygnatariuszy (kryterium publikacji) (art. 5 konwencji rzymskiej);

- przyznanie ochrony **organizacjom nadawczym** uzależnione jest od spełnienia jednego z warunków:
 - siedziba organizacji nadawczej znajduje się w jednym z państw sygnatariuszy;
 - nadanie zostało dokonane z nadajnika znajdującego się w jednym z państw sygnatariuszy (art. 6 ust. 1 konwencji rzymskiej).

Ochrona zapewniona przez konwencję rzymską daje wykonawcom możliwość zapobiegania nadawaniu i publicznemu odtwarzaniu ich wykonań bez ich zgody, utrwalaniu wykonania bez ich zgody, zwielokrotnianiu utrwalenia ich wykonania bez ich zgody (art. 7 konwencji rzymskiej). Producentom fonogramów konwencja zagwarantowała prawo udzielania zgody na pośrednie lub bezpośrednie zwielokrotnianie ich fonogramów. Natomiast organizacjom nadawczym dała prawo wydawania lub odmowy zgody na wtórne nadania ich nadań, utrwalanie ich nadań, zwielokrotnianie lub publiczne odtwarzanie²⁴. Konwencja przewiduje stosunkowo krótki okres ochrony. Zgodnie z art. 14 konwencji rzymskiej okres ten trwa co najmniej pełne 20 lat, licząc od końca roku, w którym zostało dokonane wykonanie, nadanie lub utrwalenie²⁵.

Podobnie jak w przypadku konwencji berneńskiej, konwencja rzymska została oparta na zasadach: minimum ochrony i asymilacji.

- **Zasada minimum ochrony** (przepisy konwencji rzymskiej wyznaczają standard ochrony niezależny od poziomu ochrony wyznaczonego przez przepisy prawa wewnętrznego kraju członkowskiego);
- **Zasada asymilacji** (przedmioty ochrony objęte konwencją podlegają w krajach członkowskich takiej ochronie, jaka została przewidziana w przepisach prawa wewnętrznego danego kraju dla własnych praw pokrewnych).

Na mocy konwencji rzymskiej został powołany międzynarodowy komitet, którego zadaniem jest sprawdzanie tego, jak funkcjonuje konwencja. Obowiązkiem komitetu jest także przygotowywanie sugestii odnośnie do ulepszania sposobów stosowania konwencji (art. 32 konwencji rzymskiej).

²⁴ J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie. Umowy międzynarodowe i prawo Unii Europejskiej*, t. 2, Warszawa 2005, s. 64–65.

²⁵ J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie. Umowy...*, t. 2, s. 65.

3.3. Porozumienie TRIPS

Porozumienie TRIPS jest dokumentem stworzonym przez Światową Organizację Handlu (World Trade Organization, WTO), stanowi załącznik 1C do układu ustanawiającego WTO. Porozumienie TRIPS zostało zawarte 15.04.1994 r. w Marrakeszu i ustanawia minimalne standardy, jakie mają obowiązywać odnośnie do ochrony własności intelektualnej w państwach członkowskich WTO w zakresie praw własności intelektualnej. Porozumienie TRIPS realizuje dwa cele: zapewnia skuteczną ochronę praw własności intelektualnej odnoszących się do handlu, uwzględniając różnice występujące w krajowych systemach prawnych, oraz ustanawia wielostronne zasady minimalne w celu wspierania zwalczania podrabiania.

Przepisy porozumienia TRIPS nawiązują w swej treści do zapisów konwencji berneńskiej. Główna różnica sprowadza się do tego, że na podstawie art. 10 porozumienia TRIPS kraje członkowskie zostały zobowiązane do przyznania ochrony praw autorskich także programom komputerowym i bazom danych. Najważniejsze nowe regulacje zawarte w TRIPS dotyczą dochodzenia i egzekwowania praw. Zgodnie z art. 41 ust. 1 kraje członkowskie zostały zobowiązane do zapewnienia dostępności procedur w zakresie dochodzenia i egzekwowania praw własności intelektualnej na podstawie ich prawa krajowego, tak aby umożliwić skuteczne działanie przeciwko każdemu naruszeniu praw własności intelektualnej, włącznie z doraźnymi środkami dla zapobiegania naruszeniom i środkami zaradczymi dla odstraszenia od następnych naruszeń. Porozumienie wymaga, aby procedury dotyczące dochodzenia i egzekwowania praw własności intelektualnej były słuszne i sprawiedliwe, nie były niepotrzebnie skomplikowane i kosztowne, jak również nie powodowały nieuzasadnionych opóźnień.

Swoistym *novum* – w porównaniu do konwencji berneńskiej i rzymskiej – jest wprowadzenie instytucji **wyczerpania prawa**. W art. 6 porozumienia TRIPS wskazano, że dla potrzeb rozstrzygnięcia sporów na podstawie tego porozumienia żadne postanowienie nie powinno być użyte dla podniesienia kwestii wyczerpania praw własności intelektualnej. W praktyce oznacza to, że problematyka wyczerpania praw własności intelektualnej znajduje się poza sferą regulacji porozumienia²⁶. W literaturze przedmiotu²⁷ oraz orzecznictwie²⁸ podkreśla się, że postanowienia TRIPS mogą być w Polsce stosowane bezpośrednio, na ogólnych zasadach przewidzianych w art. 91 Konstytucji RP.

²⁶ J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie*, 2016, s. 573.

²⁷ Zob. T. Targosz, *Miejsce Porozumienia w sprawie handlowych aspektów własności intelektualnej (TRIPS) w prawie polskim*, KPP 2005/3, s. 735 i n.; J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie*, 2016, s. 575.

²⁸ Wyrok NSA z 8.02.2006 r., II GSK 54/05, ONSAiWSA 2006/4, poz. 96.

Na mocy porozumienia TRIPS utworzona została Rada ds. Handlowych Aspektów Praw Własności Intelektualnej, która odpowiada za obserwowanie działania porozumienia, zapewnianie wywiązywania się przez członków ze zobowiązań oraz stworzenie możliwości konsultacji pomiędzy członkami.

Do podstawowych zasad wyrażonych w porozumieniu TRIPS zalicza się **minimum ochrony**, **zasadę równego traktowania** oraz **zasadę największego uprzywilejowania**²⁹.

Zasada minimum ochrony – członkowie wprowadzą w życie postanowienia niniejszego Porozumienia. Członkowie mogą, lecz nie są zobowiązani, wprowadzić w swoim prawie szerszą ochronę niż wymagana przez niniejsze Porozumienie, pod warunkiem, że taka ochrona nie będzie sprzeczna z postanowieniami niniejszego Porozumienia. Członkom pozostawia się swobodę określenia właściwego sposobu wprowadzania w życie postanowień niniejszego Porozumienia do ich systemów prawnych i praktyki (art. 1 ust. 1 porozumienia TRIPS).

Zasada równego traktowania – Każdy Członek przyzna podmiotom innych Członków traktowanie nie mniej korzystne niż to, jakie przyznaje własnym podmiotom w zakresie ochrony własności intelektualnej (art. 3 ust. 1 porozumienia TRIPS).

Zasada największego uprzywilejowania – W zakresie ochrony własności intelektualnej, jakkolwiek korzyść, udogodnienie, przywilej lub zwolnienie, przyznane przez Członka podmiotom jakiegokolwiek innego kraju, będzie przyznane niezwłocznie i bezwarunkowo podmiotom wszystkich innych Członków (art. 4 porozumienia TRIPS).

3.4. Traktat WIPO o prawie autorskim

Traktat WIPO o prawie autorskim uchwalony został 20.12.1996 r. w Genewie na konferencji dyplomatycznej Światowej Organizacji Własności Intelektualnej. Traktat jest zharmonizowany z TRIPS, jak również uzupełnia zasady przyjęte w konwencji berneńskiej. Traktat WIPO o prawie autorskim usankcjonował ochronę programów komputerowych (art. 4) oraz baz danych (art. 5), które traktowane są na równi z utworami literackimi, jak również zrównał czas ochrony fotografii z innymi utworami. Postanowienia traktatu WIPO uzupełniły regulacje dotyczące autorskich praw majątkowych wyrażonych we wcześniejszych aktach prawa międzynarodowego: prawo wprowadzania do obrotu, prawo najmu i prawo komunikowania społecznego.

²⁹ D. Leputa, W. Wróbel, M. Zelek, *Rys historyczny i źródła prawa własności intelektualnej* [w:] *Prawo własności intelektualnej. Repetytorium*, red. M. Załucki, Warszawa 2010, s. 53.

- **Prawo wprowadzania do obrotu, tzw. prawo dystrybucji** – zostało wyrażone w art. 6, zgodnie z którym autorom utworów literackich i artystycznych przysługuje wyłączne prawo zezwalania na publiczne udostępnianie oryginału i zwielokrotnionych egzemplarzy utworów drogą sprzedaży lub innej formy przeniesienia własności. W przepisie tym wprowadzono także instytucję wyczerpania prawa w odniesieniu do materialnych kopii dzieła.
- **Prawo najmu** – polega na przyznaniu wyłącznego prawa zezwalania autorom na najem publiczności oryginału lub zwielokrotnionych egzemplarzy swoich utworów. Prawo najmu odnosi się wyłącznie do programów komputerowych, utworów kinematograficznych i utworów utrwalonych na fonogramach (art. 7 ust. 1 traktatu WIPO o prawie autorskim).
- **Prawo komunikowania społecznego** – zakłada przyznanie autorom utworów literackich i artystycznych wyłącznego prawa zezwalania na publiczne komunikowanie swoich utworów drogą przewodową lub bezprzewodową, w tym publiczne udostępnianie utworów w taki sposób, aby każdy mógł mieć do nich dostęp w miejscu i czasie przez siebie wybranym.

Traktat WIPO o prawie autorskim zawiera także przepisy wyznaczające obszar dozwolonych ograniczeń prawa autorskiego. Zgodnie z postanowieniami traktatu dozwolone jest wprowadzanie ograniczeń i wyjątków od praw przyznanych autorom utworów literackich i artystycznych, pod warunkiem że nie naruszają one normalnego korzystania z utworu i nie przynoszą nieuzasadnionego uszczerbku interesom autora (art. 10 ust. 1 traktatu WIPO o prawie autorskim). Państwa członkowskie zostały ponadto zobowiązane do zapewnienia w regulacjach wewnętrznych dostępności procedur dochodzenia i egzekwowania praw przyznanych omawianym trakta-tem, tak aby umożliwić skuteczne działania przeciwko naruszeniom wymierzonym w te prawa (art. 14 traktatu WIPO o prawie autorskim).

3.5. Traktat WIPO o artystycznych wykonaniach i fonogramach

Traktat WIPO o artystycznych wykonaniach i fonogramach został uchwalony 20.12.1996 r. w Genewie, na konferencji dyplomatycznej pod auspicjami Światowej Organizacji Własności Intelektualnej. Traktat WIPO o artystycznych wykonaniach i fonogramach w istotny sposób wzmacnia międzynarodową ochronę artystów wykonawców. Na mocy postanowień traktatu WIPO określone zostały prawa osobiste i majątkowe artystów wykonawców do ich artystycznych wykonań i producentów fonogramów (art. 3 traktatu WIPO o artystycznych wykonaniach i fonogramach)³⁰.

³⁰ J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie. Umowy...*, t. 2, s. 100.

Prawa osobiste artystów wykonawców
<ul style="list-style-type: none"> ⇒ żądanie identyfikowania go jako wykonawcy danego wykonania (art. 5 ust. 1 traktatu WIPO o artystycznych wykonaniach i fonogramach); ⇒ sprzeciwianie się zniekształceniom, okrojeniom lub innym formom modyfikacji wykonania, o ile naruszałoby to jego dobre imię (art. 5 ust. 1 traktatu WIPO o artystycznych wykonaniach i fonogramach).
Prawa majątkowe artystów wykonawców
<ul style="list-style-type: none"> ⇒ decydowanie o utrwaleniu i udostępnieniu publicznym w odniesieniu do nieutrwalonych artystycznych wykonań (art. 6 traktatu WIPO o artystycznych wykonaniach i fonogramach); ⇒ zezwalanie na zwielokrotnienie ich artystycznych wykonań utrwalonych na fonogramach oraz ich sprzedaży (art. 7 i 8 traktatu WIPO o artystycznych wykonaniach i fonogramach); ⇒ zezwalanie na publiczne udostępnienie utrwalonych artystycznych wykonań (art. 10 traktatu WIPO o artystycznych wykonaniach i fonogramach).

Prawa majątkowe producentów fonogramów
<ul style="list-style-type: none"> ⇒ prawo zwielokrotnienia, tj. wyłączne prawo zezwalania na bezpośrednie lub pośrednie zwielokrotnienie ich fonogramów w jakikolwiek sposób i w jakiegokolwiek formie (art. 11 traktatu WIPO o artystycznych wykonaniach i fonogramach); ⇒ prawo wprowadzenia do obrotu, tj. wyłączne prawo zezwalania na publiczne udostępnianie oryginału i zwielokrotnionych egzemplarzy ich fonogramów drogą sprzedaży lub innej formy przeniesienia własności (art. 12 ust. 1 traktatu WIPO o artystycznych wykonaniach i fonogramach); ⇒ prawo najmu, tj. wyłączne prawo zezwalania na najem publiczności w celach zarobkowych oryginału lub zwielokrotnionych egzemplarzy swoich fonogramów, nawet po ich wprowadzeniu do obrotu za zgodą producenta lub w oparciu o jego zgodę (art. 13 ust. 1 traktatu WIPO o artystycznych wykonaniach i fonogramach); ⇒ prawo publicznego udostępniania fonogramów, tj. wyłączne prawo zezwalania na udostępnianie publiczne swoich fonogramów drogą przewodową lub bezprzewodową w taki sposób, aby każdy mógł mieć do nich dostęp w miejscu i czasie przez siebie wybranym (art. 14 traktatu WIPO o artystycznych wykonaniach i fonogramach).

W literaturze przedmiotu wskazuje się, że zakres przedmiotowy traktatu WIPO o artystycznych wykonaniach i fonogramach jest istotnie ograniczony, nie obejmuje bowiem fonogramów inkorporowanych do wideogramów i dzieł audiowizualnych. W praktyce oznacza to, że traktat WIPO zapewnia jedynie ochronę fonogramów rozpowszechnianych w programach radiowych³¹.

³¹ J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie*, 2016, s. 579.

Ochrona przewidziana w traktacie WIPO artystom wykonawcom trwa 50 lat od daty utrwalenia artystycznego wykonania w fonogramie, natomiast producentom fonogramu 50 lat od daty, w której fonogram został opublikowany, a w przypadku braku takiej publikacji w ciągu 50 lat od utrwalenia fonogramu (art. 17 traktatu WIPO o artystycznych wykonaniach i fonogramach)³².

Traktat WIPO o artystycznych wykonaniach i fonogramach został oparty na zasadach:

- **traktowania krajowego** – zgodnie z tą zasadą państwa strony muszą zapewnić obywatelom innych państw takie traktowanie, jakie zapewniają swoim obywatelom (art. 4 traktatu WIPO o artystycznych wykonaniach i fonogramach);
- **słusznego wynagrodzenia** – zasada ta zakłada, że artystom wykonawcom i producentom fonogramów przysługuje prawo do jednorazowego odpowiedniego wynagrodzenia z tytułu wykorzystania opublikowanego fonogramu w emisji radiowo-telewizyjnej lub innym publicznym odtworzeniu (art. 15 traktatu WIPO o artystycznych wykonaniach i fonogramach);
- **automatyczności ochrony** – oznacza, że prawa przewidziane w traktacie WIPO przysługują i są wykonywane bez konieczności spełnienia jakichkolwiek wymogów formalnych³³ (art. 20 traktatu WIPO o artystycznych wykonaniach i fonogramach).

4. Prawo autorskie w Unii Europejskiej

4.1. Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej

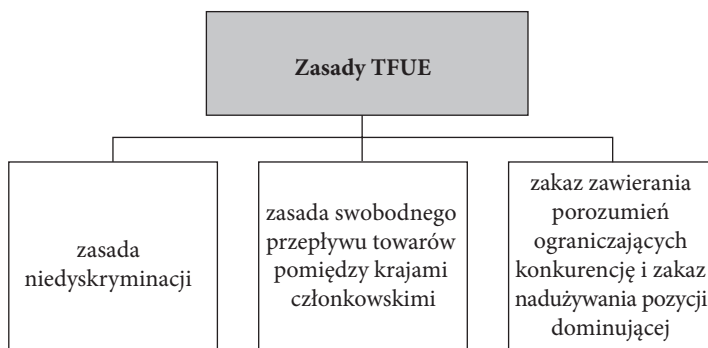
Wprowadzanie przez UE regulacji w sferze prawa autorskiego wywodzi się z art. 114 TFUE, który uprawnia Radę do przyjmowania środków prawnych mających na celu zbliżanie przepisów wewnętrznych państw członkowskich w celu ustanowienia i funkcjonowania rynku wewnętrznego³⁴. Oznacza to, że w zakresie prawa autorskiego **prawo unijne jest prawem integracyjnym**. Za pomocą pewnych metod zmierza ono do scalenia prawa wspólnotowego z krajowymi porządkami prawnymi.

Do najważniejszych regulacji TFUE mających wpływ na interpretację prawa autorskiego można zaliczyć: zasadę niedyskryminacji (art. 18 TFUE), zasadę swobodnego przepływu towarów pomiędzy krajami członkowskimi (art. 34–36 TFUE), zakaz zawierania porozumień ograniczających konkurencję i zakaz nadużywania pozycji dominującej (art. 101–103 TFUE).

³² J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie. Umowy...*, t. 2, s. 104.

³³ J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie. Umowy...*, t. 2, s. 105.

³⁴ D.K. Gęsicka, *Wykładnia pojęć w prawie autorskim*, ZNUJ PPWI 2012/117, s. 73.

W zakresie zastosowania traktatów i bez uszczerbku dla postanowień szczególnych, które one przewidują, zakazana jest wszelka dyskryminacja ze względu na przynależność państwową. Parlament Europejski i Rada, stanowiąc zgodnie ze zwykłą procedurą ustawodawczą, mogą przyjąć wszelkie przepisy w celu zakazania takiej dyskryminacji (art. 18 TFUE).

Artykuł 18 TFUE wyraża **zasadę niedyskryminacji**. To jedna z najważniejszych zasad prawa unijnego. W prawie UE zasada niedyskryminacji najczęściej wyrażana jest przez zakaz dyskryminacji bezpośredniej i pośredniej. Dyskryminacja bezpośrednia oznacza sytuację, w której dana osoba traktowana jest mniej korzystnie ze względu na określoną cechę, niż jest, była lub byłaby traktowana inna osoba w porównywalnej sytuacji. Natomiast dyskryminacja pośrednia oznacza sytuację, gdy z pozoru neutralne traktowanie jest lub byłoby mniej korzystne dla danej osoby ze względu na określoną cechę, chyba że istnieje obiektywne i racjonalne uzasadnienie takiego traktowania³⁵. W wyroku z 20.10.1993 r. w sprawie *Phil Collins v. Imtrat Handels GmbH* Trybunał Sprawiedliwości stwierdził, że do naruszenia art. 18 TFUE dochodzi, gdy przepisy krajowe pozbawiają autorów lub artystów wykonawców praw przyznanych własnym obywatelom, pozwalających im zakazywać rozprowadzania nagrań wyprodukowanych w kraju bez zezwolenia, jeżeli samo wykonanie miało miejsce poza granicami³⁶. Z kolei w wyroku z 6.06.2002 r. w sprawie *Land Hessen v. G. Ricordi & Co. Bühnen und Musicverlag GmbH* Trybunał uznał, że wyrażona w art. 18 TFUE zasada niedyskryminacji odnosi się także do spadkobierców, w sytuacji gdy twórca zmarł przed utworzeniem UE. Zasada niedyskryminacji zakazuje wszelkich jej ukrytych form³⁷. Trybunał Sprawiedliwości uznaje, że art. 18 TFUE ustanawiający zasadę niedyskryminacji ze względu na przynależność państwową należy interpretować

³⁵ A. Śledzińska-Simon, *Zasada równości i zasada niedyskryminacji w prawie Unii Europejskiej*, „Studia Biura Analiz Sejmowych” 2011/2, s. 44.

³⁶ Wyrok TS z 20.10.1993 r. w sprawach połączonych C-92/92 i C-362/92, *Phil Collins v. Imtrat Handels GmbH*, EU:C:1993:847.

³⁷ Wyrok TS z 6.06.2002 r., C-360/00, *Land Hessen v. G. Ricordi & Co. Bühnen und Musicverlag GmbH*, EU:C:2002:346.

wać w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie uzależnianiu dopuszczalności żądania przez autora ochrony praw autorskich w państwie członkowskim, udzielonej przez przepisy tego państwa, od spełnienia kryterium identyfikacji opartego na państwie pochodzenia dzieła (wyrok TS z 30.06.2005 r. C-28/04 w sprawie *Tod's v. Heyraud SA*, EU:C:2005:418).

Ograniczenia ilościowe w przywozie oraz wszelkie środki o skutku równoważnym są zakazane między Państwami Członkowskimi (art. 34 TFUE).

Ograniczenia ilościowe w wywozie oraz wszelkie środki o skutku równoważnym są zakazane między Państwami Członkowskimi (art. 35 TFUE).

Postanowienia artykułów 34 i 35 nie stanowią przeszkody w stosowaniu zakazów lub ograniczeń przywozowych, wywozowych lub tranzytowych, uzasadnionych względami moralności publicznej, porządku publicznego, bezpieczeństwa publicznego, ochrony zdrowia i życia ludzi i zwierząt lub ochrony roślin, ochrony narodowych dóbr kultury o wartości artystycznej, historycznej lub archeologicznej, bądź ochrony własności przemysłowej i handlowej. Zakazy te i ograniczenia nie powinny jednak stanowić środka arbitralnej dyskryminacji ani ukrytych ograniczeń w handlu między Państwami Członkowskimi (art. 36 TFUE).

Przepisy art. 34–36 TFUE ustanawiają **zasadę swobodnego przepływu towarów pomiędzy krajami członkowskimi**. Swobodny przepływ towarów między państwami członkowskimi jest jedną z najważniejszych swobód związaną z funkcjonowaniem wspólnego rynku³⁸. Każdy towar legalnie wytwarzany w państwie członkowskim powinien być dopuszczony do swobodnego obrotu we wszystkich państwach. Zasada ta nie eliminuje jednak dopuszczalności wprowadzania ograniczeń w tym zakresie, uzasadnionych ochroną własności przemysłowej³⁹. Aby uniknąć nadużyć w tej dziedzinie, Trybunał Sprawiedliwości sformułował w orzecznictwie zasadę wyczerpania prawa. Polega ona na tym, że właściciel danego prawa nie może powoływać się na nie w celu uniemożliwienia dystrybucji danego produktu, jeżeli przedtem został on dopuszczony do obrotu w którymkolwiek z państw Unii Europejskiej⁴⁰. W doktrynie konsekwentnie rozróżnia się istnienie prawa i korzystanie z tego prawa. Przyjmuje się, że pierwsze podlega prawu krajowemu, podczas gdy drugie może być rozpatrywane z punktu widzenia swobód wspólnotowych. W wyroku z 12.09.2006 r. w sprawie *Laserdisken ApS v. Kulturministeriet* Trybunał Sprawiedliwości stwierdził, że pierwsza sprzedaż na obszarze UE oryginału utworu lub jego kopii przez podmiot praw autorskich wyczerpuje całkowicie prawo do kontrolowania odprzedaży tego

³⁸ K. Witkowska-Chrzczonek, *Swobodny przepływ towarów, osób, usług i kapitału* [w:] *Podstawy prawa Unii Europejskiej. Zarys wykładu*, red. J. Galster, Toruń 2006, s. 386.

³⁹ W. Czapliński, *Swobodny przepływ towarów* [w:] *Prawo Unii Europejskiej. Prawo materialne i polityki*, red. J. Barcz, Warszawa 2003, s. 45.

⁴⁰ W. Czapliński, *Swobodny przepływ towarów* [w:] *Prawo Unii Europejskiej...*, red. J. Barcz, s. 53.

przedmiotu na obszarze Wspólnoty. Następnie Trybunał Sprawiedliwości sformułował zasadę istoty prawa własności intelektualnej. Ograniczenia na gruncie TFUE są dopuszczalne tylko wtedy, gdy chodzi o ochronę istoty prawa. Sformułowanie, co należy do istoty prawa, każdorazowo należy do oceny Trybunału⁴¹.

Niezgodne z rynkiem wewnętrznym i zakazane są wszelkie porozumienia między przedsiębiorstwami, wszelkie decyzje związków przedsiębiorstw i wszelkie praktyki uzgodnione, które mogą wpływać na handel między Państwami Członkowskimi i których celem lub skutkiem jest zapobieżenie, ograniczenie lub zakłócenie konkurencji wewnątrz rynku wewnętrznego [...] (art. 101 TFUE).

Niezgodne z rynkiem wewnętrznym i zakazane jest nadużywanie przez jedno lub większą liczbę przedsiębiorstw pozycji dominującej na rynku wewnętrznym lub na znacznej jego części, w zakresie, w jakim może wpływać na handel między Państwami Członkowskimi [...] (art. 102 TFUE).

Artykuł 101 TFUE zawiera **zakaz zawierania porozumień ograniczających konkurencję**. Konkurencja należy do niekwestionowanych kanonów gospodarki rynkowej. W doktrynie wskazuje się, że przepis ten nie jest deklaracją programową, lecz zawiera bezpośrednio skuteczną normę prawną i wymaga tworzenia systemu reguł konkurencji mających zapewnić skuteczną ochronę procesu konkurencji przed zakłócającymi ją działaniami przedsiębiorstw i państw⁴². Na podstawie tego przepisu Trybunał Sprawiedliwości orzekł, że postanowienia pomiędzy organizacjami, które zakazują każdej z nich udzielania licencji stronom trzecim na przekaz dźwięku i obrazu z wyścigów konnych, ograniczają w sposób niedozwolony konkurencję⁴³.

Artykuł 102 TFUE wyraża **zakaz nadużywania pozycji dominującej**. W doktrynie wskazuje się, że prawo pierwotne Unii Europejskiej zakazuje nadużywania pozycji dominującej. Pozycja dominująca ma przeciwdziałać działaniom jednostronnym przedsiębiorstw dysponujących władzą rynkową, służącą jej nadużywaniu. Zakaz ten ma zastosowanie powszechne i jest wymierzony w praktyki ograniczające konkurencję we wszystkich sektorach gospodarki przez wszelkie przedsiębiorstwa⁴⁴. Dominacji rynkowej nie należy utożsamiać z całkowitym brakiem rywalizacji. O dominacji przedsiębiorstwa można mówić wówczas, gdy jego pozycja jest na tyle silna, że ma

⁴¹ W. Czapliński, *Swobodny przepływ towarów* [w:] *Prawo Unii Europejskiej...*, red. J. Barcz, s. 53.

⁴² T. Skoczny, *Podstawy i zakres wspólnotowego prawa konkurencji* [w:] *Prawo Unii Europejskiej...*, red. J. Barcz, s. 181.

⁴³ Wyrok SPI z 12.06.1997 r., T-504/93, Tiercé Ladbroke SA v. Commission of the European Communities, EU:T:1997:84.

⁴⁴ W. Czapliński, *Zakaz praktyk ograniczających konkurencję* [w:] *Prawo Unii Europejskiej...*, red. J. Barcz, s. 194.

ono możliwość zniekształcania funkcjonowania mechanizmów konkurencji⁴⁵. Podkreślić należy, że wspólnotowe prawo konkurencji nie zabrania istnienia przedsiębiorstw dominujących. Nakłada ono jednak na podmioty dominujące szczególną odpowiedzialność. Nie można zakazać przedsiębiorcy dominującemu ochrony własnych interesów, ale podejmowane przez niego środki muszą być proporcjonalne do zagrożenia i nie mogą naruszać zasad uczciwej konkurencji⁴⁶. W wyroku z 29.04.2004 r. w sprawie IMS Health GmbH & Co. OHG v. NDC Health GmbH & Co. KG⁴⁷ Trybunał Sprawiedliwości uznał, że odmowa przez przedsiębiorcę, który zajmuje pozycję dominującą, udzielenia licencji na korzystanie z utworu przez innego przedsiębiorcę może stanowić nadużycie pozycji dominującej, gdy łącznie spełnione są następujące przesłanki: (a) przedsiębiorca, który ubiega się o udzielenie licencji, zamierza oferować nowe produkty lub usługi, których nie oferuje uprawniony podmiot, a na które istnieje potencjalne zapotrzebowanie po stronie konsumentów, (b) odmowa udzielenia licencji nie jest uzasadniona obiektywnymi okolicznościami, (c) odmowa może w danym państwie członkowskim wyeliminować konkurencję na relevantnym rynku⁴⁸. Argumentacja, zgodnie z którą odmowa zawarcia umowy licencji z osobą trzecią na korzystanie z przedmiotu praw wyłącznych stanowi niedozwolone nadużycie pozycji dominującej tylko wyjątkowo, została powtórzona w sprawie Microsoft Corp. v. Commission of European Communities⁴⁹. Tym samym utrwalona została linia orzecznicza, zgodnie z którą wyłączne prawo reprodukcji jest istotnym elementem prawa autorskiego i odmowa udzielenia w tym zakresie licencji sama w sobie nie stanowi nadużycia prawa⁵⁰.

4.2. Karta praw podstawowych Unii Europejskiej

Znaczenie prawa unijnego dla interpretacji i ustalenia zakresu obowiązywania polskiego prawa autorskiego jest obecnie bardzo duże. Obok TFUE istotne znaczenie ma również **Karta praw podstawowych Unii Europejskiej**, w której w art. 17 przyjęto gwarancje dla prawa własności intelektualnej. Zgodnie z tym przepisem każdy ma prawo do władania, używania, rozporządzania i przekazania w drodze spadku mienia

⁴⁵ M. Kolasiński, *Wspólnotowe prawo konkurencji* [w:] *Podstawy prawa Unii Europejskiej...*, red. J. Galster, s. 504.

⁴⁶ M. Kolasiński, *Wspólnotowe prawo konkurencji* [w:] *Podstawy prawa Unii Europejskiej...*, red. J. Galster, s. 508.

⁴⁷ Wyrok TS z 29.04.2004 r., C-418/01, IMS Health GmbH & Co. OHG v. NDC Health GmbH & Co. KG, EU:C:2004:257.

⁴⁸ M.K. Kolasiński, *Licencje przymusowe we wspólnotowym prawie konkurencji – Glosa do orzeczenia TS z 29.04.2004 r. w sprawie C-418/01 IHS Health*, „Glosa” 2007/1, s. 122.

⁴⁹ Wyrok SPI z 17.09.2007 r., T-201/04, Microsoft Corp. v. Commission of European Communities, EU:T:2007:289.

⁵⁰ Wyrok TS z 6.04.1995 r. w sprawach połączonych C-241/91 i C-242/91, Radio Telefís Éireann & Independent Television Publications Ltd v. Commission of the European Communities & Magill TV Guide Ltd, EU:C:1995:98.

nabytego zgodnie z prawem. Nikt nie może być pozbawiony swojej własności, chyba że w interesie publicznym, w przypadkach i na warunkach przewidzianych w ustawie, za słusznym odszkodowaniem za jej utratę wypłaconym we właściwym terminie. Korzystanie z mienia może podlegać regulacji ustawowej w zakresie, w jakim jest to konieczne ze względu na interes ogólny⁵¹.

Z art. 17 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej wynikają trzy podstawowe zasady prawa własności, które mają odpowiednie zastosowanie do własności intelektualnej:

- prawo do władania, używania i rozporządzania autorskimi prawami majątkowymi;
- nikt nie może być pozbawiany swoich praw autorskich;
- korzystanie z praw autorskich może podlegać regulacji ustawowej w zakresie, w jakim jest to konieczne ze względu na interes ogólny.

Wyrażona wzmianka o ochronie własności intelektualnej została zawarta ze względu na rosnące znaczenie tego prawa i wtórne prawo wspólnotowe. Własność intelektualna jest to prawo podstawowe i nie narusza prawa państwa do ustanowienia ustaw, jakie uzna za konieczne do uregulowania sposobu korzystania z własności zgodnie z interesem powszechnym⁵².

4.3. Dyrektywy jako instrument harmonizacji prawa autorskiego

Prawo Unii Europejskiej tworzy samodzielny system, który rozwija się autonomicznie, niezależnie do porządków prawnych państw członkowskich. Prawo to jest elementem spinającym państwa i przymuszającym je do wspólnego i harmonijnego działania⁵³.

W literaturze przedmiotu wskazuje się, że nie istnieje wspólne prawo autorskie Unii Europejskiej⁵⁴. W zakresie prawa autorskiego nie doszło do wprowadzenia instrumentu prawnego w postaci wspólnotowego prawa autorskiego, na wzór wspólnotowego znaku towarowego czy wzoru przemysłowego⁵⁵. Harmonizacja prawa

⁵¹ E. Skibińska, *Prawo Unii Europejskiej*, Warszawa 2009, s. 37.

⁵² E. Skibińska, *Prawo Unii...*, s. 211.

⁵³ A. Graś, *Europejskie Prawodawstwo Wspólnotowe*, PPE 1996/1, s. 25.

⁵⁴ Zob. E. Traple, *Harmonizacja prawa autorskiego w orzeczeniach Trybunału Sprawiedliwości*, ZNUJ PPWI 2014/126, s. 200; J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie*, 2016, s. 589.

⁵⁵ Zob. szerzej na temat prawa wzorów przemysłowych: M. Poźniak-Niedzielska, J. Sięńczyło-Chlabicz, *Europejskie prawo wzorów wspólnotowych*, Warszawa 2016, s. 66; M. Poźniak-Niedzielska, *Ochrona wzorów przemysłowych w prawie europejskim*, EPS 2007/1, s. 5; K. Szczepanowska-Kozłowska, *Zdolność rejestracyjna wzoru w prawie Unii Europejskiej*, PPH 2005/3.

autorskiego uznawana jest jednak za konieczny element usuwania barier w handlu i wymianie usług i towarów pomiędzy państwami członkowskimi. **Harmonizacja ta przebiega przy zastosowaniu dyrektyw, które ze swej istoty realizują harmonizację punktową, oraz orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej**⁵⁶. W tym celu państwa członkowskie są zobowiązane do wydawania w określonych terminach przepisów krajowych odpowiadających treści dyrektyw⁵⁷.

Dyrektywa to specyficzna forma prawa unijnego, polegająca na określeniu wspólnego celu, który państwa członkowskie powinny zrealizować w określonym czasie⁵⁸. Dyrektywa nie jest samodzielny aktem prawnym, lecz wymaga podjęcia działań implementacyjnych. Powoduje zatem pośrednią harmonizację systemów prawnych poprzez ich upodobnienie.

Normy dyrektyw podlegają zawsze wprowadzeniu do prawa krajowego w drodze krajowej legislacji⁵⁹. **Prawidłowa implementacja dyrektyw nie może sprowadzać się jedynie do zmiany praktyki prawnej.** Postanowienia dyrektyw muszą być wykonane w sposób jasny i pewny, a to zakłada podjęcie działań legislacyjnych⁶⁰. Zasadniczym etapem implementacji dyrektyw jest transpozycja jej postanowień do krajowego porządku prawnego. Transpozycja polega na wydaniu aktu prawnego przez właściwy organ państwa. W Polsce takim aktem może być ustawa lub rozporządzenie (akt powszechnie obowiązujący)⁶¹.

Konstrukcja dyrektyw pozwala państwom na wybór metod, środków i działań, jakie najbardziej odpowiadają ich prawu lub tradycji prawnej, pod warunkiem, że są w pełni skuteczne dla osiągnięcia rezultatu zapisanego w dyrektywie⁶². Z tego względu przyjmuje się, że dyrektywy są elastycznym instrumentem harmonizacji prawa⁶³.

Dyrektywy są instrumentem harmonizacji prawa obowiązującego w państwach członkowskich, nie zaś doprowadzania do jego identyczności. W wyniku wydania dyrektywy i wprowadzenia jej norm do prawa krajowego dochodzi do zbliżenia porządków prawnych państw członkowskich, ale nie do ich ujednocnienia. Dzięki temu zapewnia się osiągnięcie wspólnych celów Unii Europejskiej, przy równoczesnym

⁵⁶ E. Traple, *Harmonizacja prawa autorskiego...*, s. 200.

⁵⁷ A. Dynia, *Bezpośrednia skuteczność dyrektyw*, ZNUR Seria Prawnicza 2003/7, s. 49–50.

⁵⁸ I.C. Kamiński, *Prawo pochodne Unii Europejskiej*, Warszawa 2005, s. 15.

⁵⁹ J. Barcz, *Prawo Unii Europejskiej. Zagadnienia systemowe*, Warszawa 2006, s. 201.

⁶⁰ I.C. Kamiński, *Prawo pochodne...*, s. 15.

⁶¹ J. Barcz, *Prawo Unii Europejskiej. Zagadnienia...*, s. 202.

⁶² F. Emmert, M. Morawiecki, *Prawo europejskie*, Warszawa 2000, s. 105.

⁶³ M.M. Kenig-Witkowska, A. Łazowski, *Źródła prawa Unii Europejskiej* [w:] M.M. Kenig-Witkowska, A. Łazowski, R. Ostrihansky, *Prawo instytucjonalne Unii Europejskiej*, Warszawa 2015, s. 183.

zachowaniu odrębności krajowych porządków prawnych i poszanowaniu wykształconych w nich konstrukcji normatywnych⁶⁴.

Przyjmuje się bezpośrednią skuteczność dyrektyw. Oznacza ona, że normy dyrektyw tworzą prawa i obowiązki wprost dla obywateli, którzy mogą się na nie powoływać przed organami wewnętrznymi. Trybunał Sprawiedliwości UE stwierdził, że po bezskutecznym upływie terminu implementacji dyrektywy, jeżeli spełnia ona trzy warunki: jest jasna, precyzyjna i bezwarunkowa, jej postanowienia mogą być powoływane przed sądami krajowymi (wyrok TS z 5.04.1979 r., C-148/78, w sprawie *Pubblico v. Tullio Ratti*, EU:C:1979:110). Dzięki bezpośredniej skuteczności dyrektywy stają się „strażnikami prawa europejskiego”⁶⁵.

Obecnie obowiązujące prawo autorskie w Polsce w dużym stopniu jest zharmonizowane z prawem UE. Analiza działań Polski w obszarze implementacji dyrektyw z zakresu prawa autorskiego wskazuje także przypadki nieterminowego ich wdrażania⁶⁶, jak również przyjmowanie treści odbiegających od rozwiązań przyjętych w dyrektywie (dyrektywa 96/9/WE). Odstępstwa polskiego prawa od wymogów przewidzianych w dyrektywach mogą powodować konieczność kolejnych nowelizacji prawa autorskiego. Należy zauważyć, że Trybunał Sprawiedliwości wskazuje, iż niewdrożenie dyrektywy lub jej niewłaściwe wdrożenie przez państwo może być podstawą jego odpowiedzialności odszkodowawczej⁶⁷. Jeżeli naruszenie prawa wspólnotowego przez państwo członkowskie jest związane z działalnością ustawodawcy krajowego, który posiada swobodę regulacji, to osoby, którym wyrządzono szkodę, są uprawnione do odszkodowania. Warunkiem odpowiedzialności państwa jest łączne spełnienie trzech przesłanek:

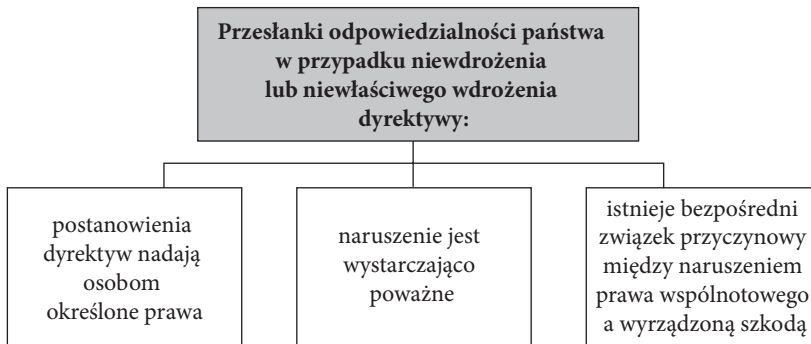
- 1) postanowienia dyrektyw nadają osobom określone prawa;
- 2) naruszenie jest wystarczająco poważne;
- 3) istnieje bezpośredni związek przyczynowy między naruszeniem prawa wspólnotowego a wyrządzoną szkodą.

⁶⁴ J. Barcz, *Prawo Unii Europejskiej. Zagadnienia...*, s. 204.

⁶⁵ A. Dynia, *Bezpośrednia skuteczność dyrektyw*, s. 52.

⁶⁶ Dyrektywa 2007/65/WE o audiowizualnych usługach medialnych i dyrektywa 2012/28/UE w sprawie niektórych dozwolonych sposobów korzystania z utworów osieroconych; zob. A. Matlak, *Dyrektywa o audiowizualnych usługach medialnych*, ZNUJ PPWI 2010/108, s. 146; J. Sieńczyło-Chłabicz, *Utwory osierocone – propozycje nowelizacji prawa autorskiego*, ZNUJ PPWI 2014/126, s. 117.

⁶⁷ Wyrok TS z 19.11.1991 r. w sprawach połączonych C-6/90 i C-9/90, *Andrea Francovich and Danila Bonifaci and others v. Italian Republic*, EU:C:1991:428.

W trakcie procesu harmonizacji przyjęto 13 dyrektyw dotyczących prawa autorskiego i praw pokrewnych:

- dyrektywa Rady 93/83/EWG z 27.09.1993 r. w sprawie koordynacji niektórych zasad dotyczących prawa autorskiego oraz praw pokrewnych stosowanych w odniesieniu do przekazu satelitarnego oraz retransmisji drogą kablową (Dz.Urz. WE L 248, s. 15, ze zm.);
- dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 96/9/WE z 11.03.1996 r. w sprawie ochrony prawnej baz danych (Dz.Urz. WE L 77, s. 20, ze zm.);
- dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2001/29/WE z 22.05.2001 r. w sprawie harmonizacji niektórych aspektów praw autorskich i pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym (Dz.Urz. WE L 167, s. 10, ze zm.);
- dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2001/84/WE z 27.09.2001 r. w sprawie prawa autora do wynagrodzenia z tytułu odsprzedaży oryginalnego egzemplarza dzieła sztuki (*droit de suite*) (Dz.Urz. UE L 272, s. 32);
- dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2004/48/WE z 29.04.2004 r. w sprawie egzekwowania praw własności intelektualnej (Dz.Urz. UE L 157, s. 45);
- dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2006/115/WE z 12.12.2006 r. w sprawie prawa najmu i użyczenia oraz niektórych praw pokrewnych prawu autorskiemu w zakresie własności intelektualnej (Dz.Urz. UE L 376, s. 28);
- dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2006/116/WE z 12.12.2006 r. w sprawie czasu ochrony prawa autorskiego i niektórych praw pokrewnych zmieniona dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/77/UE z 27.09.2011 r. dotyczącą zmiany dyrektywy 2006/116/WE w sprawie czasu ochrony prawa autorskiego i niektórych praw pokrewnych (Dz.Urz. UE L 265, s. 1);
- dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/24/WE z 23.04.2009 r. w sprawie ochrony prawnej programów komputerowych (Dz.Urz. UE L 111, s. 16);
- dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/13/UE z 10.03.2010 r. w sprawie koordynacji niektórych przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich dotyczących świadczenia audiowizualnych usług medialnych (dyrektywa o audiowizualnych usługach medialnych) (Dz.Urz. UE L 95, s. 1, ze zm.);

- dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/28/UE z 25.10.2012 r. w sprawie niektórych dozwolonych sposobów korzystania z utworów osieroconych (Dz.Urz. UE L 299, s. 5);
- dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/26/UE z 26.02.2014 r. w sprawie zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i prawami pokrewnymi oraz udzielania licencji wieloterytorialnych dotyczących praw do utworów muzycznych do korzystania *online* na rynku wewnętrznym (Dz.Urz. UE L 84, s. 72);
- dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/789 z 17.04.2019 r. ustanawiająca przepisy dotyczące wykonywania praw autorskich i praw pokrewnych mające zastosowanie do niektórych transmisji online prowadzonych przez organizacje radiowe i telewizyjne oraz do reemisji programów telewizyjnych i radiowych oraz zmieniająca dyrektywę Rady 93/83/EWG (Dz.Urz. UE L 130, s. 82);
- dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2019/790 z 17.04.2019 r. w sprawie prawa autorskiego i praw pokrewnych na jednolitym rynku cyfrowym oraz zmiany dyrektyw 96/9/WE i 2001/29/WE (Dz.Urz. UE L 130, s. 92).

4.4. Rola Trybunału Sprawiedliwości w kształtowaniu wykładni norm prawa autorskiego

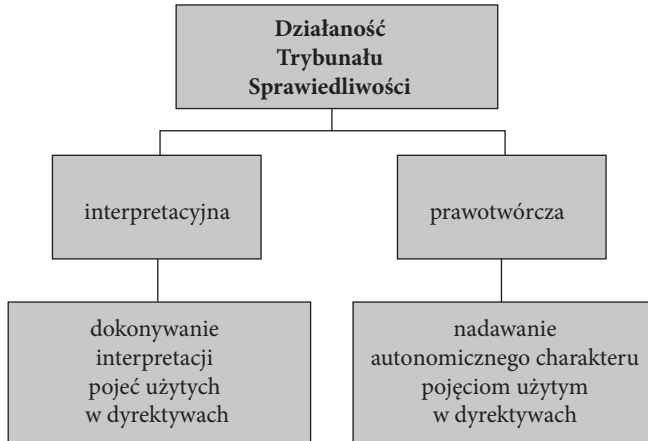
Podstawowym zadaniem Trybunału Sprawiedliwości jest zapewnienie jednolitej wykładni prawa UE we wszystkich krajach członkowskich oraz jego przestrzegania przez te kraje. Obok dyrektyw, które służą zbliżaniu systemów prawnych krajów członkowskich, orzecznictwo TS odgrywa podstawową rolę w procesie harmonizacji poprzez dokonywanie interpretacji pojęć użytych w dyrektywach. W literaturze przedmiotu zauważa się, że orzecznictwo TS w zakresie prawa autorskiego wyraźnie ewoluje w kierunku działalności prawotwórczej⁶⁸. Dotychczas stosowana przez Trybunał Sprawiedliwości interpretacja dynamiczna polegała na dostosowaniu przyjętych w dyrektywach rozwiązań do nowego otoczenia, w zgodzie z założeniami rynku wewnętrznego i niezakłóconej konkurencji⁶⁹. Zauważa się, że coraz częściej Trybunał Sprawiedliwości wykracza poza przyznane mu kompetencje jednolitej interpretacji dyrektyw na rzecz tworzenia nowych rozwiązań, które z dyrektyw nie wynikają, przejmując funkcje prawotwórcze⁷⁰. **Działalność prawotwórcza TS w zakresie prawa autorskiego polega na nadawaniu autonomicznego charakteru podstawowym pojęciom użytym w dyrektywach, wskutek czego ograniczona zostaje swo-**

⁶⁸ Zob. J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie*, 2016, s. 602–605; R. Markiewicz, *Svenssona sprawa polska*, ZNUJ PPWI 2014/126, s. 59; D.K. Gęsicka, *Publiczne udostępnienie utworu w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej*, ZNUJ PPWI 2014/125, s. 35; J. Sieńczyło-Chlabicz, *Utwory osierocone...*, s. 127; E. Traple, *Harmonizacja prawa autorskiego...*, s. 200.

⁶⁹ M. Jeżewski, *Między wykładnią a tworzeniem prawa przez Trybunał Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich* [w:] *Wykładnia prawa Unii Europejskiej*, red. C. Mik, Toruń 2008, s. 151.

⁷⁰ E. Traple, *Harmonizacja prawa autorskiego...*, s. 200.

boda interpretacji tych pojęć przez sądy państw członkowskich, lub ustalaniu znaczenia niektórych pojęć, które nie są zdefiniowane w dyrektywach⁷¹.

Analiza orzecznictwa TS zapadła na tle stosowania dyrektyw z zakresu prawa autorskiego wskazuje na dążenie przez Trybunał Sprawiedliwości do unifikacji określonych pojęć podstawowych. Dodatkowo widoczna jest istotna ciągłość linii orzeczniczej Trybunału Sprawiedliwości, który odwołuje się w wyrokach do wypracowanej we wcześniejszych orzeczeniach linii. Pozwala to na stwierdzenie, że centrum harmonizacji prawa autorskiego w ramach Unii Europejskiej przesunęło się z aktywności legislacyjnej na orzeczniczą. Zjawisko to określa się mianem „harmonizacji przez interpretację”, „potajemnej harmonizacji”⁷² lub „twórczej interpretacji”⁷³.

Dokonując oceny prawidłowości i celowości przyjętego przez Trybunał Sprawiedliwości kierunku działania, można wskazać, że interpretacja przepisów unijnych dokonywana przez Trybunał oparta jest na zasadach:

- autonomicznej i jednolitej wykładni wszystkich przepisów, które nie zawierają wyraźnego odesłania do prawa krajów członkowskich⁷⁴;
- uwzględniania kontekstu i celu regulacji⁷⁵;

⁷¹ E. Traple, *Harmonizacja prawa autorskiego...*, s. 200.

⁷² E. Traple, *Harmonizacja prawa autorskiego...*, s. 201.

⁷³ J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie*, 2016, s. 603.

⁷⁴ Wyrok ETS z 9.11.2000 r., C-357/98, *The Queen v. Secretary of State for the Home Department, ex parte Nana Yaa Konadu Yiadom*, EU:C:2000:604; wyrok ETS z 7.12.2006 r., C-306/05 *Sociedad de Autores y Editores de Espana (SGAE) v. Rafael Hoteles SA*, EU:C:2006:764.

⁷⁵ Wyrok ETS z 14.07.1998 r., C-341/95, *Gianni Battati v. Safety Hi-Tech Srl*, EU:C:1998:353.; wyrok ETS z 19.09.2000 r., C-156/98, *Federal Republic of Germany v. Commission of the European Communities*, EU:C:2000:467; wyrok ETS z 7.12.2006 r., C-306/05, *Sociedad de Autores y Editores de Espana (SGAE) v. Rafael Hoteles SA*, EU:C:2006:764; wyrok TS z 4.10.2011 r., sprawy połączone C-403/08 i C-429/08, *Football Association Premier League Ltd. & QC Leisure v. Media Protection Services Ltd.*, EU:C:2011:631

- interpretacji maksymalnie zgodnej z postanowieniami konwencji międzynarodowych⁷⁶;
- zapewnienia stosownego wynagrodzenia autorom za korzystanie z ich dzieł;
- nadawania szerokiej interpretacji prawom wyłącznym;
- nadawania ścisłej wykładni ograniczeniom praw autorskich⁷⁷.

Wydaje się, że istniejące ramy prawa unijnego odnoszące się do ochrony praw autorskich i pokrewnych są w ramach działalności Trybunału Sprawiedliwości dostosowywane i uzupełniane w takim stopniu, jaki jest konieczny dla prawidłowego funkcjonowania rynku wewnętrznego. W tym celu Trybunał dokonuje interpretacji przepisów w zakresie praw autorskich i pokrewnych, które są zróżnicowane w poszczególnych państwach członkowskich lub powodują niepewność prawną utrudniającą sprawne funkcjonowanie rynku wewnętrznego i prawidłowy rozwój społeczeństwa informacyjnego w Europie.

Rola Trybunału Sprawiedliwości w ujednoceniu orzecznictwa sądów krajowych w materii prawa autorskiego jest istotna. Analiza orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości wykazuje, że coraz częściej Trybunał wychodzi poza interpretację pojęć występujących w dyrektywach, co powoduje wątpliwości, jak daleko sądy krajowe są związane przyjętą w nich linią orzeczniczą. Trybunał Sprawiedliwości – traktując szeroko swoją funkcję zapewnienia przez harmonizację niezakłóconej konkurencji i nie czekając na nowe dyrektywy – wychodzi czasem poza ramy pytań zadawanych przez sądy krajowe. Sprawia to, że działalność Trybunału Sprawiedliwości staje się pierwszoplanowym mechanizmem harmonizacji⁷⁸. Trybunał Sprawiedliwości wyraża stanowisko, zgodnie z którym zarówno względy jednolitego stosowania prawa unijnego, jak i zasady równości wskazują na to, że treści przepisu prawa unijnego, który nie zawiera wyraźnego odesłania do prawa państw członkowskich, należy nadać autonomiczną i jednolitą wykładnię w całej Unii Europejskiej, przy czym wskazówką interpretacyjną powinien być cel danej legislacji i jej kontekst.

W literaturze przedmiotu pojawienie się zjawiska działalności prawotwórczej TS uzasadnia się tym, że w dobie technologicznych zmian, podstawowe pojęcia z zakresu prawa autorskiego ulegają przewartościowaniu. Zmiany legislacyjne, które ze swej natury stanowią kwestię wtórną wobec rzeczywistości zastanej, zachodzą zbyt wolno, co sprawia, że podstawowe znaczenie w tej dziedzinie nabiera wykładnia pojęć prawnych. To ona pozwala podmiotom stosującym prawo uwzględnić rzeczywistość i sprawia, że prawo nabiera charakteru dynamicznego⁷⁹.

⁷⁶ Wyrok ETS z 6.12.2005 r., sprawy połączone C-453/03, C-11/04, C-12/04, C-194/04 ABNA Ltd. i in. v. Secretary of State for Health, EU:C:2005:741.

⁷⁷ Wyrok ETS z 29.04.2004 r., C-476/01, *Felix Kapper*, EU:C:2004:261; wyrok ETS z 26.10.2006 r., C-36/05, *Commission of the European Communities v. Królestwo Hiszpanii*, EU:C:2006:672.

⁷⁸ E. Traple, *Harmonizacja prawa autorskiego...*, s. 218–219.

⁷⁹ D.K. Gęsicka, *Wykładnia pojęć...*, s. 66.

Do konstruowanych przez Trybunał Sprawiedliwości autonomicznych pojęć z zakresu prawa autorskiego można zaliczyć na przykład: „publiczne udostępnianie utworu”, „nowa publiczność”.

• Publiczne udostępnianie utworu

W dyrektywie 2001/29/WE w sprawie harmonizacji niektórych aspektów praw autorskich i pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym w art. 3 ust. 1 przewidziano, że państwa członkowskie powinny zapewnić autorom wyłączne prawo do zezwalania lub zabraniań drogą przewodową lub bezprzewodową na jakiegokolwiek publiczne udostępnianie ich utworów.

Znaczenie pojęcia „publiczne udostępnianie” w rozumieniu art. 3 ust. 1 dyrektywy 2001/29/WE było przedmiotem rozważań Trybunału Sprawiedliwości w orzecznictwie. W wyroku z 9.03.2021 r. w sprawie VG Bild-Kunst Trybunał stwierdził, że **publiczne udostępnianie wymaga kumulatywnego spełnienia dwóch przesłanek:**

- ⇒ zaistnienia czynności udostępnienia utworu (chodzi tu o działanie, przez które użytkownik świadomy jego konsekwencji udziela dostępu do utworów chronionych) i
- ⇒ by polegało ono na udostępnieniu tego utworu publiczności (wyrok TS z 9.03.2021 r., C-392/19, VG Bild-Kunst v. Stiftung Preußischer Kulturbesitz EU:C:2021:181).

Publiczne udostępnienie polega na skierowaniu utworu do nieokreślonej potencjalnie liczby odbiorców⁸⁰. Kryterium nieokreślonej (znacznej) liczby osób po raz pierwszy zostało określone w wyroku Trybunału Sprawiedliwości z 7.12.2006 r. w sprawie SGAE. Trybunał Sprawiedliwości uznał, że **publiczne komunikowanie oznacza pewien próg, co wyklucza z tego pojęcia małą lub nieznaczną liczbę osób.** Trybunał Sprawiedliwości uznał, że stanowi udostępnienie publiczne rozpowszechnianie programów telewizyjnych za pomocą odbiorników telewizyjnych umieszczonych w pokojach gości hotelowych. Prywatny charakter pokoi nie wyklucza uznania, że hotelarz za pomocą odbiorników telewizyjnych udostępniał publicznie utwór (wyrok ETS z 7.12.2006 r., C-306/05, Sociedad de Autores y Editores de Espana (SGAE) v. Rafael Hoteles SA, EU:C:2006:764). Podobnie w wyroku z 31.05.2016 r. w sprawie Reha Training TS uznał, że transmitowanie programów telewizyjnych gościom w ośrodku rehabilitacyjnym za pomocą ekranu telewizora stanowi publiczne udostępnienie (wyrok TS z 31.05.2016 r., C-117/15, Reha Training Gesellschaft für Sport-und Unfallrehabilitation mbH v. Gesellschaft für musikalische Aufführungs- und mechanische Vervielfältigungsrechte eV (GEMA), EU:C:2016:379).

⁸⁰ Zob. wyrok ETS z 2.06.2005 r., C-89/04, Mediakabel BV v. Commissariaat voor de Media, EU:C:2005:348, zob. także wyrok ETS z 14.07.2005 r., C-192/04, Lagardère Active Broadcast v. Société pour la perception de la rémunération équitable (SPRE), EU:C:2005:475; wyrok TSUE z 15.03.2012 r., C-135/10, Società Consortile Fonografici (SCF) v. Marco del Corso, EU:C:2012:140.

Trybunał Sprawiedliwości stwierdził w orzecznictwie, że **skierowanie utworu do nieokreślonej potencjalnie liczby odbiorców oznacza skierowanie go do nieokreślonej, ale znacznej liczby potencjalnych odbiorców** (zob. wyrok TS z 15.03.2012 r., C-135/10, Società Consortile Fonografici (SCF) v. Marco del Corso). Pojęcie publiczności Trybunał Sprawiedliwości przeciwstawił pojęciu prywatności, uznając, że odtworzenie płyty w czasie niewielkiego przyjęcia urodzinowego nie stanowi publicznego udostępnienia utworu. W sprawie Marco del Corso Trybunał Sprawiedliwości uznał, że pojęcie publicznego udostępnienia nie obejmuje bezpłatnego odtwarzania fonogramu w gabinecie dentystrycznym, w ramach wykonywania wolnego zawodu, z korzyścią dla klientów, którzy korzystają z odtworzenia niezależnie od ich woli. W tym kontekście Trybunał Sprawiedliwości doprecyzował, że nieokreślony charakter odbiorców powinien być interpretowany jako obejmujący ogół ludności, bez ograniczenia do poszczególnych osób należących do prywatnej grupy. Odnosił się także do kryterium „dość znacznej liczby osób”, które stanowi odzwierciedlenie faktu, że udostępnianie utworu wobec małej, nieznacznej liczby osób, nie może być uznane za publiczne udostępnianie. **Za istotne kryterium oceny, czy doszło do udostępniania publicznego, Trybunał uznał także charakter udostępniania utworu w kontekście rodzaju świadczonych przez udostępniającego usług. Uboczny charakter udostępniania fonogramów w odniesieniu do zwykłego przedmiotu usług dentystrycznych, zdaniem Trybunału Sprawiedliwości, uzasadnia pogląd, że w przedmiotowej sprawie nie doszło do publicznego odtwarzania fonogramów w celu zarobkowym.** W tym stanie rzeczy **pacjenci dentyści nie stanowią publiczności**⁸¹ (wyrok TS z 15.03.2012 r. w sprawie Marco del Corso).

Trybunał Sprawiedliwości wskazał w orzecznictwie, że działanie operatora witryny internetowej polegające na tym, że umożliwia on odnajdywanie plików zawierających utwory chronione prawem autorskim, które są oferowane w celu wymiany w sieci *peer-to-peer*, indeksując je i dostarczając wyszukiwarce, stanowi publiczne udostępnianie w rozumieniu art. 3 ust. 1 dyrektywy 2001/29/WE (wyrok z 14.06.2017 r., C-610/15, Stichting Brein v. Ziggo BV i XS4ALL Internet BV, EU:C:2017:456).

Ocena, czy doszło do „publicznego udostępniania” w rozumieniu art. 3 ust. 1 dyrektywy 2001/29/WE, wymaga przeprowadzenia odrębnej oceny każdego konkretnego przypadku. Aby dokonać takiej oceny, należy uwzględnić wiele uzupełniających się, niemających samodzielnego charakteru i współzależnych od siebie czynników. Ponieważ w konkretnych sytuacjach czynniki te mogą występować w różnym stopniu nasilenia, należy je uwzględniać zarówno indywidualnie, jak i biorąc pod uwagę ich wzajemne oddziaływanie⁸².

⁸¹ D.K. Gęsicka, *Publiczne udostępnienie utworu...*, s. 35.

⁸² J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie i prawa pokrewne*, Warszawa 2021, s. 71.

- **Nowa publiczność**

Wymóg „nowej publiczności”, jako istotne kryterium publicznego udostępniania, został skonstruowany przez Trybunał Sprawiedliwości w wyroku z 7.12.2006 r. w sprawie Sociedad de Autores y Editores de Espana (SGAE). Trybunał uznał, że **osoba prowadząca zakład hotelowy, która dokonuje publicznego udostępnienia, przekazuje utwór nowej publiczności, tzn. publiczności, która nie była brana pod uwagę przez autorów chronionego utworu, którzy wyrażali zgodę na użycie w drodze pierwotnego udostępnienia.**

Trybunał Sprawiedliwości doprecyzował pojęcie nowej publiczności w wyroku z 13.02.2014 r. w sprawie Nill Svensson uznając, że jest to **publiczność, która nie została wzięta pod uwagę przez podmiot uprawniony, gdy zezwalał na pierwotne publiczne udostępnienie** (wyrok TSUE z 13.02.2014 r. C-466/12, Nill Svensson v. Retriever Sverige AB, EU:C:2014:76).

Kryterium nowej publiczności było także przedmiotem rozważań Trybunału w sprawie Reha Training. Trybunał stwierdził, że pacjenci ośrodka rehabilitacyjnego, który w trakcie zabiegów emitował programy telewizyjne na ekranach zamontowanych w ośrodku, stanowią „nową publiczność”, ponieważ utworzony przez tych pacjentów krąg osób nie jest zbyt mały, wręcz nieznacznym, a ponadto pacjenci ci nie zostali uwzględnieni w woli udzielenia zezwolenia na pierwotne udostępnienie chronionego utworu (wyrok TS z 31.05.2016 r., C-117/15, Reha Training Gesellschaft für Sport-und Unfallrehabilitation mbH v. Gesellschaft für musikalische Aufführungs-und mechanische Vervielfältigungsrechte eV (GEMA), EU:C:2016:379).

Rozdział II

UTWÓR JAKO PRZEDMIOT PRAWA AUTORSKIEGO

1. Pojęcie utworu w prawie polskim

Przedmiotem prawa autorskiego jest każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiegokolwiek postaci niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia (art. 1 ust. 1 pr. aut.).

Przedmiotem prawa autorskiego jest utwór. Pojęcie to odnosi się do dobra niematerialnego, nazywanego także dobrem duchowym, intelektualnym, umysłowym¹. Stosowane określenia wskazują na niewidzialną, duchową naturę utworu, która nie może być odbierana zmysłami. Oznacza to, że utwór przybiera konstrukcję myśli i wyobrażeń w oderwaniu od przedmiotu fizycznego, w którym konstrukcja ta zostaje ustalona. Aby utwór mógł być odebrany, tj. podlegać percepcji zmysłów, musi przybrać materialną postać, jak np. książka, CD, obraz, niemniej jednak dla prawa autorskiego fizyczne ustalenie utworu pozostaje bez znaczenia. Materialna postać utworu nie jest potrzebna do istnienia samego utworu i nie jest elementem pojęcia utworu. **Ochrona prawnoautorska nie obejmuje przedmiotu – nośnika – na którym utwór został ustalony** (wyrok SN z 15.11.2012 r., V CSK 545/11, LEX nr 1276237). W literaturze przedmiotu zamiennie stosuje się terminy „utwór” i „dzieło”.

Utwór

– odnosi się do dobra niematerialnego; dobra te – choć wielokrotnie zapośredniczone przez przedmioty materialne (obraz, książka, zapis nutowy) – istnieją poprzez akty świadomości człowieka. Utworem nie jest zatem sposób jego ustalenia. Należy dopatrywać się jego istnienia (i kształtu) w schematycznym typowym (standardowym) odbiorze²;

¹ Zob. A. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie*, 2016, s. 37; D. Flisak, *Przedmiot prawa autorskiego* [w:] *Prawo autorskie i prawa pokrewne...*, red. D. Flisak, s. 22; S. Ritterman, *Komentarz do ustawy o prawie autorskim*, Kraków 1937, s. 2.

² J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie*, 2021, s. 23.

Utwór

- twór ducha ludzkiego, pojęty jako konstrukcja myśli i wyobrażeń, w oderwaniu od przedmiotu fizycznego, w którym została ustalona³;
- dobro niematerialne, niezależne od przedmiotu, za pośrednictwem którego może dojść do zapoznania się z nim⁴;
- dobro niematerialne, nazywane dobrami duchowymi, umysłowymi. Określenia te wskazują na niewidzialną naturę utworu. Aby dobro niematerialne – utwór – mogło podlegać percepcji zmysłów, musi przybrać jakąś materialną postać. Dla prawa autorskiego rodzaj tej materii nie ma znaczenia⁵;
- kreacyjny, subiektywnie nowy, oryginalny wytwór intelektu, wywołany niepowtarzalną osobowością twórcy, który – wykonany przez kogoś innego – wyglądałby inaczej (wyrok SN z 5.07.2002 r., III CKN 1096/00, LEX nr 81369);
- utworem jest stworzenie czegoś lub przetworzenie do postaci, w jakiej dotychczas nie istniało (wyrok NSA z 21.01.2021 r., II GSK 954/18, LEX 3118365).

Definicja utworu jako przedmiotu prawa autorskiego składa się z dwóch części. W art. 1 ust. 1 pr. aut. ustawodawca zawarł syntetyczną definicję utworu, natomiast w ust. 2 wskazał przykładowy katalog utworów, jak np. utwory wyrażone słowem, plastyczne, muzyczne, fotograficzne, lutnicze. Konstrukcja taka ułatwia korzystanie z ustawy, wskazując najczęściej występujące w obrocie rodzaje utworów.

Przyjmując wyraźne rozróżnienie utworu od jego przedmiotu fizycznego, na którym utwór został ustalony, ochrona utworu może być realizowana w trzech płaszczyznach:

- w odniesieniu do **rzeczy, na której utwór został utrwalony** (problematyka wyczerpania prawa autorskiego);
- w odniesieniu do **formy wyrażenia** – ochrona elementów utworu, które są bezpośrednio prezentowane odbiorcy;
- w odniesieniu do **sfery treści ponadznakowych** – ochrona elementów utworu, które w nim bezpośrednio nie występują, ale mogą być konstruowane na podstawie utworu (problematyka dzieł zależnych)⁶.

³ S. Ritterman, *Komentarz do ustawy...*, s. 2.

⁴ J. Bleszyński, *Prawo autorskie*, Warszawa 1988, s. 29.

⁵ E. Ferenc-Szydełko, *Utwór [w:] Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, red. E. Ferenc-Szydełko, Warszawa 2021, s. 7.

⁶ Zob. szerzej: A. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie*, 2016, s. 38.

2. Przesłanka oryginalności utworu. Własna twórczość intelektualna jako przesłanka uznania wytworu za utwór w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości

2.1. Przesłanka oryginalności utworu

W prawie unijnym brak jest legalnej definicji utworu. Obowiązujące dyrektywy dotyczące prawa autorskiego i praw pokrewnych nie zawierają jednej, syntetycznej definicji utworu, jak również przesłanek uznania wytworu za utwór. Tylko w odniesieniu do dyrektywy 2009/24/WE w sprawie programów komputerowych ustawodawca unijny wyraźnie wskazał, że **utwory te podlegają ochronie, gdy są oryginalne, tzn. stanowią własną indywidualną twórczość autora, odzwierciedlającą jego osobowość, nie biorąc pod uwagę innych kryteriów, jak treść i cel utworu.**

Program komputerowy podlega ochronie, jeżeli jest oryginalny w takim rozumieniu, że jest własną intelektualną twórczością jego autora. Żadnych innych kryteriów nie stosuje się przy dokonywaniu jego kwalifikacji do ochrony (art. 1 ust. 3 dyrektywy 2009/24/WE).

W dyrektywie 96/9/WE dotyczącej baz danych przesłanka oryginalności nie została wyrażona wprost, natomiast wynika z tekstu preambuły. W pkt 16 preambuły dyrektywy 96/9/WE ustawodawca unijny wskazał, że w celu określenia, czy baza danych ma podlegać ochronie prawa autorskiego, nie powinno się stosować kryteriów innych niż oryginalność utworu, w sensie intelektualnej twórczości autora, w szczególności nie powinno się stosować kryteriów estetycznych lub jakościowych.

Trybunał Sprawiedliwości przyjmuje w orzecznictwie, że oryginalność utworu jest jednym z elementów konstytutywnych pojęcia utworu, niezdefiniowanym w prawie unijnym. Pojęcie oryginalności jest zatem autonomicznym pojęciem prawa unijnego w stosunku do wszystkich kategorii utworów.

Utwór należy uznać za oryginalny, jeżeli stanowi własną twórczość intelektualną autora, niezależnie od walorów estetycznych, poziomu artystycznego oraz przeznaczenia (wyrok TS z 16.07.2009 r., C-5/08, Infopaq Internationals A/S v. Danske Dagblades Forening, EU:C:2009:465).

W wyroku z 1.03.2012 r., C-604/10, Football Dataco Ltd i in. v. Yahoo!, EU:C:2012:115, Trybunał Sprawiedliwości podjął próbę dalszego doprecyzowania definicji oryginalności, uznając, że **możliwość dokonywania przez autora swobodnych twórczych wyborów jest niezbędnym elementem powstania wyniku odznaczającego się oryginalnością.** Tam, gdzie wybory nie są możliwe, gdy tworzenie jest uwarunkowane względami technicznymi, nie mamy do czynienia z działalnością twórczą. Autor, gdy

ma możliwość dokonywania wyborów, jest w stanie odcisnąć na tworzonym dziele swój osobisty charakter.

Nie spełnia przesłanki oryginalności utworu, gdy jego wykonanie jest uwarunkowane względami technicznymi, zasadami lub ograniczeniami, które nie pozostawiają miejsca na swobodę twórczą (wyrok TS z 12.09.2019 r., C-683/17, Cofemel – Sociedade de Vestuário SA v. G-Star Raw CV, EU:C:2019:721). Ponadto za rezultat twórczości nie można uznać obiektów powstających całkowicie jako rezultat przypadku, co oznacza, że twórca powinien mieć władztwo nad utworem w tym znaczeniu, że utwór powinien wyrażać jego sposób widzenia lub ujęcia, tj. wyrażać piętno osobowości twórcy (wyrok TS z 22.12.2010 r., C-393/09, BSA v. Ministerstwo Kultury, EU:C:2010:816; wyrok TS z 1.12.2011 r., C-145/10, Eva-Maria Painer v. Standard Verlags GmbH, EU:C:2011:798).

2.2. Własna intelektualna twórczość jako przesłanka uznania utworu za utwór w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości

Trybunał Sprawiedliwości utożsamia w orzecznictwie wymóg oryginalności utworu z własną intelektualną twórczością pochodzącą od danego twórcy. Własna intelektualna twórczość stanowi odpowiednik kryterium „działalności twórczej”. Całość analizy pojęcia utworu na gruncie prawa polskiego należy prowadzić przy pełnym uwzględnieniu prawa Unii Europejskiej i orzecznictwa TS, w którym przyjęto jednolitą przesłankę istnienia utworu – w postaci „własnej intelektualnej twórczości twórcy”⁷.

Trybunał Sprawiedliwości podjął próbę dookreślenia przesłanki własnej intelektualnej twórczości, przyjmując, że „na pojęcie «utwór» składają się dwa elementy:

- 1) z jednej strony pojęcie to oznacza, że istnieje oryginalny przedmiot w tym znaczeniu, że stanowi on własną twórczość intelektualną jego autora.
- 2) z drugiej strony taka kwalifikacja wymaga, by istniał wyraz tej twórczości”. Istnienie „wyrazu tej twórczości” oznacza istnienie przedmiotu możliwego do zidentyfikowania z wystarczającym stopniem precyzji i obiektywności (wyrok TS z 11.06.2020 r., C-833/18, Brompton Bicycle Ltd v. Chedech / Get2Get, EU:C:2020:461).

W wyroku z 22.12.2010 r. w sprawie BSA Trybunał stwierdził, że **prawo autorskie chroni własną intelektualną twórczość, która wyraża się choćby w minimalnym zakresie swobody podejmowania decyzji o kształcie dzieła** (wyrok TS z 22.12.2010 r., C-393/09, BSA v. Ministerstwo Kultury).

⁷ J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie*, 2021, s. 24.

W najnowszym orzecznictwie Trybunał Sprawiedliwości konsekwentnie utożsamia własną intelektualną twórczość z pojęciem oryginalności. W wyroku z 11.06.2020 r. w sprawie *SI i Brompton Bicycle Ltd v. Chedech/Get2Get TS* uznał, że ochrona prawnoautorska ma zastosowanie do produktu, którego forma jest, przynajmniej w części, niezbędna do uzyskania efektu technicznego, jeżeli produkt ten stanowi oryginalne dzieło wynikające z twórczości intelektualnej, co przejawia się tym, że poprzez tę formę jego autor wyraża swoje możliwości twórcze w sposób oryginalny, dokonując swobodnych i twórczych wyborów, skutkiem czego owa forma stanowi odzwierciedlenie jego osobowości. Podobnie w wyroku z 12.09.2019 r. w sprawie *Cofemel – Sociedade de Vestuário SA v. G-Star Raw CV TS* podkreślił, że aby przedmiot można było uznać za własną intelektualną twórczość, konieczne i zarazem wystarczające jest to, by stanowił on odzwierciedlenie osobowości autora, przejawiające się w jego swobodnych i twórczych wyborach.

3. Przesłanki uznania wytworu intelektualnego za utwór w polskim prawie autorskim

Utwór, aby mógł powstać oraz istnieć jako dobro niematerialne w rozumieniu prawa autorskiego, musi spełniać łącznie następujące cechy:

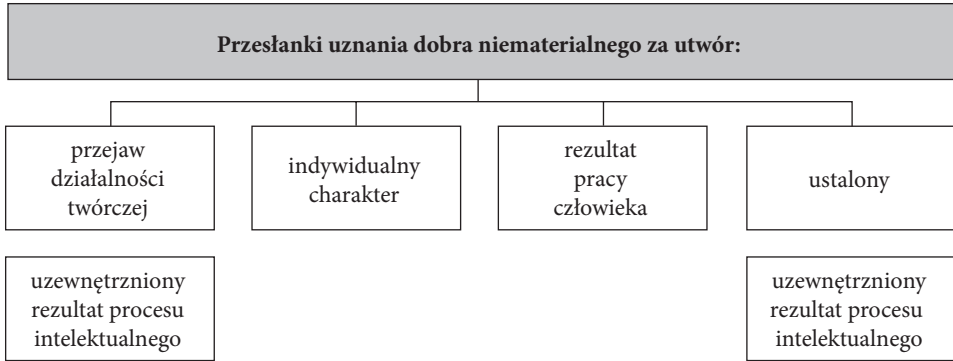
- ⇒ być przejawem działalności twórczej;
- ⇒ mieć indywidualny charakter;
- ⇒ być rezultatem pracy człowieka (twórcy);
- ⇒ zostać ustalony w dowolnej postaci.

Zasadniczy ciężar konstrukcji znaczenia poszczególnych elementów definicji utworu spoczywa na orzecznictwie sądowym (wyrok SA w Krakowie z 30.12.2014 r., I ACa 1433/14, LEX nr 1651904).

Przesłanki uznania wytworu intelektualnego za utwór	działalność twórcza
	indywidualny charakter
	rezultat pracy człowieka
	ustalenie w dowolnej postaci

Dla zakwalifikowania danego dobra niematerialnego jako przedmiotu prawa autorskiego należy wykazać, że jest po pierwsze – rezultatem pracy człowieka, po drugie – przejawem działalności twórczej jako uzewnętrznionego rezultatu procesu intelektualnego, po trzecie – ma indywidualny charakter, po czwarte – jest ustalone. Poprzez ustalenie utworu rozumie się przy tym nie utrwalenie poprzez nadanie postaci materialnej, tylko uzewnętrznienie umożliwiające jego identyfikację oraz poznanie przez inne niż autor osoby. Utwory spełniające te cechy podlegają

ochronie niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia. Nieistotne są także zamiar ich stworzenia, przeznaczenie oraz ewentualna użyteczność (wyrok SN z 21.02.2020 r., I CSK 513/18, LEX nr 3044356).

3.1. Działalność twórcza

Z definicji utworu zamieszczonej w art. 1 ust. 1 pr. aut. wynika, że powinien on stanowić przejaw działalności twórczej. Stwierdzenie, że utwór jest przejawem „działalności twórczej”, oznacza, że dzieło stanowi rezultat działalności o charakterze kreatywnym. Twórczość jest zatem głównie projekcją wyobraźni, rozumianą jako *creatio ex nihilo*. Samo **pojęcie twórczości** nie jest na ogół definiowane, natomiast **jest zazwyczaj przeciwstawiane pracy wymagającej do osiągnięcia rezultatu określonej sprawności i umiejętności, i której rezultat da się z góry przewidzieć jako mający charakter powtarzalny. W doktrynie twórczość jest traktowana jako przeciwieństwo naśladownictwa lub mechanicznego stosowania pewnych reguł**⁸. Przesłanka ta, niekiedy określana jako przesłanka oryginalności utworu, jest zrealizowana wówczas, gdy istnieje subiektywnie nowy wytwór intelektu (wyrok SA w Poznaniu z 7.11.2007 r., I ACa 800/07, LEX nr 370747).

Definiowanie przesłanki „działalność twórcza” w doktrynie
⇒ element twórczości przejawia się w odcisnięciu osobistego piętna twórcy w dziele, które stanowi charakterystyczną cechę każdego przedmiotu ochrony w ramach prawa autorskiego. Jednocześnie nie można stawiać znaku równości pomiędzy piętnem osobistym a występowaniem w utworze wartości artystycznych, literackich, dydaktycznych lub produkcyjnych ⁹ ;

⁸ J. Bleszyński, *Prawo autorskie*, 1988, s. 31–32.

⁹ S. Grzybowski [w:] S. Grzybowski, A. Kopff, J. Serda, *Zagadnienia prawa autorskiego*, Warszawa 1973, s. 76.

⇒ twórczość należy rozpatrywać w kategorii faktu, procesu stanowiącego wyjątkowo istotny element utworu, który stanowi o jego indywidualnym charakterze. Jest ona powiązana bezpośrednio z procesem tworzenia tworu niepowtarzalnego, niebanalnego, który jednocześnie stanowi wyraz indywidualności osoby twórcy, w szczególności w sferze duchowej. Piętno osobiste jest to uniwersalne kryterium, które wskazuje na to, iż dzieło stanowi osobistą wizję twórcy w rozumieniu ukształtowania własnego obrazu zjawiska, procesu czy idei¹⁰;
⇒ twórczość jest procesem kreowania bytów niepowtarzalnych i niebanalnych¹¹;
⇒ jest to kategoria bardziej filozoficzna i psychologiczna niż prawna. Ustawodawca recypuje jednak ustalenia filozofii. Twórczość można rozumieć jako działalność prowadzącą do powstania nowego wytworu. Działalność twórcza w rozumieniu prawa autorskiego jest dokonywana wyłącznie przez człowieka. Nie może tu być mowy o działaniu maszyn, zwierząt czy przyrody jako o siłach tworzących, ponieważ podmiotem prawa, w tym przypadku ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, może być tylko człowiek¹².

Działalnością twórczą jest działalność, której rezultatem jest wytwór intelektualny uznany za nowy, wzbogacający istniejący stan rzeczy¹³. Nie stoi przy tym na przeszkodzie twórczemu działaniu wykorzystanie elementów powszechnie znanych czy ogólnie dostępnych, jednak pod warunkiem, że ich segregacja, wybór, sposób przedstawienia ma znamiona oryginalności (wyrok SN z 25.01.2006 r., I CK 281/05, OSNC 2006/11, poz. 286). Z twórczością mamy do czynienia zawsze, gdy w grę wchodzi wysiłek intelektualny, uwiecznony powstaniem określonego rezultatu, jeżeli nie polega on na odtworzeniu istniejącego już wytworu. Nie stanowi przejawu działalności twórczej wprowadzenie do utworu będącego podręcznikiem akademickim poprawek niemających charakteru merytorycznego, a jedynie będących poprawkami stylistycznymi czy korektorskimi (wyrok SN z 7.11.2003 r., V CK 391/02, OSNC 2004/12, poz. 203).

Za rezultat twórczości nie można uznać obiektów powstających całkowicie jako efekt przypadku. Oznacza to, że twórca powinien mieć władztwo nad utworem w tym znaczeniu, że utwór powinien wyrażać jego sposób widzenia lub ujęcia, tj. wyrażać piętno osobowości twórcy. Twórczy charakter utworu jest zależny od natężenia w nim cech indywidualności przejawiających się w jego formie lub treści.

¹⁰ J. Błęszyński, *Prawo autorskie*, s. 32.

¹¹ J. Sobczak, *Prawo autorskie*, s. 39.

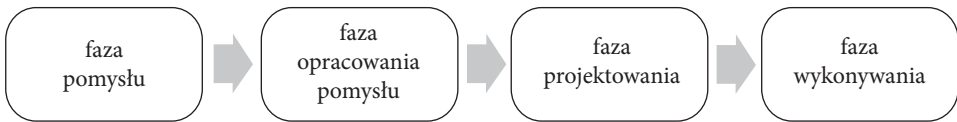
¹² E. Ferenc-Szydełko, *Utwór [w:] Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych...*, red. E. Ferenc-Szydełko, s. 9.

¹³ J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 22.

W orzecznictwie sądowym analizowano przesłankę twórczości na przykładzie wykładu akademickiego. Sądy administracyjne uznały, że utworem jest stworzenie czegoś lub przetworzenie do postaci, w jakiej dotychczas nie istniało. Wykłady mają walory twórcze, ale będą mogły stanowić dzieło tylko wtedy, gdy ich twórca będzie przekazywał nową wiedzę w zakresie pewnego tematu, tzn. będzie wykladał coś, co wcześniej nie było przedmiotem jakichkolwiek rozważań i badań. Natomiast samo przygotowanie wykładu, nawet gdy przekazywana w nim wiedza wykracza poza zwykły poziom i granice programowe oraz jest w sposób indywidualny dostosowywana do potrzeb słuchaczy, nie może stanowić podstawy do przyjęcia, że w takim wypadku mamy do czynienia z dziełem. Warunkiem, aby wykładowi można było przypisać cechy utworu, jest spełnienie przezeń wyłącznie naukowego, niestandardowego charakteru, niepowtarzalności, wypełnienie kryteriów twórczego i indywidualnego dzieła naukowego, a nie posiadania charakteru odtwórczego, polegającego jedynie na wykonywaniu czynności wymagających określonej wiedzy i zdolności do jej przekazania. W odniesieniu do wykładu o charakterze naukowym, tylko wykład niestandardowy, niepowtarzalny, spełniający kryteria twórcze – może być przedmiotem prawa autorskiego. **Twórczości należy upatrywać w doborze, układzie lub uporządkowaniu elementów utworu, inwencji twórczej, samodzielności twórcy oraz oryginalności przyjętych rozwiązań twórczych.** Wskazuje się także, iż widoczna swoboda w doborze poszczególnych elementów utworu ułatwia wykrycie występowania przesłanki twórczości (wyrok NSA z 21.01.2021 r., II GSK 954/18, LEX nr 3118365; wyrok NSA z 29.09.2020 r., II GSK 3918/17, LEX nr 3090774).

W literaturze przedmiotu wyróżnia się **etapy działalności twórczej**. Można rozróżniać fazy **pojawienia się pomysłu, opracowania pomysłu, projektowania i wykonywania**.

Pomysł na utwór, co do zasady, jest wyłączony spod regulacji prawa autorskiego. Przejaw działalności twórczej oznacza, że sama myśl ludzka, choćby nawet oryginalna, nie wystarcza, by stała się przedmiotem ochrony prawnej, lecz musi być uzewnętrzniona w postaci ustalającej jej treść i formę. Utwór musi być rezultatem działalności o charakterze kreacyjnym, czyli przedstawiać subiektywnie nowy wytwór intelektu, którą to cechę określa się jako „oryginalność”. Drugą cechę, jaką jest indywidualność utworu, można natomiast testować przez pryzmat statystycznej powtarzalności. Decydujące jest wówczas, czy takie dzieło już powstało oraz czy jest statystycznie prawdopodobne wytworzenie go w przyszłości przez inną osobę z takim samym rezultatem (wyrok SA w Łodzi z 4.03.2014 r., I ACa 1223/13, LEX nr 1454551). M. Poźniak-Niedzielska i A. Niewęglowski zauważają jednak, że podejście sądów w zakresie ochrony pomysłu ulega zmianom. Każdy pomysł korzysta z ochrony prawnoautorskiej, jeśli jest wystarczająco zindywidualizowany i twórczy oraz jeżeli zostanie utrwalony w jakiegokolwiek postaci (wyrok SA w Warszawie z 18.10.2011 r., VI ACa 496/11, LEX nr 1128976). **Pomysł, który przybiera zindywidualizowaną formę wyrażenia, nie jest tylko pomysłem, ale staje się utworem.**

W doktrynie i judykaturze wykazuje się następujące **cechy działalności twórczej**:

- ⇒ **nieprzewidywalność tworzenia** (tj. brak możliwości przewidzenia końcowego rezultatu) – praca twórcza cechuje się tym, że jej rezultat jest niepewny (wyrok NSA z 12.03.2010 r., II FSK 1791/08, LEX nr 595971). Nieprzewidywalność tworzenia nie może jednak stanowić bezwzględnego warunku tworzenia. Wskazaną cechę należy rozumieć jako próbę wyróżnienia działalności twórczej od czynności nieprowadzących do powstania utworu. Działania podejmowane rutynowo, w sposób powtarzalny, prowadzą do z góry zakładanego celu. W tym znaczeniu działalność twórczą, na tle czynności schematycznych, wyróżnia niepewność rezultatu. W orzecznictwie sądowym przyjmuje się, że cechą pracy o charakterze technicznym jest przewidywalność i powtarzalność, natomiast proces tworzenia utworu charakteryzuje się tym, że rezultat podejmowanego działania stanowi projekcję wyobraźni osoby, od której pochodzi, i jest nieprzewidywalny (wyrok SN z 25.01.2006 r., I CK 281/05, OSNC 2006/11, poz. 186);
- ⇒ **jedność utworu** – cecha ta odnoszona jest w szczególności do utworów piśmieniowych i zakłada, że części składowe tworzą spójną całość. Przesłanka ta eliminuje przypadkowe zestawienie słów czy zwykłe rozmowy towarzyskie. Wymóg jedności co do stylu i ujęcia utworu zakłada istnienie spójności wynikającej z odpowiedniego doboru, ukształtowania i ułożenia jego elementów. Chodzi zatem o to, aby części składowe razem ujmowane nie stanowiły pewnej sumy, ale tworzyły jednolitą kompozycję¹⁴.

3.2. Indywidualny charakter

Wymóg indywidualności stanowi odesłanie do osoby twórcy, będąc swego rodzaju pomostem łączącym dany byt niematerialny z określoną osobą i powstanie między nimi więzi. Jan Błeszyński wskazuje, że można mówić o indywidualności dzieła jako pewnej całości, mając na myśli jego niepowtarzalność¹⁵. Nie jest wymagane, aby utwór odzwierciedlał cechy indywidualności osoby twórcy, tj. ocena przesłanki indywidualności nie powinna sprowadzać się do poszukiwania w dziele osobowości twórcy (wyrok SN z 13.01.2006 r., III CSK 40/05, Biul. SN 2006/3, s. 13). Dane dzieło powinno jednak odróżniać się od innych takich samych przejawów działalności twórczej w sposób, który świadczy o jego oryginalności, swoistości i innych właści-

¹⁴ D. Flisak, *Utwór multimedialny w prawie autorskim*, Warszawa 2008, s. 55.

¹⁵ J. Błeszyński, *Prawo autorskie*, 1988, s. 35.

wościach sprawiających, że jest ono niepowtarzalne i nie ma wiernego odpowiednika w przeszłości¹⁶.

Przesłanka indywidualnego charakteru utworu nazywana jest także przesłanką oryginalności utworu. Pod pojęciem oryginalności rozumie się przede wszystkim subiektywnie nowy wytwór intelektu. Oryginalność w reżimie prawnoautorskim nie ma charakteru absolutnego, bowiem każda praca twórcza swoje odzwierciedlenie ma w rzeczywistości otaczającej jego twórcę oraz czerpie z dotychczasowego dorobku intelektualnego¹⁷. Przyjęcie przez ustawodawcę kryterium indywidualnego charakteru utworu sprawia, że **ochroną prawa autorskiego mogą być objęte tylko takie rezultaty pracy intelektualnej, które odróżniają się od innych.** Inność konkretnego dzieła powinna zostać skonfrontowana z efektami pracy innej osoby. Nowość wytworu powinna zatem przejawiać się w zdolności odróżniającej. Ocena oryginalności utworu powinna być dokonywana indywidualnie, nie tylko dla określonej kategorii utworów, ale także dla jednostkowych utworów, oceny tej powinien zaś dokonywać w szczególności Sąd w toku procesu o ochronę dóbr prawnoautorskich.

W orzecznictwie i doktrynie zostały wypracowane pewne sposoby oceny występowania przymiotu indywidualnego charakteru utworu:

- ⇒ **tzw. teoria statystycznej jednorazowości** – teoria ta odwołuje się do koncepcji stworzonej przez Maxa Kummera, tzw. statystycznej jednorazowości¹⁸. Chodzi o badanie, czy wcześniej takie dzieło powstało oraz czy jest statystycznie prawdopodobne wytworzenie go w przyszłości przez inną osobę. Odpowiedź negatywna na te dwa pytania przesądza o istnieniu indywidualności dzieła¹⁹. Sądy polskie, odwołując się do teorii Kummera, przyjmują, że indywidualność charakteryzuje dzieło, gdy nie istnieje inne dzieło o zbliżonej postaci – ujęcie retrospektywne, jak również nie istnieje prawdopodobieństwo stworzenia podobnego dzieła w przyszłości. Oceniając stopień indywidualności określonego wytworu intelektu, należy uwzględnić rodzaj dzieła. Inne przesłanki decydują w przypadku dzieła literackiego (np. poetyckość języka, dobór środków stylistycznych i wersyfikacji), inne zaś w odniesieniu do utworów o charakterze referencyjnym. Dla oceny takich utworów przydatna jest koncepcja tzw. statystycznej jednorazowości, która zakłada badanie, czy takie samo lub bardzo podobne dzieło

¹⁶ M. Poźniak-Niedzielska, A. Niewęgłowski, *Przedmiot prawa autorskiego* [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 13, 2017, s. 9.

¹⁷ J. Markowski, *Autorskie prawa osobiste twórców gier komputerowych*, Warszawa 2020, s. 15.

¹⁸ Zob. szerzej: D. Flisak, *Maxa Kummera teoria statystycznej jednorazowości – pozorne rozwiązanie problematycznej oceny indywidualności dzieła* [w:] *Spory o własność intelektualną. Księga jubileuszowa dedykowana profesorom Januszowi Barcie i Ryszardowi Markiewiczowi*, red. A. Matlak, S. Stanisławska-Kloc, Warszawa 2013, s. 283–292; D. Flisak, *Przedmiot prawa autorskiego* [w:] *Prawo autorskie i prawa pokrewne...*, red. D. Flisak, s. 26–27.

¹⁹ J. Barta, R. Markiewicz, *Przedmiot prawa autorskiego* [w:] *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, red. J. Barta, R. Markiewicz, Warszawa 2003, s. 24.

powstało już wcześniej oraz czy jest statystycznie prawdopodobne sporządzenie w przyszłości takiego samego dzieła przez inną osobę. Odpowiedź przecząca uzasadnia tezę o istnieniu cechy indywidualności dzieła (wyrok SN z 27.02.2009 r., V CSK 337/08, LEX nr 488738). Przejawem działalności twórczej jest będący wynikiem samodzielnego wysiłku autora rezultat, różniący się od innych rezultatów, a indywidualny charakter dzieła wyraża się w tym, że odbiega ono od innych przejawów podobnego działania w sposób świadczący o jego swoistości i niepowtarzalności (wyrok SN z 19.02.2014 r., V CSK 180/13, LEX nr 1455199).

- ⇒ **metoda odwoływania się do obiektywnie doświadczalnych cech utworu w celu stwierdzenia odróżnienia od innych dzieł tego samego gatunku** – punkt ciężkości prawnautorskiej analizy przesłanki indywidualności powinien być położony na cechy możliwe do obiektywnego doświadczenia. Przy ocenie tej przesłanki należy skupić się na zewnętrznych cechach wytworu, aby stwierdzić, czy jest on wynikiem pracy szablonowej, czy też stanowi mniej lub bardziej niepowtarzalny wynik twórczej działalności²⁰. W świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego nie może być uznany za utwór i objęty ochroną prawa autorskiego taki przejaw ludzkiej aktywności umysłowej, któremu brak cech dostatecznie indywidualizujących, tj. odróżniających go od innych wytworów podobnego rodzaju i przeznaczenia. Sąd Najwyższy odmówił uznania haftowanych wizerunków orła oraz emblematów stopni służbowych Policji za utwory z uwagi na brak cechy indywidualności, ponieważ zostały wykonane na podstawie wzorów zawartych w rozporządzeniu oraz były wykonywane również przez inne podmioty (wyrok SN z 13.01.2006 r., III CSK 40/05, Biul. SN 2006/3). Pozbawione indywidualnego charakteru są dzieła realizujące określony schemat (wyrok SN z 15.11.2002 r., II CKN 1289/00, OSNC 2004/3, poz. 44);
- ⇒ **kryterium istnienia swobodnej przestrzeni twórczej w trakcie tworzenia dzieła** – kryterium to rozróżnia działalność twórczą od działalności technicznej, która ma na celu osiągnięcie określonego rezultatu. Oceniany wytwór musi powstać w wyniku procesu intelektualnego, który nie miał charakteru jedynie odwórczego bądź technicznego ani nie był rezultatem z góry obranych założeń funkcjonalnych danego przedmiotu, w trakcie którego autor miał swobodę w wyborze określonych koncepcji, a wynik jego pracy różni się od innych wytworów funkcjonujących w domenie publicznej (wyrok SN z 6.03.2014 r., V CSK 202/13, LEX nr 1486990). Kryterium to, zakładające ocenę indywidualności dzieła, powinno się przeprowadzać, badając dwa warunki. Przede wszystkim: czy istniała przestrzeń twórcza, w ramach której mógł stworzyć autor, oraz czy przy kształtowaniu formy lub treści utworu autor wykorzystał obszar swobody w wyborze i uporządkowaniu składników²¹.

²⁰ D. Flisak, *Utwór multimedialny...*, s. 48.

²¹ Z. Pinalski, *Glosa do wyroku SN z 27.02.2009 r., V CSK 337/08, ZNUJ 2010/3*, s. 35 i n.

3.3. Utwór jako rezultat pracy człowieka

Z definicji utworu wynika, że **powinien on być rezultatem pracy człowieka – twórcy**. Twórczość dotyczy tylko człowieka. Twórcą jest osoba kreująca dobro intelektualne uzewnętrznione i skonkretyzowane w określonej formie. Oznacza to, że wkład finansowy (np. sponsorowanie prac), techniczny (np. korekta interpunkcji), czy organizacyjny (np. wynajem studia nagrań), nie pozwala na zakwalifikowanie danej osoby jako twórcy²². Nie jest uznawany za twórcę ten, od kogo pochodzi wyłącznie zachęta do stworzenia utworu. Działalność twórczą przeciwstawia się działalności technicznej, odmawiając statusu twórcy osobom, których zaangażowanie polega tylko na udzieleniu pomocy technicznej, chociażby nawet umiejętność wykonywania czynności pomocniczych wymagała wysokiego stopnia wiedzy fachowej, zręczności i inicjatywy osobistej (wyrok SA w Katowicach z 10.07.2014 r., I ACa 416/14, LEX nr 1506143).

Nie stanowią przedmiotu prawa autorskiego twory przyrody, jak np. „wzory malowane na szybie przez mróz”²³, działania maszyn czy zwierząt. Konsekwencją przyjętej koncepcji jest założenie, że podmiotami tego prawa nie mogą być także osoby prawne czy jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej²⁴. Oznacza to, że z punktu widzenia ochrony prawnoautorskiej działalność twórcza może być dokonywana wyłącznie przez człowieka. Ze względu na osobę twórcy nie mają znaczenia takie okoliczności jak: wiek, poczytalność, kwalifikacje, wykształcenie, pozycja w środowisku.

Pewne wątpliwości powstają na tle wykorzystywania komputerów w procesie działalności twórczej. Nie wiadomo, czy efekt takiego działania należy przypisywać ludzkiemu intelektowi, czy też technicznym możliwościom komputera. W doktrynie wskazuje się, że posłużenie się oprogramowaniem do stworzenia ścieżki dźwiękowej nie może stać na przeszkodzie zakwalifikowaniu jako utwór powstałej w ten sposób muzyki. W takiej sytuacji rola oprogramowania wyczerpuje się w funkcji technicznego środka prowadzącego do uzewnętrznienia określonej idei przez człowieka²⁵. Należy liczyć się z tym, że coraz powszechniejsze wykorzystywanie programów komputerowych będzie sprzyjać większej liczbie przypadków łączenia wysiłku ludzkiego ze sprawnością komputerów, co może prowadzić do trudności w identyfikacji rzeczywistego twórcy.

²² A. Michalak, *Twórca* [w:] *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, red. A. Michalak, Warszawa 2019, s. 75.

²³ J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie*, 2016, s. 39.

²⁴ E. Ferenc-Szydelko, *Przedmiot prawa autorskiego* [w:] *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, red. E. Ferenc-Szydelko, Warszawa 2016, s. 18.

²⁵ D. Flisak, *Przedmiot prawa autorskiego* [w:] *Prawo autorskie i prawa pokrewne...*, red. D. Flisak, s. 24.

3.4. Ustalenie utworu

Utwór jest przedmiotem prawa autorskiego od chwili ustalenia, chociażby miał postać nieukończoną (art. 1 ust. 3 pr. aut.).

Ustalenie utworu oznacza uzewnętrznienie, zakomunikowanie utworu innym osobom niż twórca²⁶. Ustalenie utworu umożliwia zatem zapoznanie się osób trzecich z tworem. Utwór, jako wytwór intelektu powstały w umyśle twórcy, może podlegać ochronie prawnej z chwilą jego uzewnętrznienia, czyli możliwością percepcji utworu przez osoby inne niż twórca²⁷. Z chwilą ustalenia utworu rozpoczyna się jego ochrona. Sąd Najwyższy podkreślił, że chwilą powstania ochrony utworu jest moment, w którym akt twórczości przejawia się na zewnątrz, poza sferę przeżyć intelektualnych twórcy, przy czym uzewnętrznienie może nastąpić w jakikolwiek sposób i oznacza ustalenie utworu (wyrok SN z 19.02.2014 r., V CSK 180/13, LEX nr 1455199). Dla ustalenia utworu nie ma istotnego znaczenia jego stabilność lub efemeryczność, ale wkład twórcy uzasadniający jego ochronę oraz forma uzewnętrznienia umożliwiająca percepcję²⁸.

- **Wymóg ustalenia utworu uznaje się za spełniony, jeżeli z utworem zapoznała się co najmniej jedna osoba poza twórcą²⁹.** Nie ma znaczenia dla powstania ochrony, czy utwór – z punktu widzenia pierwotnego zamysłu twórcy – został zakończony. Oznacza to, że ochronie podlega każda faza jego tworzenia. Sąd Najwyższy uznał, że przez „ustalenie” należy rozumieć osiągnięcie przez utwór jakiegokolwiek postaci, chociażby nietrwałej, jednakże na tyle stabilnej, żeby treść i cechy utworu wywierały efekt artystyczny (wyrok SN z 25.04.1973 r., I CR 91/73, OSNCP 1974/3, poz. 50). Ustalenie utworu może nastąpić nie tylko przez jego uzewnętrznienie w sposób umożliwiający jego indywidualizację, tj. odróżnienie od innych wytworów twórczości człowieka³⁰.
- **Ustalenie utworu może nastąpić w dowolnej formie.** Jako przykłady jednorazowego ustalenia utworu wskazuje się wykonanie improwizacji muzycznej³¹, inscenizację teatralną³², wygłoszenie referatu. Utwór w postaci nieutralnej, jak np. zaśpiewanie piosenki, recytacja wiersza, może ucieleśniać się tylko przez odpowiednie zachowanie człowieka (wyrok SN z 27.08.2013 r., II UK 26/13, LEX nr 1379926).

²⁶ A. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie*, 2016, s. 39.

²⁷ E. Ferenc-Szydełko, *Przedmiot prawa autorskiego [w:] Ustawa o prawie autorskim...*, red. E. Ferenc-Szydełko, 2016, s. 25.

²⁸ M. Szaciński, *Ustalenie utworu jako przesłanka ochrony praw autorskich*, „Palestra” 2013/9–10, s. 162.

²⁹ J. Błęszyński, *Prawo autorskie*, 1988, s. 35.

³⁰ D. Flisak, *Przedmiot prawa autorskiego [w:] Prawo autorskie i prawa pokrewne...*, red. D. Flisak, s. 52.

³¹ A. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie*, 2016, s. 39.

³² Wyrok SN z 27.08.2013 r., II UK 26/13, LEX nr 1379926.

- **Publiczne udostępnienie utworu.** W prawie polskim przyjmuje się, że dla ochrony utworu nie ma znaczenia, czy publiczne udostępnienie utworu nastąpiło w kręgu osób najbliższych twórcy, czy skierowane zostało do nieokreślonej liczby odbiorców. Inaczej pojęcie udostępnienia utworu rozumiane jest na gruncie orzecznictwa TS. W wyroku z 2.06.2005 r. C-89/04, *Mediakabel BV v. Commissariaat voor de Media*, EU:C:2005:348, Trybunał Sprawiedliwości uznał, że publiczne udostępnienie uzależnione jest od spełnienia dwóch przesłanek: a) musi dojść do udostępnienia utworu, czyli możliwości zapoznania się z jego treścią, b) udostępnienie ma charakter publiczny, czyli jest skierowane do nieokreślonej liczby odbiorców. Trybunał Sprawiedliwości podkreśla przy tym znaczenie kryterium znacznej liczby osób. Publiczne komunikowanie oznacza pewien próg, co wyklucza z tego pojęcia małą lub nieznaczną liczbę osób. Pojęcie publiczności Trybunał Sprawiedliwości przeciwstawia pojęciu prywatności, uznając, że odtworzenie płyty w czasie niewielkiego przyjęcia urodzinowego nie stanowi publicznego udostępnienia utworu³³. W wyroku z 29.07.2019 r., C-516/17, *Spiegel Online GmbH v. Volker Beck*, EU:C:2019:625, TS uznał, że utwór został już zgodnie z prawem podany do publicznej wiadomości, jeżeli w tej konkretnej postaci został już wcześniej opublikowany za zezwoleniem podmiotu praw autorskich lub też na podstawie niedobrowolnej licencji lub zezwolenia ustawowego.

Mając na uwadze fakt, że utwór jest wytworem intelektualnym powstałym w umyśle twórcy, ochrona prawna tego wytworu jest możliwa wtedy, gdy twórca go uzewewnętrzni, czyli przejawia, nadając mu jakąś postać, możliwą do percepcji przez kogośkolwiek poza twórcą, tj. **dokonane ustalenie utworu**³⁴. Przesłanka ustalenia utworu jest elementem *sine qua non*, aby można było mówić o nowym dziele. Chwilą stworzenia utworu jest moment, w którym akt twórczości przejawia się na zewnątrz, poza sferę przeżyć intelektualnych twórcy, przy czym uzewewnętrznienie może nastąpić w jakikolwiek sposób i oznacza ustalenie utworu, chociażby miał postać nieukończoną. Utwór stanowi oryginalną twórczą całość od osiągnięcia końcowego rezultatu (ustalenia), co nie wyklucza dokonywania zmian i usuwania wad (wyrok SN z 19.02.2014 r., V CSK 180/13, LEX 1455199).

3.5. Ustalenie a utrwalenie utworu

Od **ustalenia utworu** należy odróżnić **utrwalenie utworu**, które oznacza zarejestrowanie utworu na materialnym nośniku (tzw. *corpus mechanicum*)³⁵. Jest to kwali-

³³ D.K. Gęsicka, *Publiczne udostępnienie utworu...*, s. 35.

³⁴ E. Ferenc-Szydełko, *Utwór [w:] Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych...*, red. E. Ferenc-Szydełko, s. 15–16.

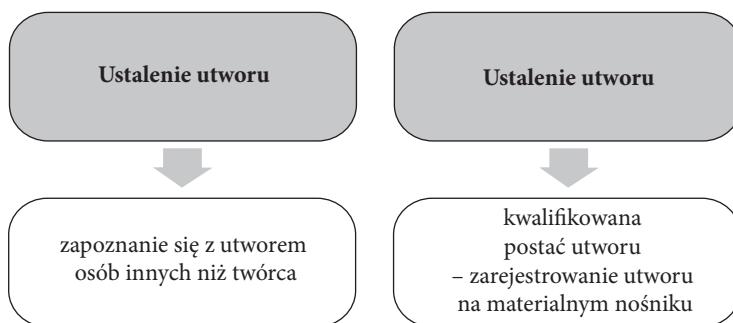
³⁵ D. Flisak, *Przedmiot prawa autorskiego [w:] Prawo autorskie i prawa pokrewne...*, red. D. Flisak, s. 53.

fikowana postać ustalenia utworu. Jako przykłady utrwalenia utworu wskazuje się: zapisanie utworu na papierze, utrwalenie utworu na płycie CD, zarejestrowanie filmu na taśmie, sporządzenie zdjęcia, namalowanie obrazu. Ustawodawca posługuje się zwrotem „przedmiot, na którym utwór utrwalono” (zob. np. art. 12, 15 pr. aut.)³⁶.

Rozróżnienie tych dwóch pojęć ma kluczowe znaczenie dla ochrony prawnej utworu. Jak bowiem wynika z definicji z art. 1 ust. 1 pr. aut., utrwalenie utworu – samo w sobie – nie ma bezwzględnego wpływu na powstanie ochrony prawnoautorskiej (chyba że utrwalenie jest jednocześnie ustaleniem dzieła), ponieważ utwór jako dobro niematerialne istnieje niezależnie od tego, czy został utrwalony w jakimś przedmiocie (nośniku) materialnym.

Ustalenie	to świadoma działalność twórcy dzieła, wyrażona w określonej postaci i umożliwiająca w danych warunkach percypowanie dzieła przez co najmniej jedną osobę poza twórcą.
Utrwalenie	polega na działaniu dowolnej osoby (a więc także twórcy) umożliwiającym tzw. reprodukcję dzieła, czyli percepcję w późniejszych i różnych okresach ³⁷ .

Utrwalenie utworu nadaje mu cechy stałości, jak również umożliwia jego zwielokrotnienie. Do powstania ochrony autorskoprawnej nie jest jednak konieczne utrwalenie utworu, czyli dokonanie jego zapisu na nośniku (wyrok SN z 4.03.1971 r., I CR 62/71, LEX nr 6889). Należy podkreślić, że niektóre utwory muszą być utrwalone na nośniku materialnym, by zaistniała zdolność ich percepcji przez osoby trzecie. Jako przykłady można wskazać utwory plastyczne czy fotograficzne.

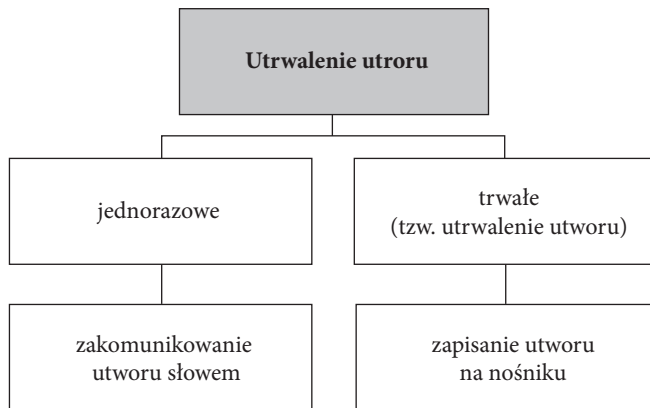

W doktrynie zauważa się jeszcze inną relację pomiędzy ustaleniem a utrwaleniem utworu. Ustalenie może mieć charakter jednorazowy lub trwały. Ustalenie o charakterze jednorazowym to proste zakomunikowanie utworu, np. słowem, dźwiękiem,

³⁶ M. Poźniak-Niedzielska, J. Szczotka, *Prawo autorskie – zarys problematyki*, Warszawa 2021, s. 25.

³⁷ J. Błęszyński, *Prawo autorskie*, 1988, s. 36.

natomiast ustalenie o charakterze trwałym dokonuje się na nośniku umożliwiającym odtworzenie utworu w dowolnym momencie. Utrwalenie stanowi zatem drugi rodzaj ustalenia³⁸. Utrwalenie utworu to rodzaj trwałego ustalenia utworu przez wyrażenie jego treści na nośniku materialnym, umożliwiające wielokrotne odtwarzanie i percepcję tych samych treści; utrwalenie może być dokonane dowolną techniką (np. drukarską, zapisu magnetycznego, techniką cyfrową) przez twórcę bądź inną osobę³⁹.

3.6. Inne przesłanki uznania wytworu intelektualnego za utwór

3.6.1. Subiektywna nowość

W doktrynie⁴⁰ i orzecznictwie sądowym⁴¹ wskazuje się na nowe przesłanki, które mogą mieć wpływ na uznanie wytworu za utwór. Jedną z nich jest **koncepcja „subiektywnej nowości wytworu intelektu”**, która zakłada, że **utwór powinien kreować rzeczywistość, tzn. wpisywać się w proces nadawania jej swoistego kształtu, szczególnych cech. Przesłanka ta powinna się przede wszystkim wyrażać nie w elementach indywidualizujących twórcę, odbijających jego osobiste piętno, lecz raczej w niepowtarzalności obiektywnej samego utworu.**

³⁸ M. Poźniak-Niedzielska, A. Niewęglowski, *Przedmiot prawa autorskiego [w:] System Prawa Prywatnego*, t. 13, 2017, s. 23–24.

³⁹ H. Przybysz [w:] *Leksykon własności...*, red. A. Szewc, s. 276.

⁴⁰ M. Poźniak-Niedzielska, J. Szczotka, *Prawo autorskie*, 2021, s. 215–216; J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie*, 2021, s. 28.

⁴¹ Zob. wyrok SN z 30.06.2005 r., IV CK 763/04, OSNC 2006/5, poz. 92; wyrok SN z 6.03.2014 r., V CSK 202/13, LEX nr 1486990; wyrok SN z 22.06.2010 r., IV CSK 359/09, OSP 2011/5, poz. 59.

W ostatnich latach przedstawiciele doktryny⁴² zwrócili uwagę, że w twórczych działaniach może się zdarzyć, iż rezultat pracy twórczej różnych autorów będzie bardzo zbliżony. Nawet wtedy, gdy możliwe jest, że różne osoby zdołają osiągnąć taki sam rezultat, cecha indywidualnego charakteru dzieła nie powinna być zanegowana, jeżeli poszczególne elementy twórczego wyboru i przedstawienia nie są tożsame, zwłaszcza gdy przy kształtowaniu treści i formy dzieła twórca korzystał z obszaru swobody, a niezależnie od pewnych wymogów z góry postawionych, rezultat pracy nie był przez te wymagania całkowicie zdeterminowany i występują w nim elementy, których kształt zależał od osobistego ujęcia (wyrok SN z 30.06.2005 r., IV CK 763/04, OSNC 2006/5, poz. 92).

Wskazuje się, że cechą procesu twórczego jest to, aby był on subiektywnie nowy dla samego twórcy. Badanie tej przesłanki powinno polegać na stwierdzeniu u autora dzieła aktywności o charakterze tworzenia, dla którego niezbędne jest, aby w przekonaniu twórcy doprowadził on do powstania wytworu będącego projekcją jego wyobraźni⁴³. Zjawisko to określa się mianem **subiektywnej nowości**. Proces ten powinien być wynikiem samodzielnego wysiłku twórczego, brać początek w umyśle twórcy, a rezultat działalności twórczej autora powinien być dla niego poprzednio nieznanym (wyrok SN z 6.03.2014 r., V CSK 202/13, LEX nr 1486990). Przesłankę twórczości uznaje się zatem za spełnioną, kiedy stworzone dzieło jest nowe z punktu widzenia twórcy (wyrok SN z 22.06.2010 r., IV CSK 359/09, OSP 2011/5, poz. 59).

3.6.2. Doniosłość kulturowa

Inną pozaustawową przesłanką, która może mieć wpływ na uznanie wytworu intelektualnego za utwór, jest doniosłość kulturowa. **Doniosłość kulturowa rozumiana jest jako oddziaływanie dzieła na stan szeroko rozumianej kultury społeczeństwa. Cecha ta oznacza, że ochrona prawnoautorska powinna dotyczyć jedynie dzieł o określonej istotności dla rozwoju społeczeństwa**⁴⁴. Kryterium to można sprowadzić do stwierdzenia, iż działalność twórczą powinny cechować innowacyjność, artyzm. Konsekwencją stosowania tego kryterium do oceny twórczości mogłoby być zawężenie ochrony i eliminacja dzieł mających charakter utylitarny. Krytycy tej koncepcji wykazują wysoki stopień ocenności spełnienia przez dzieło kryteriów ochronnych, jak również różnicowanie dzieł według ich wartości i przeznaczenia, co pozostaje w sprzeczności z wyrażonym przez ustawodawcę zakazem.

⁴² M. Poźniak-Niedzielska, J. Szczotka, *Prawo autorskie*, s. 216.

⁴³ D. Flisak, *Przedmiot prawa autorskiego [w:] Prawo autorskie i prawa pokrewne...*, red. D. Flisak, s. 23.

⁴⁴ W. Machała, *Utwór – przedmiot prawa autorskiego*, Warszawa 2013, s. 151.

4. Wytwory sztucznej inteligencji a utwór w rozumieniu prawa autorskiego

Powszechnie przyjmuje się, że określony wytwór, aby mógł być uznany za przedmiot ochrony prawnoautorskiej, musi stanowić przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze. Mając na uwadze, że do takiej działalności zdolny jest wyłącznie człowiek, co do zasady odmawia się objęcia ochroną prawa autorskiego wytworów sztucznej inteligencji (SI). Należy podkreślić, że zgodnie z ustawą o prawie autorskim i prawach pokrewnych **twórcą może być tylko człowiek** (osoba fizyczna), a nie np. komputer wyposażony w sztuczną inteligencję. Dla uzyskania statusu twórcy nie ma znaczenia rasa, płeć, wiek, stan psychofizyczny, wykształcenie czy też zdolność do czynności prawnej. Obojętne są także środki techniczne użyte przez człowieka w procesie tworzenia utworu – mogą to być zarówno elementy natury, jak i odpowiedni program komputerowy⁴⁵.

Prawną ocenę „twórczości” SI należy rozpocząć od analizy definicji samego utworu. Zgodnie z art. 1 pr. aut., przedmiotem prawa autorskiego jest każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiegokolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia. W doktrynie powszechnie jest stanowisko, zgodnie z którym ochronie prawoautorskiej podlegają wyłącznie rezultaty działalności ludzkiej⁴⁶.

Coraz częściej stawiane jest pytanie o status prawny utworów tworzonych przez SI, a dokładnie pytanie, czy „twórczość” taka w ogóle podlega ochronie na gruncie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych?

Należy podkreślić, że brak jest jednolitego poglądu na to, czym w ogóle jest SI. Na gruncie polskiej literatury przedmiotu przyjmuje się, że **SI to systemy informatyczne zdolne do zastępowania inteligentnego działania człowieka**⁴⁷. Są to „systemy informatyczne obejmujące oprogramowanie komputerowe, które dzięki analizie otoczenia i podejmowaniu działań w celu osiągnięcia konkretnych celów wykazują inteligentne zachowania”⁴⁸.

⁴⁵ M. Poźniak-Niedzielska, J. Szczotka, *Prawo autorskie*, 2021, s. 45.

⁴⁶ J. Barta, R. Markiewicz [w:] *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, red. J. Barta, R. Markiewicz, Warszawa 2011, s. 21; D. Flisak [w:] *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, red. D. Flisak, Warszawa 2015, s. 24.

⁴⁷ R. Markiewicz, *Sztuczna inteligencja i własność intelektualna [w:] 100 lat ochrony własności przemysłowej w Polsce. Księga Jubileuszowa Urzędu Patentowego Rzeczypospolitej Polskiej*, red. A. Adamczak, Warszawa 2018, s. 1436.

⁴⁸ A. Auleytner, M.J. Stępień, *Prawnoautorska ochrona rezultatów działalności intelektualnej człowieka obejmujących wytwory sztucznej inteligencji*, MoP 2020/20, s. 124.

W doktrynie przedmiotu podnosi się jednak, że problematyka ochrony wytworów SI na gruncie prawa autorskiego stanowi zagadnienie złożone i wymaga analizy tych przypadków, w których dany rezultat jest efektem twórczej i indywidualnej działalności człowieka oraz aktywności SI⁴⁹. Stawiane są pytania:

- o ocenę rezultatów działalności SI z perspektywy możliwości spełnienia przez nie przesłanek ochrony prawnoautorskiej;
- czy twórczość SI podlega ochronie na gruncie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych?

Podstawowe jest ustalenie, czy utwór był stworzony przez SI w całości, tj. bez udziału człowieka, czy przy znacznym współudziale człowieka. Rozróżnienie na utwory stworzone wyłącznie, czyli samodzielnie przez SI, oraz utwory powstałe przy jej współudziale mają znaczenie przy dokonywaniu oceny prawnej konkretnego utworu z punktu widzenia jego ochrony. Kryterium podziału stanowi tutaj **wkład człowieka w powstanie dzieła**. Dla utworów powstałych przy współudziale SI, przy zastosowaniu koncepcji tzw. utworów wspomaganych komputerowo, należałoby przyjąć, że w tym wypadku za twórcę należy uznać osobę, która taki program (sztuczną inteligencję) wykorzystwała w procesie własnej kreacji twórczej, oczywiście przy założeniu, że spełnione pozostają przesłanki z art. 1 pr. aut. Sztuczna inteligencja będzie więc potraktowana wyłącznie jako narzędzie służące do osiągnięcia konkretnego rezultatu twórczego. Wydaje się, że twórcą utworu stworzonego przy użyciu SI byłby – w zależności od roli, jaką pełni – albo twórca programu, albo jego użytkownik⁵⁰.

W obliczu zaawansowanych i szybko postępujących prac nad tzw. sztuczną inteligencją, kwestia określenia twórcy utworu może ulec poważnym komplikacjom. W doktrynie nie wyklucza się w związku z tym konieczności przyszłej modyfikacji normatywnego paradygmatu w tym zakresie⁵¹.

5. Okoliczności niemające znaczenia dla kwalifikacji danego wytworu jako utworu

Przedmiotem prawa autorskiego jest każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiegokolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia (utwór) (art. 1 ust. 1 pr. aut.).

⁴⁹ Zob. szerzej: A. Auleytner, M.J. Stępień, *Prawnoautorska ochrona rezultatów działalności intelektualnej człowieka obejmujących wytwory sztucznej inteligencji*, MoP 2020/20, s. 124; P.P. Juściński, *Prawo autorskie w obliczu rozwoju sztucznej inteligencji*, ZNUJ 2019/1; R. Markiewicz, *Sztuczna inteligencja...*; I. Oleksiuk, *Założenia aksjologiczne autorskoprawnej ochrony twórczości w świetle rozwoju sztucznej inteligencji*, „Acta Iuris Stetinensis” 2018/2.

⁵⁰ J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie*, 2021, s. 25.

⁵¹ M. Poźniak-Niedzielska, J. Szczotka, *Prawo autorskie*, 2021, s. 45.

Ustawodawca wyodrębnił **czynniki irrelevantne dla kwalifikacji danego wytworu intelektualnego jako utworu**, takie jak:

- wartość utworu,
- przeznaczenie (cel) utworu,
- sposób wyrażenia utworu.

- **Wartość utworu** – ustawodawca nie uzależnia ochrony utworu od jego wartości, stanowiąc, że przedmiotem prawa autorskiego jest każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiejkolwiek postaci – niezależnie od wartości. W literaturze przedmiotu wskazuje się, że chodzi tu przede wszystkim o poziom artystyczny, estetykę, ocenę moralną dzieła, ale także wartość rynkową utworu⁵². Sąd Najwyższy w wyroku z 5.03.1971 r. stwierdził, że o powstaniu prawa autorskiego nie decyduje stopień wartości opracowanego dzieła, gdyż nawet znaczeniowo niewielkie opracowania mogą stanowić przedmiot ochrony autorskiej, byleby cechował je element twórczości (wyrok SN z 5.03.1971 r., I CR 593/70, OSNCP 1971/12, poz. 212). Należy zauważyć, że utwory naruszające przepisy prawa, np. karnego (godzące w uczucia religijne), cywilnego (dobra osobiste) pozostają przedmiotami prawa autorskiego także wówczas, gdy prawomocnym wyrokiem sądowym zakazano rozpowszechniania takiej pracy. J. Błęszyński dodatkowo zauważa, że prawo autorskie w żaden sposób nie hierarchizuje dzieł, chroniąc wszystkie jednakowo. Autor akcentuje zakaz jakiegokolwiek wartościowania utworów, także pod kątem merytorycznym⁵³.
- **Przeznaczenie utworu** – prawo autorskie chroni utwór niezależnie od jego przeznaczenia⁵⁴. Ustawodawca nie wymaga, by utwór komukolwiek czy czemukolwiek służył, by był środkiem realizacji jakichś celów, idei, przesłania czy nawet doznań estetycznych (wyrok SN z 22.06.2010 r., IV CSK 359/09, OSNC 2011/2, poz. 16).
- **Sposób wyrażenia utworu** – przez pojęcie sposobu wyrażenia utworu rozumie się każdy sposób jego dotarcia do innej osoby niż autor. Wyrażenie utworu w doktrynie definiowane jest jako środki wyrazu, przy pomocy których dane dzieło zostało przez autora zakomunikowane na zewnątrz⁵⁵. Z zagadnieniem sposobu wyrażenia łączy się kwestia formy wyrażenia utworu. Nie ma ona również znaczenia dla kwalifikacji danego wytworu intelektualnego jako utworu.

⁵² E. Ferenc-Szydełko, *Utwór [w:] Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych...*, red. E. Ferenc-Szydełko, s. 16.

⁵³ J. Błęszyński, *Co jest przedmiotem ochrony prawa autorskiego*, Rzeczp. z 8.02.2010 r.

⁵⁴ E. Ferenc-Szydełko, *Utwór [w:] Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych...*, red. E. Ferenc-Szydełko, s. 17.

⁵⁵ R. Golał, *Prawo autorskie i prawa pokrewne*, Warszawa 2018, s. 15.

Analiza orzecznictwa sądowego pozwala na wskazanie **okoliczności niemających znaczenia dla powstania utworu. Należą do nich:**

- **nakład pracy** – pojęcie utworu jest bardzo szerokie i obejmuje zarówno utwory, co do których pozostawiono twórcom swobodę twórczą, utwory będące przejawem działalności twórczej o wybitnie indywidualnym charakterze, jak i utwory niewymagające znacznego nakładu pracy twórczej (wyrok SA w Poznaniu z 16.11.2006 r., I ACa 515/06, niepubl.)⁵⁶. Nie ma znaczenia nakład pracy poniesiony na utworzenie utworu. Wielkość nakładu pracy ani jej charakter nie są doniosłe dla ustalenia, że produkt tej pracy wykazuje cechę indywidualności (wyrok SA w Krakowie z 29.10.1997 r., I ACa 477/97, LEX nr 533708). Tworzenie jest uniezależnione od czasu poświęconego na akt kreacji. Poświęcenie na nią określonego czasu nie świadczy o uzyskaniu zamierzonych efektów w postaci stworzenia utworu (wyrok NSA z 12.03.2010 r., II FSK 1791/08, LEX nr 595971);
- **funkcjonalność** – dla objęcia ochroną prawnautorską utworu nie ma znaczenia zakładana funkcjonalność (wyrok SN z 26.05.1988 r., IV CR 122/88, LEX nr 63616);
- **postać, jakość i rozmiary utworu** – dla objęcia ochroną dzieła bez znaczenia pozostają jakość i rozmiary utworu (wyrok SN z 23.06.1936 r., I K 336/36, LEX nr 575018⁵⁷);
- **umiejętności zawodowe autora** – posiadane doświadczenie, popularność czy dorobek twórczy nie przesądzają, czy dane dzieło jest utworem w rozumieniu prawa autorskiego (wyrok SA w Warszawie z 14.03.2006 r., VI ACa 1012/05, Apel.-W-wa 2007/1, s. 50);
- **nakład finansowy** – stopień wartości opracowanego dzieła; nawet niewielkie znaczeniowo opracowania, byleby cechował je element twórczości autora, mogą stanowić przedmiot ochrony autorskiej (wyrok SN z 5.03.1971 r., I CR 593/70, OSNCP 1971/12, poz. 212); wielkość nakładu i wola stron nie przesądzają, czy dane dzieło jest utworem w rozumieniu prawa autorskiego; o tym, czy dane dzieło jest utworem, decydują ustalenia faktyczne; stworzonych programów autorskich nie można uznać za utwór, jeżeli działalność twórcy nie posiada cech oryginalności i indywidualności (wyrok NSA z 13.10.2005 r., FSK 2253/04, LEX nr 173097);
- **wartość dzieła** – wartość, jaką dzieło obiektywnie reprezentuje, nie ma znaczenia dla ochrony prawnautorskiej⁵⁸;
- **stopień wysiłku pracy umysłowej** – stopień wysiłku intelektualnego włożony w kreację dzieła oraz znaczna jego doniosłość mają charakter irrelevantny z punktu widzenia ochrony (wyrok SN z 21.03.1938 r., C II 2531/37, OSP 1938, poz. 545).

⁵⁶ Cyt. za. D. Flisak, *Przedmiot prawa autorskiego [w:] Prawo autorskie i prawa pokrewne...*, red. D. Flisak, s. 44.

⁵⁷ Cyt. za. J. Barta, R. Markiewicz, *Przedmiot prawa autorskiego [w:] Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, red. J. Barta, R. Markiewicz, Warszawa 2011, s. 20.

⁵⁸ J. Barta, R. Markiewicz, *Przedmiot prawa autorskiego [w:] Prawo autorskie i prawa pokrewne...*, red. J. Barta, R. Markiewicz, s. 20.

6. Brak ochrony idei, procedur i metod

Ochroną może być objęty wyłącznie sposób wyrażenia; nie są objęte ochroną odkrycia, idee, procedury, metody i zasady działania oraz koncepcje matematyczne (art. 1 ust. 2¹ pr. aut.).

Ustawodawca poza zakresem ochrony prawa autorskiego pozostawił **odkrycia, idee, procedury, metody i zasady działania oraz koncepcje matematyczne**. *Ratio legis* pozostawienia poza zakresem ochrony prawa autorskiego wyżej wskazanych kategorii wynika z ogólnie pojętego interesu publicznego i konieczności utrzymania ich w obszarze domeny publicznej⁵⁹.

Przyjmuje się, że **odkrycia, zasady działania i koncepcje matematyczne** nie są tworzone, a odtwarzane poprzez rekonstrukcję naturalnych zasad istniejących w przyrodzie. Kategorie są zatem antynomią tworzenia i nie cechują się twórczą indywidualnością⁶⁰.

Podobnie **procedury i metody określonego postępowania** stanowią algorytm działania służący osiągnięciu określonego rezultatu. Sąd Apelacyjny w Łodzi w wyroku z 14.05.2010 r. wykluczył ochronę gier, rozumianych jako zbiór abstrakcyjnie ujętych reguł, według których ma ona się toczyć (I ACa 257/10, OSA 2012/10, poz. 46). Nie ma również charakteru twórczego działalność organizacyjno-techniczna polegająca na realizacji określonego programu wydawniczego według przyjętych zasad wydania serii dzieł (wyrok SN z 10.02.1970 r., II CR 666/69, OSPiKA 1972/2, poz. 30).

Idee, rozumiane jako abstrakcyjne pomysły, nie korzystają z ochrony prawa autorskiego z uwagi na brak spełnienia przesłanki indywidualności, gdyż stanowią rezultat obserwacji świata zewnętrznego lub pewnych konstatacji natury ogólnej⁶¹. Efekt twórczości, jak np. wyreżyserowana wypowiedź aktora zredukowana do krótkiej figury retorycznej, jest na tyle ogólny, że ma wartość idei, a jako taki – o walorze abstrakcyjnym i ogólnym – nie stanowi przedmiotu prawa autorskiego, gdyż traci cechę oryginalności (wyrok SA w Krakowie z 5.03.2004 r., I ACa 35/04, OSA 2004/10, poz. 33).

⁵⁹ D. Flisak, *Przedmiot prawa autorskiego* [w:] *Prawo autorskie i prawa pokrewne...*, red. D. Flisak, s. 40.

⁶⁰ D. Flisak, *Przedmiot prawa autorskiego* [w:] *Prawo autorskie i prawa pokrewne...*, red. D. Flisak, s. 41.

⁶¹ M. Poźniak-Niedzielska, A. Niewęglowski, *Wprowadzenie. Pojęcie utworu* [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 13, 2017, s. 19–20.

7. Katalog utworów

Przedmiotem prawa autorskiego są w szczególności utwory:

- 1) wyrażone słowem, symbolami matematycznymi, znakami graficznymi (literackie, publicystyczne, naukowe, kartograficzne oraz programy komputerowe);
- 2) plastyczne;
- 3) fotograficzne;
- 4) lutnicze;
- 5) wzornictwa przemysłowego;
- 6) architektoniczne, architektoniczno-urbanistyczne i urbanistyczne;
- 7) muzyczne i słowno-muzyczne;
- 8) sceniczne, sceniczno-muzyczne, choreograficzne i pantomimiczne;
- 9) audiowizualne (w tym filmowe) (art. 1 ust. 2 pr. aut.).

Katalog utworów zawarty w art. 1 ust. 2 pr. aut. ma charakter przykładowy i wskazuje na najistotniejsze rodzaje utworów, obrazując szeroki zakres aktywności twórczej.

- **Utwory wyrażone słowem, symbolami matematycznymi, znakami graficznymi**
 - są to utwory mające treść słowną jakiegokolwiek wypowiedzi ustnej lub pisemnej. Ustawodawca w art. 1 ust. 2 pkt 1 pr. aut. wskazał różne rodzaje utworów: literackie, publicystyczne, naukowe, kartograficzne oraz programy komputerowe.
 - **Utwory literackie** obejmują wiele rodzajów utworów wyrażonych słowem. Powszechnie przyjmuje się, że są to utwory piśmiennicze. Siatka haseł, sposób definiowania haseł oraz ich kompozycja stanowią przejaw twórczej działalności autorów słownika (wyrok SN z 15.11.2002 r., II CKN 1289/00, OSNC 2004/3, poz. 44). Synopsis, rozumiany jako ustalony pomysł wraz z opisem zasadniczych podmiotów (bohaterów), wątków, wydarzeń, miejsc – może być utworem, jeżeli ma postać twórczą autora i oryginalną. Zgodnie z definicją słownikową synopsis oznacza skrót, streszczenie dzieła literackiego, przekształcenie utworu w jego postać skróconą, z zachowaniem podstawowych elementów fabuły natomiast w języku filmowym oznacza pomysł, opis pomysłu na film, opis najważniejszych elementów twórczych. Wraz z opisem fabuły (*story line*) i charakterystyką postaci, stanowią „biblię” filmu (serialu) (wyrok SA w Warszawie z 24.10.2019 r., I ACa 651/18, LEX 2753736).
 - **Utwory publicystyczne** obejmują różnego rodzaju utwory: literackie, telewizyjne audycje publicystyczne. W literaturze przedmiotu wskazuje się, że bardzo trudno jest ustalić granicę między utworami literackimi a publicystycznymi na podstawie ich *meritum*. Kryterium rozróżnienia może stanowić miejsce publikacji. Zasadniczym miejscem publikacji utworów publicystycznych jest prasa⁶².

⁶² E. Ferenc-Szydełko, *Utwór [w:] Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych...*, red. E. Ferenc-Szydełko, s. 18.

- **Utwory naukowe** – posiadają taki sam status jak dzieła literackie. W literaturze przedmiotu wskazuje się, że działalność naukowa nie jest działalnością *stricte* twórczą, ponieważ zadaniem nauki nie jest kreowanie świata, lecz odkrywanie tego, co w świecie już jest, ale nie zostało z różnych przyczyn dostrzeżone. Nazywa się to faktem naukowym⁶³. Naukowa zawartość utworu może być wyrażona nie tylko słowami, symbolami matematycznymi, znakami graficznymi, ale też np. techniką fotograficzną (fotografia naukowa). Należy więc przyjąć, że uznanie utworu za naukowy nie wyklucza posiadania przez dzieło cech utworu, a nawet utworów innego rodzaju. Na przykład dzieło naukowe może być jednocześnie utworem fotograficznym i artystycznym – artystyczna fotografia naukowa⁶⁴.
- **Utwory kartograficzne** – w doktrynie i orzecznictwie najbardziej problematyczna jest ocena przyznania ochrony utworom kartograficznym. Ustawodawca zaliczył utwory kartograficzne do dzieł wyrażonych słowem i znakami. Przyznanie ochrony mapom wywołuje niekiedy zastrzeżenia biorące się stąd, że zasadniczym przeznaczeniem map jest dokładne odwzorowanie danych o charakterze geograficznym przy zastosowaniu znaków, które co do zasady powinny być zrozumiałe⁶⁵. W wyroku z 21.04.2010 r. SA w Katowicach wywiódł ochronę utworu kartograficznego ze sposobu przedstawienia obiektów kartograficznych, doboru obiektów, zastosowanych kolorów wypełnienia, liczby opisów obiektów (wyrok SA w Katowicach z 21.04.2010 r., I ACa 639/11, LEX nr 1213882). Ustawodawca w art. 1 ust. 2 pkt 1 pr. aut. określając utwory standardowo zaliczane do tzw. utworów piśmienniczych, wymienił utwór kartograficzny, co oznacza, że wszelkie mapy mogą na ogólnych zasadach być przedmiotem ochrony, o ile mają cechy utworu w znaczeniu użytym przez ten przepis, tj. indywidualność i oryginalność (wyrok SA w Łodzi z 4.03.2014 r., I ACa 1132/13, LEX 1451699).
- **Programy komputerowe** – są nowym przedmiotem ochrony prawa autorskiego. Ustawodawca umieścił je w kategorii utworów wyrażonych słowem, symbolami matematycznymi, znakami graficznymi. Ochrona obejmuje wszystkie formy wyrażenia programu, np. sporządzone w formie notatek czy dokumentacji projektowej⁶⁶. Nie są natomiast chronione idee i zasady leżące u jego podstaw, te bowiem zgodnie z art. 1

⁶³ J. Barta, R. Markiewicz [w:] *Prawo autorskie. Komentarz*, red. J. Barta, R. Markiewicz, Warszawa 2011, s. 80; E. Ferenc-Szydełko, *Ochrona dzieł naukowych w świetle przepisów prawa autorskiego*, ZNUSz 2004/14, s. 155.

⁶⁴ A. Szewc, *Dzieła naukowe i ich status w prawie autorskim*, PiP 1997/10, s. 23 i n.

⁶⁵ J. Barta, R. Markiewicz, R. Matlak, *Specyficzne problemy dotyczące niektórych kategorii utworów* [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 13, 2017, s. 43; D. Flisak *Przedmiot prawa autorskiego* [w:] *Prawo autorskie i prawa pokrewne...*, red. D. Flisak, s. 57–58.

⁶⁶ E. Ferenc-Szydełko, *Utwór* [w:] *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych...*, red. E. Ferenc-Szydełko, s. 18.

ust. 2¹ pr. aut. są wyłączone z zakresu prawa autorskiego i nie mogą być czyjąkolwiek własnością. Ustawodawca nie zawarł legalnej definicji programu komputerowego. Decyzja o braku ustawowej definicji zawiera w sobie zarówno aspekt pozytywny, jak i negatywny. Dzięki takiemu rozwiązaniu pojęcie to może zostać dostosowane do nieustającego rozwoju technologii, z drugiej strony, może to prowadzić do wątpliwości interpretacyjnych i wydawania sprzecznych wyroków⁶⁷.

- **Utwory plastyczne** – charakteryzują się tym, że warunkiem *sine qua non* ich powstania jest utrwalenie treści utworu: w formie płaskiej (w postaci obrazu), rzeźby czy grafiki. Sąd Najwyższy uznał, że opracowanie pod względem kolorystycznym albumu składającego się z wielu litografii, jako pewnej całości charakteryzującej się określoną kompozycją plastyczną, stanowi twórczość artystyczną (wyrok SN z 30.05.1972 r., II CR 135/72, LEX nr 63652). Utwór artystyczny staje się przedmiotem prawa autorskiego już wtedy, kiedy następuje jego ustalenie, tj. gdy przybierze jakąkolwiek postać, chociażby nietrwałą, jednakże na tyle stabilną, żeby cechy i treść utworu wywierały efekt artystyczny. Kompozycje z kwiatów odpowiadają temu wymaganiu i mogą stanowić przedmiot ochrony prawa autorskiego. Dlatego niedozwolone jest ich odtwarzanie bez zgody autora, m.in. sposobem fotograficznym, do innego użytku niż własny użytek osobisty, a w szczególności do użytku związanego z osiągnięciem korzyści materialnej (wyrok SN z 25.04.1973 r., I CR 91/73, OSNCP 1974/3, poz. 50).
- **Utwory fotograficzne** – pojęcie fotografii, zgodnie z opinią doktryny, obejmuje swym zakresem bardzo różne kategorie: od fotografii powszednich, tzn. robionych przy różnych okazjach, przez zdjęcia rzemieślniczo poprawne wykonywane przez profesjonalistów w ich *atelier*, zdjęcia reporterskie, zdjęcia dokumentacyjne do fotografii o wysokich walorach artystycznych, prezentowanych w galeriach i na wystawach⁶⁸. Ochrona utworów fotograficznych powstaje tylko wówczas, gdy spełnione są ogólnie wymagane kryteria, a więc gdy fotografia jest rezultatem pracy twórczej, gdy cechuje ją inwencja i samodzielność artystyczna⁶⁹. Za twórczość w rozumieniu art. 1 ust. 1 pr. aut. można uznać w dziedzinie fotografii świadomy wybór momentu fotografowania, punkt widzenia, kompozycję obrazu, oświetlenie, ustalenie głębi, ostrość, perspektywę, zastosowanie efektów specjalnych. Elementy te bowiem nadają fotografii indywidualne piętno, konieczne dla uznania istnienia utworu (wyrok SN z 5.07.2002 r., III CKN 1096/00,

⁶⁷ J. Markowski, *Autorskie prawa osobiste twórców gier komputerowych*, Warszawa 2020, s.

⁶⁸ J. Bleszyński, *Fotografia jako przedmiot prawa autorskiego*, ZNUJ PWiOWI 1980/23, s. 91–119; J. Barta, R. Markiewicz, R. Matlak, *Specyficzne problemy dotyczące niektórych kategorii utworów* [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 13, 2017, s. 49–50; E. Ferenc-Szydelko, *Przedmiot prawa autorskiego* [w:] *Ustawa o prawie autorskim...*, red. E. Ferenc-Szydelko, s. 52; D. Flisak, *Przedmiot prawa autorskiego* [w:] *Prawo autorskie i prawa pokrewne...*, red. D. Flisak, s. 60–61.

⁶⁹ R.M. Sarbiński, *Utwór fotograficzny i jego twórca w prawie autorskim*, Warszawa 2004, s. 40.

OSNC 2003/11, s. 81). Od decyzji fotografa zależy wybór kadru, oświetlenia czy ostrości. To fotograf dokonuje świadomego wyboru z całej gamy możliwości. Te elementy nadają indywidualne piętno pozwalające uznać fotografię za utwór⁷⁰. W odniesieniu do fotografii jako utworu tym elementem twórczym jest wybór, albowiem to w jego wyniku dochodzi do nadania mu niepowtarzalnego piętna osobowości autora. Wybór może dotyczyć uporządkowania i aranżacji przedmiotu fotografowania, kompozycji kadru, momentu fotografowania, przedstawienia perspektywy, ostrości obrazu, jego głębi, a także przyjętej skali natężenia światła (jasności). Fotografię, aby mogła być uznana za utwór podlegający ochronie, o którą w rozstrzyganej sprawie ubiegał się powód, musi cechować inwencja twórcza autora, wynikająca z jego samodzielności artystycznej. Wskazane elementy konstrukcyjne fotografii jako utworu wykluczają z tej kategorii takie zdjęcia, które mają charakter „rejestracyjny”, powstające po to, aby oddać cechy obiektu, który w ten sposób zostaje w sposób jak najbardziej wierny odzwierciedlony, bez nadawania mu cech osobistych pochodzących od autora zdjęcia (wyrok SA w Krakowie z 23.10.2018 r., I ACa 125/18, LEX 2731661).

- **Utworki lutnicze** – są to instrumenty lutnicze, takie jak: skrzypce, altówki, wiolonczele, gitary, mandoliny. Utworki te zostały wprowadzone do wyliczenia przykładowego katalogu utworów ze względu na teoretyczną możliwość zaprojektowania nowego kształtu tych instrumentów o cechach twórczych. W literaturze przedmiotu kwestionuje się zasadność wprowadzenia do katalogu utworów wyrobów lutniczych. Zauważa się, że lutnictwo jest rzemiosłem, którego znajomość jest podstawą działania przy budowaniu instrumentów lutniczych⁷¹. Instrumenty wymagają zachowania określonych reguł konstrukcji.
- **Utworki wzornictwa przemysłowego** – znane również pod nazwą „dzieła sztuki stosowane” lub „design”. Są to przedmioty projektowane przez twórców, nacechowane walorami artystycznymi, do codziennego użytku. Jako przykłady wymienić można: projekty odzieży, ceramikę użytkową, wzory materiałów, meble⁷². Cechą utworów wzornictwa przemysłowego jest połączenie ich walorów artystycznych ze zdatnością przemysłową. Wzory przemysłowe mogą być objęte kumulatywną ochroną na podstawie zarówno prawa autorskiego, jak i prawa własności przemysłowej⁷³. Sąd Apelacyjny w Poznaniu w wyroku z 18.05.2006 r. uznał, że meble stanowią utwór wzornictwa przemysłowego w świetle prawa autorskiego, o ile odznaczają się wyrazistym i indywidualnym

⁷⁰ W. Orzewski, *Fotograf, fotografia, prawo*, Białystok 2010, s. 51.

⁷¹ J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie i prawa pokrewne...*, s. 44; E. Ferenc-Szydelko, *Przedmiot prawa autorskiego* [w:] *Ustawa o prawie autorskim...*, red. E. Ferenc-Szydelko, s. 57.

⁷² D. Flisak *Przedmiot prawa autorskiego* [w:] *Prawo autorskie i prawa pokrewne...*, red. D. Flisak, s. 62.

⁷³ W. Machała, *Wzornictwo przemysłowe – między własnością przemysłową a prawem autorskim*, ZNUJ PPWI 2007/100, s. 249.

charakterem na tle innych mebli (wyrok SA z 18.05.2006 r., I ACa 1449/05, LEX nr 215613).

- **Utwory architektoniczne, architektoniczno-urbanistyczne i urbanistyczne** – wszystkie te utwory nawiązują do działalności związanej z kształtowaniem przestrzeni w różnej skali.
 - **Utwór architektoniczny** obejmuje poszczególne budynki lub części krajobrazu. Jest to utwór ustalony w postaci planów architektonicznych, rysunków lub makiet, który łączy w sobie oryginalny układ konstrukcyjny, formę architektoniczną oraz dostosowanie do przestrzennego otoczenia (krajobrazu)⁷⁴. Utworami architektonicznymi mogą być nie tylko klasyczne bryły architektoniczne, jak domy mieszkalne, kościoły, ale także scenografia telewizyjna programu rozrywkowego (wyrok SA w Warszawie z 11.08.2005 r., I ACa 79/05, LEX nr 1120175) czy nagrobek (wyrok SN z 5.03.1971 r., II CR 686/70, OSNC 1971/12, poz. 213). Poszczególne elementy budowli również mogą być kwalifikowane jako utwory architektoniczne, np. dachy, wieże⁷⁵.
 - **Utwór urbanistyczny** obejmuje swym zakresem projekt i realizację zagospodarowania przestrzeni w skali lokalnej (miasta) czy regionalnej, zgodny z wymaganiami ładu przestrzennego, łącząc elementy architektoniczne, krajobrazowe i istniejącą sieć infrastruktury⁷⁶.
 - Istniejąca pomiędzy nimi kategoria utworu architektoniczno-urbanistycznego dotyczy szczegółowych rozwiązań odnoszących się do konkretnych budynków stanowiących jednocześnie określony zespół, np. projekt osiedla mieszkaniowego (wyrok SN z 11.12.1981 r., IV CR 193/81, LEX nr 8381).

- **Utwory muzyczne i słowno-muzyczne** – utwór muzyczny to dzieło, którego wyrazem są dźwięki, rozumiane jako wrażenia słuchowe wywołane przez fale akustyczne. Za utwór muzyczny należy uznać tylko rezultat inwencji ludzkiej, co oznacza, że nie można traktować jako utworów muzycznych autonomicznie egzystujących głosów przyrody, dźwięków naturalnych, np. odgłosów zwierząt. Twórczość i indywidualność w utworze muzycznym mogą się manifestować dopiero w pewnej sekwencji dźwięków, słów czy w ich zestawieniu⁷⁷. Utwór muzyczny może przyjąć formę muzyczną lub słowno-muzyczną w przypadku, gdy w utworze wykorzystano tekst⁷⁸. Elementami dzieła muzycznego, które mogą podlegać ochronie prawa autorskiego, są przede wszystkim melodia

⁷⁴ H. Przybysz [w:] *Leksykon własności...*, red. A. Szewc, s. 277.

⁷⁵ D. Flisak, *Przedmiot prawa autorskiego [w:] Prawo autorskie i prawa pokrewne...*, red. D. Flisak, s. 66–67.

⁷⁶ J. Goździewicz, *Utwór urbanistyczny i jego status w świetle prawa autorskiego – wybrane zagadnienia*, MoP 2006/12, s. 641.

⁷⁷ P.F. Piesiewicz, *Utwór muzyczny i jego twórca*, Warszawa 2009, s. 27.

⁷⁸ J. Barta, *Dzieło muzyczne i jego twórca w świetle przepisów prawa autorskiego*, ZNUJ PWiOWI 1980/20, s. 10–11; P.F. Piesiewicz, *Dzieło muzyczne i nowe technologie*, PIP 2006/3, s. 56–69.

i harmonia utworu, rytm, barwa dźwięków, dynamika utworu. Naruszeniem praw do utworu będzie bezprawne skorzystanie z elementu utworu, który sam w sobie jest przejawem działalności twórczej o indywidualnym charakterze. Przykładowo skopiowanie do własnego utworu samej melodii głosu wokalnego z utworu wokalnie-instrumentalnego będzie naruszeniem praw do całości tego utworu⁷⁹.

- **Utwory sceniczne, sceniczno-muzyczne, choreograficzne i pantomimiczne** – są to utwory, których treść wyrażana jest przy pomocy ciała ludzkiego, które jest tworzywem artystycznej ekspresji. W ustawie i doktrynie brak jest definicji utworów scenicznych, sceniczno-muzycznych, pantomimicznych, stąd przyjmuje się, że o kwalifikacji powyższych wytworów do kategorii utworu decyduje twórcza oryginalność autora, przejawiająca się w złożonej wewnętrznej strukturze, na którą składają się ruch, muzyka, scenografia, mimika twarzy⁸⁰. Za utwór choreograficzny uznano np. choreografię stworzoną w ramach konkursu par tanecznych łyżwiarstwa figurowego na lodzie. Twórczy charakter działalności choreografa polega na wyborze i skonkretyzowaniu elementów tworzywa tanecznego (ruchowego) oraz uporządkowaniu go w całości wyższego rzędu za pomocą odpowiednio zestawionych i uporządkowanych ruchów ciała, np. skoków, kroków, obrotów, podniesień. Elementy ruchu stają się choreografią tylko dzięki temu, że zostały zorganizowane. Działania te muszą doprowadzić do stworzenia zespolonej, uporządkowanej całości. W doktrynie wskazuje się, że choreografii nie można utożsamiać z ruchem scenicznym. Choreografia jest kompozycją stanowiącą pewien ciąg ruchowy, jak również jest sztuką samą w sobie i nie ma za zadanie konstrukcji gestów użytecznych. Utworem choreograficznym jest każda kompozycja taneczno-ruchowa stanowiąca pojedynczy układ taneczno-ruchowy lub wieloplanową, złożoną strukturę taneczno-ruchową, tworzoną w celu artystycznym lub widowiskowym, ale nie użytecznym (ruch sceniczny). Natomiast pojęcie ruchu scenicznego odnosi się tylko do utworów scenicznych⁸¹.

- **Utwory audiowizualne (w tym filmowe)** – są to utwory wyrażone za pomocą serii następujących po sobie obrazów, z dźwiękiem lub bez dźwięku, utrwalone na jakimkolwiek nośniku umożliwiającym wielokrotne odtwarzanie, wywołujące wrażenie ruchu⁸². Są to zatem utwory stanowiące rezultat oryginalnego połączenia i zsynchronizowania twórczości należącej do różnych dzie-

⁷⁹ A. Seweryniuk, *Ochrona elementów składowych utworu muzycznego*, PUG 2013/2, s. 21–32.

⁸⁰ K. Felchner, *Choreografia i pantomima w prawie autorskim – zagadnienia wybrane*, TPP 2007/3–4, s. 9; J.M. Doliński, *Rekonstrukcja historyczna jako przedmiot prawa autorskiego i praw pokrewnych*, ZNUJ 2011/2, s. 19 i n.; I. Dobosz, *Dzieło choreograficzne jako przedmiot prawa autorskiego*, ZNUJ PWiOWI 1984/36, s. 15.

⁸¹ M. Cyran, *Utwór choreograficzny w prawie autorskim*, „Palestra” 2001/3–4, s. 63 i n.

⁸² K. Górecka, *Pojęcie utworu audiowizualnego w ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, PS 1997/7–8, s. 101.

dzin, w szczególności muzyki, literatury, fotografii rozumianej jako filmowanie, a także warunków i sposobu realizacji wymagającej co do zasady znacznych nakładów organizacyjnych i ekonomicznych. Do kategorii tej można zaliczyć w szczególności klasyczne filmy fabularne, rysunkowe, wideoklipy⁸³. Przyznanie ochrony dziełom audiowizualnym jest uzależnione od ładunku kreatywności w zespoleniu poszczególnych wkładów współautorskich przez reżysera. Za twórczość w rozumieniu art. 1 ust. 1 pr. aut. można uznać w dziedzinie utworów audiowizualnych świadomy wybór zdjęć, prowadzenie kamery, oświetlenie planu, podkład muzyczny, dialogi, efekty specjalne, scenografię, choreografię. Elementy te składają się na jeden utwór pomimo istnienia wielu wkładów⁸⁴. Do kategorii utworów audiowizualnych zaliczono reklamy telewizyjne (wyrok SA w Łodzi z 17.12.2002 r., I ACa 254/02, LEX nr 535064), kroniki filmowe (wyrok SA w Warszawie z 26.01.2010 r., I ACa 701/09, LEX nr 1120169).

⁸³ M. Poźniak-Niedzielska [w:] *Prawo autorskie i prawa pokrewne...*, red. M. Poźniak-Niedzielska, s. 143.

⁸⁴ Zob. szerzej: D. Flisak, *Przedmiot prawa autorskiego* [w:] *Prawo autorskie i prawa pokrewne...*, red. D. Flisak, s. 70–73; tenże, *Utwór multimedialny...*, s. 102; P. Ślęzak, *Dzieło multimedialne w świetle polskiego prawa autorskiego*, ZNUJ PPWI 2003/83, s. 28 i n.; P. Ślęzak, *Pojęcie utworu audiowizualnego* [w:] *Utwór audiowizualny – zakres pojęcia i ochrony prawnej*, red. K. Lewandowski, Poznań 2011, s. 20 i n.; A. Wojciechowska, *Autorskie prawa osobiste twórców dzieła audiowizualnego*, ZNUJ PWiOWI 1999/72.

Rozdział III

WYŁĄCZENIA Z OCHRONY PRAWA AUTORSKIEGO

1. Wyłączenia z ochrony prawa autorskiego

1.1. Katalog wyłączeń z art. 4 pr. aut. Wyłączenia w ujęciu historycznym

W myśl art. 4 pr. aut. nie stanowią przedmiotu prawa autorskiego: akty normatywne lub ich urzędowe projekty; urzędowe dokumenty, materiały, znaki i symbole; opublikowane opisy patentowe lub ochronne; proste informacje prasowe. Wykładnia literalna tego przepisu przesądza o tym, że **powyższe wytwory intelektualne, nawet gdy spełniają cechy utworu, są wyłączone z ochrony prawa autorskiego**¹.

Przepis art. 4 pr. aut. zawiera zamknięty katalog wytworów intelektualnych, które zostały wyłączone *ex lege* z ochrony prawa autorskiego. Podobne rozwiązania normatywne obowiązują również w ustawodawstwach zagranicznych, przy czym ich przedmiotem są zazwyczaj teksty aktów normatywnych oraz szeroko rozumiana kategoria materiałów urzędowych.

Nie stanowią przedmiotu prawa autorskiego:

- 1) akty normatywne lub ich urzędowe projekty;
- 2) urzędowe dokumenty, materiały, znaki i symbole;
- 3) opublikowane opisy patentowe lub ochronne;
- 4) proste informacje prasowe (art. 4 pr. aut.).

Wyłączenie wybranych kategorii wytworów intelektu spod ochrony prawa autorskiego nie jest rozwiązaniem nowym, bowiem analogiczne unormowania znajdowały się już we wcześniej obowiązujących ustawach, a mianowicie w ustawie

¹ J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie i prawa pokrewne*, Warszawa 2019, s. 48.

z 29.03.1926 r. o prawie autorskim² oraz w ustawie z 10.07.1952 r. o prawie autorskim³. Zgodnie z art. 4 ustawy o prawie autorskim z 1926 r. przedmiotem prawa autorskiego nie były: 1) ustawy, rozporządzenia, orzeczenia sądów i innych władz, oraz pisma i formularze urzędowe, przeznaczone przez władze do wiadomości powszechnej; 2) proste informacje dziennikarskie (wiadomości bieżące). Natomiast stosownie do art. 5 ustawy o prawie autorskim z 1952 r. nie stanowiły przedmiotu prawa autorskiego: 1) akty prawodawcze, administracyjne, orzeczenia sądów i innych władz; 2) pisma i wzory, przeznaczone przez władze do powszechnej wiadomości; 3) informacje prasowe i reporterskie zdjęcia fotograficzne; 4) przeniesienia na inną technikę artystyczną wzoru, przeznaczonego dla przemysłu, jeżeli przeniesienie stanowiło zwykłą czynność przygotowawczą do produkcji przemysłowej, dla której wzór był przeznaczony.

W obecnie obowiązującej ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych – w porównaniu z wcześniejszym stanem prawnym – zakres wyłączeń spod ochrony prawa autorskiego zawarty w art. 4 pr. aut. został zmieniony, gdyż ustawodawca nie pozbawia ochrony m.in. reporterskich zdjęć fotograficznych i przeniesień na inną technikę wzorów artystycznych dla przemysłu w zakresie, w jakim przeniesienia takie są zwykłymi czynnościami przygotowawczymi do produkcji przemysłowej opartej na tym wzorze⁴. Co istotne, wykładnia przepisów ustaw prawnoautorskich dotyczących wyłączeń prowadzi do wniosku, że wymienione w nich wytwory były wyłączone spod ochrony autorskoprawnej nawet wówczas, gdy spełniały cechy utworu. Analogicznie art. 4 pr. aut. nie rozstrzyga, czy dany wytwór intelektu ma przymioty utworu, a jedynie **wyłącza ochronę autorskoprawną, co oznacza, że nie powstaje ochrona praw autorskich zarówno osobistych, jak i majątkowych**. Zatem pomimo tego, że wytwory te mogą stanowić utwór, nie podlegają ochronie prawa autorskiego⁵.

● *Ratio legis* wyłączeń z ochrony prawa autorskiego

Uzasadnieniem ustanowienia wyłączeń spod ochrony prawa autorskiego jest interes publiczny wyrażający się w swobodzie dostępu do określonych wytworów intelektu i korzystania z nich przez społeczeństwo⁶. *Ratio legis* wyłączeń zawartych w art. 4 pr. aut. jest możliwość nieskrępowanego korzystania z niektórych kategorii

² Dz.U. z 1935 r. Nr 36, poz. 260 ze zm.

³ Dz.U. Nr 34, poz. 234 ze zm.

⁴ J. Barta, R. Markiewicz [w:] *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, red. J. Barta, M. Markiewicz, Warszawa 2011, s. 77.

⁵ J. Sieńczyło-Chłabicz, *Uzasadnienia orzeczeń sądowych – uwagi de lege lata i de lege ferenda do art. 4 pkt 2 prawa autorskiego* [w:] *Opus Auctorem Laudat. Księga jubileuszowa dedykowana Profesor Monice Czajkowskiej-Dąbrowskiej*, Warszawa 2019, s. 204–205.

⁶ A. Nowicka [w:] *Komentarz do ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych* [w:] *Ustawy autorskie. Komentarze*, t. 1, red. R. Markiewicz, Warszawa 2021, s. 188.

materiałów, **pomimo że stanowią one rezultat pracy twórczej, realizujący cechy utworu w rozumieniu prawa autorskiego**⁷.

Uzasadnieniem wyłączenia z prawnoautorskiej ochrony aktów normatywnych, dokumentów i materiałów urzędowych oraz opisów patentowych jest interes publiczny, wyrażający się w swobodzie dostępu i korzystania z tego rodzaju materiałów. Natomiast *ratio legis* pozostawienia poza zakresem ochrony prawa autorskiego prostych informacji prasowych związana jest przede wszystkim ze swobodą szybkiego przepływu bieżących informacji.

1.2. Wykładnia art. 4 pr. aut. w zakresie wyłączeń z ochrony prawa autorskiego

Przepis art. 4 pr. aut. ma charakter bezwzględnie obowiązujący, a zawarte w nim wyliczenie jest enumeratywne, co nie przeszkadza temu, że poszczególne wymienione tam kategorie pozostawiają znaczny margines swobody interpretacyjnej. Katalog wyłączeń z ochrony prawa autorskiego ma charakter zamknięty i nie można interpretować go rozszerzająco. Zatem przepis art. 4 pr. aut. z uwagi na wyjątkowy, a także istotny dla praw jednostki, charakter, wymaga ścisłej (lub ewentualnie ścieśniającej) wykładni (*exceptiones non sunt extendendae*).

Wyłączenia przewidziane w art. 4 pr. aut. mają charakter całkowity w tym sensie, że wytwory intelektualne usytuowane w którejkolwiek z wyluczonych w tym przepisie kategorii wytworów są pozbawione autorskoprawnej ochrony zarówno w przypadku ich eksploatacji w całości, jak i w części oraz niezależnie od kontekstu eksploatacji. Dotyczy to całości tych wytworów, jak i dowolnie wyodrębnionych ich części. Dyspozycja art. 4 pr. aut. nie stanowi ograniczenia praw autorskich. Przepis ten nie odmawia i nie rozstrzyga, czy dany wytwór intelektu ma przymioty utworu, a jedynie wyłącza w stosunku do niego ochronę autorskoprawną. Wyłączenie to ma charakter nieodpłatny i następuje z mocy prawa. Bez znaczenia pozostaje charakter podmiotu korzystającego z danego wytworu (wyrok SA w Lublinie z 31.03.2005 r., I ACa 83/05, LEX nr 535043).

⁷ T. Koellner, *Prawo autorskie a dostęp do informacji publicznej*, KPP 2012/3, s. 751.